

De geleende toekomst van Poetin

De Russische leider sluit 2025
zelfverzekerd af, maar de
oorlogseconomie piept en knarst

IN HET NIEUWS 8-9

FOTO PAVEL BEDNYAKOV / AP

Vergoedingen
In Limburg gaat
nu schadeloket
mijnbouw open

BINNENLAND 12-13

Daklozen
Buiten slapen in
de ijzige koude
komt veel voor

IN HET NIEUWS 10-11

Winterstop
PSV-trainer Bosz
is eindelijk
tevreden

SPORT 24 -25

Schuldenlast
De diaspora moet
Senegal financieel
gaan redden

BUITENLAND 20-21

Advertentie

Het bewind van de gelukkigen
Een van de beste
boeken van 2025
volgens **NRC**

NIEUWSBRIEVEN De hele dag op de hoogte nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel	REDACTIE redactie@nrc.nl nrc.nl/overons	ABONNEMENTSVRAGEN ga voor meer informatie naar nrc.nl/service
Deze uitgave komt voort uit Algemeen Handelsblad (1828) en Nieuwe Rotterdamse Courant (1844)	PRIJS €4,60 Jaargang 56 no. 71 BELGIË € 5,60	

IN HET LAND
UTRECHT

HANS STEKETEE

Je doet wat je kunt, maar het is een kras op je ziel

Het gebeurt vrijwel elke dag: met blauw zwaailicht en sirene rijdt Iggy Wirodikromo naar een incident op het spoor en meldt zich via de portofoon als EMTP: Eerste Mens Ter Plaats. Iggy (31) is incidentbestrijder bij ProRail in Utrecht.

Vandaag is zijn pieper nog niet afgegaan, maar vijftientwintig incidenten zijn een gewone dag. Die vallen niet allemaal in zijn regio en niet allemaal ontregelen ze het treinverkeer lang. Een wisselstoring wordt meestal snel opgelost. Of dieren op het spoor. „Mijn eerste zwaan vergeet ik nooit”, zegt Iggy, „Ik was doodsbenauwd.”

Maar spoornetbeheerder ProRail kampt met steeds meer ernstige incidenten: IT-storings, koperdiefstal, de intercitty die zich in een vrachtauto met peren boorde. Het vaakst moeten Iggy en zijn collega's uitrukken voor 'spoorlopers': wandelaars die een stukje afsteken, spelende kinderen, scholieren na een feestje, bewoners die boos zijn dat 'hun' onbewaakte overweg is opgeheven, mensen met verward gedrag (dat nu 'onbegrepen gedrag' heet). Dit jaar al vijfduizend keer.

Spoorlopers verdwijnen vaak spoorloos. Soms treft Iggy ze nog aan en gebeuren er geen ongelukken. Dat zijn goede dagen. „Soms zijn ze verontwaardigd, of zijn ze zich van geen kwaad bewust. Dat verbaast me nog steeds”, zegt hij. En soms is hij te laat. Dan coördineert de EMTP hulpverlening en evacuatie van passagiers, is hij ogen en oren van de technische operatie die op gang komt bij elke „aanrijding”, zoals een „aanrijding met een persoon” nu heet.

Niet zelden ziet ProRail het aankomen. Langs het spoor staan slimme camera's. De beelden van 36 'risicoplekken' vullen 24/7 een wand op een andere ProRail-locatie in Utrecht. Het stukje straat voor de overweg heet 'treuzelveld'. Als de camera vaststelt dat iemand meer dan vijftig seconden in zo'n vak is, klinkt een alarm. Soms loos. Dan passeert er een

lange goederentrein. Of is er sprake van een treinspotter. Zoals de man die al de hele dag bij een overweg in Venlo het camera-alarm laat afgaan. „Een vaste bewoner”, zegt Koen Bakker (34), teamleider camerabeveiliging. „Hij heeft elke trein gefotografeerd. Gelukkig heeft hij een oranje hesje aan.”

Wandelaars die een stukje afsteken, verwarden - Iggy en collega's moesten dit jaar al vijfduizend keer uitrukken

Wat helaas ook kan, is dat iemand zo'n plek heeft uitgekozen om de gedaalde spoorbomen te negeren. Sinds kort staan bij overwegen nieuwe borden: „Lijkt je leven uitzichtloos? Bel me, ik luister. Wat je verhaal ook is.”

Meestal stapt iemand niet resoluut het spoor op, zegt Bakker. Dat geeft zijn mensen een kleine kans om nog tijdig hulp in te roepen van de politie. Maar niet overal staat zo'n camera. En als ze wel meekijken „is er vaak geen handelingsperspectief”, zegt hij. „Je doet wat je kunt, maar het is elke keer een kras op je ziel.” Zijn mensen krijgen nazorg.

Iggy Wirodikromo opent zijn Mercedes-bus: evacuatietrapp, noodverlichting, kettingzaag, latex handschoenen, slang, spreekstukken. „Om het spoor te reinigen van”, zegt hij. Achter 'van' hoor je de punt. Flesjes water voor gestrande passagiers. Een knuffel van een aapje, in cellofaan.

Hij was eerder militair en werkte in de ggz. „Die achtergrond helpt me kalm te blijven”, zegt hij. „Maar je kunt je nooit helemaal voorbereiden op wat je aantreft.”

Praten over zelfdoding kan 24/7 anoniem en gratis via 0800-0113, de landelijke hulplijn van 113 Zelfmoordpreventie, of via chat op www.113.nl.

Hans Steketeer doet elke maand ergens vanuit Nederland verslag

Grijze wolf Gloria in het wild in 2020 in het Duitse Schermbeck. FOTO SASCHA STEINBACH/EPA

DUITSLAND

Duits minister wil jacht op wolf toestaan

Wolven moeten in het jachtrecht komen, vindt de Duitse regering. Nu nog mogen wolven er alleen worden afgeschoten als ze problemen veroorzaken.

Nynke van Verschuier

BERLIJN

Jagers in Duitsland mogen in de toekomst op grote schaal wolven afschieten. Volgens een wetsvoorstel van minister van Landbouw Alois Rainer (CSU) worden wolven opgenomen in het jachtrecht, waardoor het afschieten van wolven van juli tot en met oktober legaal wordt, mits bepaalde quota in acht worden genomen. Met het voorstel schaaft de regering zich aan de „zijde van de veehouders”, aldus minister Rainer.

Het aantal wolven in Duitsland is in de afgelopen twintig jaar fors toegenomen. Volgens het ministerie van Landbouw leven er in Duitsland 209 roedels, met in totaal zo'n 1.600 dieren. Vorig jaar werden er volgens de cijfers van het ministerie ongeveer 4.300 landbouwdieren door wolven gedood, vooral schapen en geiten. Het ministerie zegt 780.000 euro aan veehouders te hebben betaald ter compensatie, en dat er miljoenen euro's zijn geïnvesteerd in hekken en elektriciteitsdraden.

Op dit moment worden wolven in Duitsland alleen afgeschoten als ze problemen

veroorzaken. Het gaat hoofdzakelijk om dieren die vee aanvallen. Hetzelfde geldt in Nederland: wolvenjacht is in principe verboden, maar bij wolven die ongewenst of gevaarlijk gedrag vertonen kan een onthefing voor afschot worden verleend.

In de toekomst is het gedrag van de wolf in de zomermaanden dus geen factor meer in Duitsland, hoewel het afschieten van 'probleemwolven' ook buiten het jachtseizoen om makkelijker moet worden. Het ministerieschat dat er voortaan zo'n 150 tot 300 wolven per jaar kunnen worden gedood. Jagersvereniging Deutscher Jagdverband (DJV) stelt dat het aantal jonge dieren per jaar met 40 procent moet worden „gereduceerd”.

Natuurbeschermingsorganisaties vinden het voorstel onzinnig. „Bejaging kan de wolvenstand in gevaar brengen en voorkomt niet dat wolven landbouwdieren doden”, stelt de Naturschutzbund (NABU). „Minder wolven betekent niet automatisch minder dode kuddedieren.”

Er bestaat veel scepsis over het idee dat afschot helpt bij het beschermen van kuddedieren. Bioloog Gesa Kluth zegt in weekblad *Der Spiegel* dat wolven in de meeste volventerritoria in Duitsland „maar heel soms” landbouwdieren aanvallen. Ook zou een populatie waarop gejaagd wordt meer nakomelingen krijgen, waardoor deze juist meer landbouwdieren eet.

Wanneer de nieuwe regels ingaan is nog niet bekend: het wetsvoorstel moet nog worden aangenomen door de Bondsdag en de Bondsraad.

DOSSIER JEFFREY EPSTEIN

Onvolledige publicatie Epstein-files leidt tot woede in Washington

Niet alle documenten uit het Epstein-dossier zijn online gezet. Sommige foto's zijn zelfs al weer weggehaald.

Milo van Bokkum

SAN FRANCISCO

Een onvolledige en zwaar geredigeerde publicatie van de 'Epstein-files' door het Amerikaanse ministerie van Justitie heeft gedurende het weekend in Washington tot veel woede en frustratie geleid. Democraten - en enkele Republikeinen - toonden zich verbolgen over de gang van zaken.

De Democratische senator Chuck Schumer zei in een verklaring dat „simpelweg een berg zwarte pagina's naar buiten brengen in strijd is met de geest van transparantie en de letter van de wet”. Enkele van zijn partijgenoten zeiden zich te oriënteren op juridische stappen om meer informatie boven tafel te krijgen.

Bijna vierentwintig uur na publicatie bleek zaterdagavond bovendien dat enkele foto's weer offline waren gehaald - waaronder een van de zeldzame afbeeldingen waar Trump op voorkwam. Dat nieuws leidde opnieuw tot woede onder Democraten.

De publicatie van vrijdagavond volgde op een slepende politieke strijd. President Donald Trump, die jarenlang hechte relaties onderhield met de in 2019 overleden zedendelinquent Epstein, verzette zich lang tegen openbaarmaking. Binnen zijn partij en de MAGA-achterban heerste echter grote verdeeldheid over de kwestie. Dat leidde ertoe dat een aantal Republikeinen een maand geleden besloot in te stemmen met een wet die publicatie vóór 19 december middernacht afdwong.

Meteen ophef

Maar vlak voor de openbaarmaking maakte het ministerie bekend dat het niet was gelukt alle documenten door te nemen voor de deadline. Dat leidde al meteen tot ophef. De Republikein Thomas Massie, die zich al lang hard maakte voor publicatie, plaatste op X een bericht: „De tijd is om. Maak alle documenten openbaar.”

In de uren daarna stortte de internationale pers zich op wat wel naar buiten was gekomen (de site van het ministerie van Justitie liep al snel vast). Toen bleek al gauw dat zoeken op verschillende bekende namen, waaronder Trump, weinig meldingen opleverde, en dat grote delen van de documenten zwart zijn gemaakt. Zo sprong in het oog dat een 119-pagina's tellend document volledig zwartgelakt is.

Het ministerie moet (delen van) documenten anonimiseren als het gaat om de identiteit van slachtoffers van Epstein en hun familieleden, of als het gaat om informatie

Activisten onthullen een gigantische foto van Donald Trump en Jeffrey Epstein in het zicht van het Amerikaanse parlamentsgebouw, het Capitool, eerder deze maand. FOTO SAUL LOEB / AFP)

die relevant is voor lopende onderzoeken. Verschillende Democraten zeiden vrijdag te vermoeden dat dit te ruim is toegepast, iets waar ook sommige slachtoffers zich bij aansloten. „Als alles onleesbaar is, waar is dan de transparantie?”, zei Epstein-slachtoffer Marijke Chartouni tegen *The New York Times*.

Een 14-jarig meisje

Het meest ongemakkelijk voor Trump was een rechtbankdocument uit 2020, dat werd gebruikt in een zaak tegen Epstein en zijn handlangster Ghislaine Maxwell. Daarin staat beschreven hoe Epstein in de jaren negentig een 14-jarig meisje aan Trump voorstelde. Tegen de latere president zou hij „dit is een goeie, toch?” gezegd hebben. Trump zou geknikt en gelachen hebben.

Nieuw was dat de documenten bevestigden dat de FBI in 1996 al een melding kreeg over Epsteins interesse in „kinderporno”, nadat hij twee naaktfoto's van minderjarige meisjes had gestolen. Deze

melding kwam van Maria Farmer, die al jaren zegt dat ze de FBI inschakelde, maar vervolgens nooit iets hoorde. De documenten bevestigen nu haar melding. In een verklaring sprak Farmer van een moment waar ze „drie decennia” op

Vanuit de Republikeinse hoek bleef het na publicatie erg stil

gewacht had. „Dit is een van de beste dagen van mijn leven.”

Er werden verder talloze foto's openbaar van verschillende beroemde mensen uit Epsteins netwerk, waaronder de artiesten Mick Jagger, Diana Ross en Michael Jackson. Opvallend was het grote aantal foto's van Bill Clinton. „Oh my!”, schreef Trumps woordvoerder Karoline Leavitt op X bij een foto van Clinton in een bubbelbad met een geanonimiseerde vrouw.

De regering-Trump probeert al langer de discussie in het Epstein-dossier vooral te laten gaan over zijn banden met Clinton. Dat de voormalige Democratische president en Epstein een tijd met elkaar omgingen, is breed bekend. Er is geen indicatie dat Clinton strafbare feiten heeft begaan. „Ze kunnen net zoveel twintig jaar oude foto's vrijgeven als ze willen, maar dit gaat niet om Bill Clinton”, schreef zijn woordvoerder Angel Ureña op sociale media.

Vanuit Republikeinse hoek bleef het na publicatie erg stil. Op Massie na, die zich ook na publicatie ontvreden uitliet over de gebrekkige transparantie, kwamen er nauwelijks reacties. Congreslid Marjorie Taylor Greene, die recent brak met Trump, onder meer vanwege haar aanhoudende inzet voor openbaarmaking, schreef op X dat ze „niet trotser” had kunnen zijn op wat ze had bereikt. Op zaterdag voegde ze daar een kritischer bericht aan toe. „Het hele idee was om politici en overheidsfunctionarissen NIET te

beschermen.”

Trump zelf heeft zich tot dusver niet uitgelaten over de publicatie. Hij vertrok vrijdagavond in de Air Force One naar North Carolina voor een speech. Aan boord was volgens CNN ook Todd Blanche, de tweede man van het ministerie van Justitie en verantwoordelijk voor de openbaarmaking.

Obsessie

Of de publicaties genoeg zijn om de Epstein-rebellie in Trumps eigen partij en beweging de kop in te drukken, moet nog blijken. Zeker is dat absoluut niet, gezien de obsessie van velen binnen de MAGA-beweging met Epstein.

Duidelijk is wel dat Democraten er na dit weekend weer de nodige munitie bij hebben om het idee van een doofpot levend te houden. De president lijkt er weer niet in geslaagd Epstein - zijn grootste politieke achilleshiel - achter zich te laten. Dat is steeds riskanter naarmate de cruciale tussentijdse verkiezingen van 2026 dichterbij komen.

De Belgische premier **Bart De Wever** donderdag met regeringsleiders uit Cyprus, Nederland, Luxemburg en Polen. FOTO GEERT VANDEN WUNGAERT/AP

RUSSISCHE TEGOEDEN

De Wever: van ‘troef’ van Rusland tot ‘gewiekst onderhandelaar’

De Belgische premier Bart De Wever trok op de recente EU-top toch aan het langste eind over de Russische tegoeden.

Anouk Boone

BRUSSEL

Formeel is hij ook nog burgemeester van Antwerpen. Maar die positie op 't Schoon Verdiep, zoals de bestuursvleugel in Antwerpen wordt genoemd, is de Vlaams-nationalist in een jaar tijd sterk ontgroeid. De Belgische premier Bart De Wever heeft zich dit najaar vooral op Europees niveau doen gelden, en zette het Oekraïne-beleid naar zijn hand. Eind oktober sprak hij tijdens een top een veto uit tegen het gebruik van de bevroren Russische tegoeden, donderdagnacht wist hij de EU-regeringsleiders te bewegen naar de optie van de meeste weerstand: een gezamenlijke lening aangaan voor Kyiv, voor een totaal van 90 miljard euro. Hij pareerde daarbij de publieke oppositie van Europees zwaargewicht Duitsland, dat de Russische tegoeden wilde inzetten als onderpand van een lening. De „tragedie van een politiek bondgenootschap”, zegt politicoloog Steven Van Hecke, verbonden aan de KU Leuven, daarover tegen NRC. „Op vrijwel alle domeinen delen De Wever en Merz dezelfde lijn – versterking van de interne markt, het stoppen van de-industrialisering, een strengere migratieaanpak –

maar nu stonden ze recht tegenover elkaar in Brussel.” Een diner twee weken geleden tussen Commissievoorzitter Ursula von der Leyen, bondskanselier Friedrich Merz en De Wever inzake het ‘Euroclear’-dossier mocht daarbij niet baten. De Wever bleef consequent op de financiële, juridische en politieke risico's van het gebruik van bevroren Russische tegoeden wijzen. Een houding die hem initieel niet in dank werd afgenomen, in zowel de internationale politiek als de media. Nieuwsmedium *Politico* publiceerde begin december een artikel met de kop ‘Hoe Bart De Wever Ruslands grootste troef werd’. Vrijdagochtend opende de site met het stuk ‘Hoe Bart De Wever de EU-machine wist te verslaan’. Het schetst het diplomatieke vermogen van De Wever, die er volgens Vlaamse media als „gewiekst onderhandelaar” in slaagde zijn slag thuis te halen. In de woorden van *Politico*: „De strijd-lustigheid van De Wever is een overwinning voor de anti-establismentpoliticus” – de man die zegt waar het op staat.

Twijfelaar
Wie in Europa denkt aan ‘anti-establisment’, denkt al snel aan de Hongaarse premier Viktor Orbán. Maar waar zijn weinig construc-

tieve houding voortkomt uit „principeel verzet?”, heeft De Wever altijd een pro-Oekraïne-lijn aangehouden, blikk politicoloog Van Hecke terug. „Aan een pro-Europese, pro-Oekraïense doelstelling heeft De Wever nooit getwijfeld, wel aan de manier waarop die doelstelling moest worden behaald.” Volgens Van Hecke was dit voor de Belgische premier zelf ook „zeer lastig”. Hoewel hij op het Europese podium zo niet overkomt, portretteert De Wever zichzelf als een twijfelaar. „Er zijn weinig mensen die zet zijn geloof in de (morele) onjuistheid van de Rusland-route kracht bij. Hij toonde zich daarbij politiek lenig, door van het eigen N-VA-verkiezingsprogramma af te wijken. Daarin wordt melding gemaakt van een expliciet ‘verzet tegen Europese schulden’. Toch opperde De Wever een gezamenlijke EU-lening als aanvaardbaar alter-

natief voor de Russische tegoeden. Zijn verzet tegen de inzet van de bevroren tegoeden werd – naast de veelvuldig uitgemeten financiële en juridische risico's – versterkt door de hybride dreiging waar België, en in bredere zin Europa, in september en oktober mee te maken kregen. De Belgische veiligheidsdiensten schreven de grootschalige cyberaanvallen en drone-aanvallen in de voorbije maanden uitbleven. „In de ogen van Rusland – dat het gebruik van de bevroren tegoeden als ‘diefstal’ definieerde – werd België een objectieve bondgenoot.”

‘Zwarte humor’
De Wever blijft er nuchter onder, al liet de kritiek dat hij een troef van Rusland zou zijn hem niet koud. Op de persconferentie op de Europese top in de nacht van donderdag op vrijdag reageerde hij op vragen van een journalist van *Politico*. „Ah, julie hebben enkele mooie artikels gepubliceerd, met enkele mooie titels!” Hij beantwoordde de vragen, maar kon een uitsmijter hij niet laten: „Nu moet ik naar mijn datsja in Sint-Petersburg.”

Van Hecke: „Met zijn zwarte humor voelt hij zich als een vis in het water in de internationale politiek,

hij speelt het spel graag.” België, dat volgens ingewijden soms gebukt gaat onder een Calimero-syndroom [als klein jongetje in de grote EU-klas], voelt zich nu gezien én gerespecteerd. De ‘pater familias’, zoals De Wever in de Belgische media wordt omschreven, wordt gevierd als „overwinnaar”, aldus Van Hecke. De Wever heeft – met de Italiaanse premier Giorgia Meloni als ‘kingmaker’ aan zijn zijde – de Europese moraal hoog gehouden. De gekscherende woorden die hij uitsprak in aanloop naar de Europese top in oktober, toen hij nog alleen stond in zijn standpunt, zijn daarmee van profetische aard gebleken. „*Ceci n’est pas une confiscation*”. De EU blijft voorlopig binnen de lijnen van haar eigen regels kleuren, zonder beslaglegging op gelden die niet van haar zijn. Het was niet de eerste keer dat De Wever de journalisten die het einde van zijn politieke carrière voorspelden terechthees. Na een fikse achterstand in de peilingen wist hij in 2024 met de N-VA boven alle andere partijen uit te stijgen. Nu toont hij dat ook het grotere, internationale toneel hem past. Al waarschuwt *Politico* De Wever opnieuw, op basis van gesprekken met diplomaten: de Belgisch premier moet de komende tijd niet op te veel gunsten in Europa rekenen.

REPORTAGE **VOUWERKSHOW**

Vuurwerkverkopers showen hun waar dit jaar wellicht voor de laatste keer

Vuurwerkverkopers in het hele land pakken uit met een spektakelshow. In Benthuisen is de stemming óók mineur.

Kim Bos

BENTHUIZEN

Langs de lijn van sportclub Ons Nieuwe Erf in het Zuid-Hollandse Benthuisen staat het publiek deze vrijdagavond wel vijf rijen dik. En de tribune zit vol. Vooral met mannen en jongens, maar er zijn ook gezinnen met moeders en dochters. De vuurwerkafstekers gaan met een brandende fakkel in de hand hun arena in. „Ja! Kijk! Ze gaan het veld op”, zegt een dertiger tegen een vriend. Zijn stem is van enthousiasme de hoogte in geschoten. „Jij wordt hier echt een kindje van hè”, reageert de vriend. Dit weekend zijn er op verschillende plekken in het land vuurwerkshows. Verkopers demonstren hun waar in de hoop er meer van te sluiten als de winkels op 29, 30 en 31 december open mogen. Er wordt genoten in Benthuisen, maar er heerst ook mineur. Het zou goed kunnen dat dit de laatste keer is dat consumenten dit soort siervuurwerk mogen kopen en afsteken. Eerder dit jaar werd de initiatiefwet Veilige jaarwisseling van Tweede Kamerleden Jesse Klaver (GroenLinks-PvdA) en Esther Ouweland (PvdD) aangenomen. De manier waarop de jaarwisseling in Nederland wordt gevierd is een te zware belasting voor de openbare orde en de rechtsorde, de veiligheid, de volksgezondheid en het milieu, stellen zij.

Vuurwerkverbod

Onder meer GroenLinks-PvdA, D66, CDA, PvdD, VVD en Christen-Unie stemden voor het vuurwerkverbod voor consumenten, en PVV, JA21 en BBB stemden tegen. Het verbod gaat in als een aantal voorwaarden zijn ingevoerd, zoals compensatie voor de vuurwerkbranche en een handhavingsplan van de politie. Er zullen na invoering van het verbod nog wel shows georganiseerd mogen worden, maar daar worden eisen aan gesteld die volgens de branche praktisch moeilijk haalbaar zijn. „Nederland wordt er niet leuker op”, zegt Erik Pos, de ondernemer die deze show mogelijk heeft gemaakt. Weer een traditie die ons wordt ontnomen; dat is toch de te-nuur van deze avond, die als een afscheid voelt. Een stem kraakt door de microfoon. „We beginnen met Wait for it. Een cake van 13,95 euro.” In de lucht fonkelt het citroengele en paarse sterren. *Pffrrrr*. De laatste jaren is siervuurwerk als dit minder luidruchtig geworden. Minder knallen, meer „pffrrrr”.

Vuurwerk ligt opgeslagen in een bunker bij een handelaar. Eerder dit jaar werd de initiatiefwet Veilige jaarwisseling aangenomen. FOTO'S ROBIN UTRECHT/ANP

De spanning bouwt op, net als de prijs. Even later kijken we naar Multi Color Madness, van 399,50. Uit een online omschrijving: „Een wervelstorm van kleuren! 172 schoten pure pracht!” *Oooh. Aaah*. Waardering stijgt op uit de menigte, die verder opvallend stil is. Wat is dat toch met vuurwerk, waarom betovert het zo? „Mensen vinden het gewoon mooi”, zegt

Erik Pos naderhand in de voetbalkantine. „De laatste hè”, zegt vrijwel iedereen die Erik Pos groet. „Ik denk het”, antwoordt hij. Waar halen al deze liefhebbers de betovering vandaan als het verbod straks geldt? Pos denkt dat mensen hun vuurwerk de komende jaren – verbod of niet – af zullen blijven steken. „Ze kopen het dan gewoon over de grens. Het gaat generaties duren voor deze traditie stopt.”

In 2006 begon Pos zelf een vuurwerkhandel omdat het enige verkooppunt in het dorp moest stoppen vanwege strengere regelgeving na de vuurwerkram্প in Enschede (2000). De show van vanavond is twee keer zo groot als vorig jaar. Tienduizend euro is de winkelwaarde van al het vuurwerk dat vanavond in een uur tijd de lucht in gaat. „We hebben honderd-twintig procent meer bestel-

lingen dan vorig jaar op dit moment.” Nog één keer, daar investeren mensen in. Dit jaar verwacht de vuurwerkbranche een hoge opbrengst. Pos noemt het vuurwerkverbod „struisvogelpolitiek” en zo denkt vrijwel iedereen hier erover. „Het probleem van jongens die illegaal vuurwerk naar hulpverleners gooien los je hier niet mee op.” Andere redenen die genoemd worden voor het verbod – het milieu, de overbelasting van de rechtsstaat – wegen volgens Pos niet op tegen de lol die vuurwerk brengt. Voorafgaand aan de show deelde hij in de buurt folders uit zodat mensen met huisdieren voorbereid waren. „Dat werd gewaardeerd.” De laatste jaren is het vuurwerkverbod voor Pos het symbool geworden voor „al het leuke” dat de overheid haar burgers af wil nemen. Hij noemt de vuurkorf en de houtkachel als andere voorbeelden – die mogen niet overal meer vanwege de impact op de luchtkwaliteit. „We gaan toe naar een saai samenleving waarin een grijze middenmoot bepaalt wat er gebeurt.”

Cirkelzaag
Pos vindt dat het onmogelijk is om alle risico uit een samenleving te halen en denkt dat dat het een politieke keuze is om de pijlen op vuurwerk te richten. „De cirkelzaag is ook gevaarlijk, maar die ligt nog gewoon in de winkel”, zegt Pos. „En oude mensen zitten ook nog steeds op de fiets.”

„
Nederland wordt er niet leuker op

Erik Pos ondernemer

Vorig jaar belandden er 1.162 mensen met letsel bij huisartsenposten en op de spoedeisende hulp. Dat waren er een jaar eerder 1.202. In de tussentijd werd wél in meer gemeenten een afsteekverbod ingevoerd. In 55 procent van de gevallen heeft de gewonde zelf het vuurwerk afgestoken, in de overige gevallen was het slachtoffer een omstander. Meer dan een derde van de slachtoffers valt door illegaal vuurwerk, bleek vorig jaar uit een inventarisatie van VeiligheidNL.

Erik Pos heeft nog een sprankje hoop. „Als we een rechtse regering krijgen dan wordt het verbod misschien nog uitgesteld of gaat het van tafel.” De vraag is dan wel of leveranciers het vuurwerk op tijd binnen hebben voor de jaarwisseling van 2026 naar 2027. „Normaal bestellen ze al in november het jaar ervoor.” De voetbalkantine loopt langzaam leeg. „De laatste hè?” zegt een man op weg naar de uitgang. Pos knikt. „Gelukkig hebben we de filmpjes nog.”

NU TE ZIEN

Stap in de brein van
MARK MANDERS

VOORLINDEN

Meer informatie

CULTURELE INSTELLING

Trump laat zijn eigen naam toevoegen aan het Kennedy Center in Washington D.C

AMSTERDAM

De Amerikaanse president Donald Trump heeft zijn naam zaterdag laten toevoegen op de gevel van het Kennedy Center in Washington D.C. Bouwvakkers hebben de nieuwe letters zaterdag opgehangen. Op de gevel prijkt nu: *The Donald J. Trump and The John F. Kennedy Memorial Center for the Performing Arts*. Het Kennedy Center is één van de belangrijkste culturele instellingen van de Verenigde Staten. Het centrum produceert, presenteert en program-

meert kunst op hoog niveau en verzorgt kunstonderwijs. Het gebouw is een monument ter nagedachtenis aan John F. Kennedy, die in 1963 werd vermoord. In 1964 besloot het Amerikaanse Congres het kunstencentrum officieel naar hem te vernoemen. Trump heeft de organisatie de afgelopen maanden naar zijn hand gezet. Hij ontsloeg bestuursleden, benoemde vertrouwelingen en werd zelf voorzitter van de raad van toezicht. De juridische geldigheid van de naamswijziging wordt in twijfel getrokken. (NRC)

DEFENSIE

Nederland had 'meerdere contacten' met VS over veiligheid van vliegen boven Curaçao

AMSTERDAM

Demissionair minister van Defensie Ruben Brekelmans (VVD) heeft zaterdag op sociale media gemeld dat er tegenover de Verenigde Staten „zorgen” geuit zijn over vliegen boven het Caribisch gebied. Commandant der strijdkrachten Onno Echelsheim heeft „gesproken met zijn Amerikaanse counterpart over de veiligheid van het vliegverkeer”.

Ook had Defensie „veel contact” met Southcom, het com-

mando van het Amerikaanse leger in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied.

De spanningen in de regio, onder meer tussen de VS en Venezuela, lopen aldoor op. De Amerikaanse militaire aanwezigheid in de Caraïben neemt toe. Bij aanvallen op vermeende drugsboten doodden de VS afgelopen week zeker acht mensen. Vorig weekend kwamen twee Amerikaanse militaire vliegtuigen bijna in botsing met andere vliegtuigen boven Curaçao, nadat zij hun transponder hadden uitgeschakeld. (NRC)

Rond het **Centraal Station in Utrecht** is een groep Syrische asielzoekers betrokken bij onder meer winkeldiefstallen, drugsgebruik en vechtpartijen. FOTO ANP

OVERLAST

Gemeenten en COA missen informatie om overlast asielzoekers aan te pakken

COA, politie en gemeenten kunnen door een motie meer informatie gaan delen.

Andreas Kouwenhoven en Martin Kuiper

AMSTERDAM

Gemeenten lopen vast bij het aanpakken van overlast door asielzoekers, omdat informatie over aangehouden verdachten vaak niet wordt gedeeld. Wanneer asielzoekers worden aangehouden voor strafbare feiten, worden hun opvanglocatie en de betrokken gemeente daar lang niet altijd over geïnformeerd. Daardoor kunnen zij soms geen maatregelen treffen. De Tweede Kamer wil dat politie, COA en gemeenten in de toekomst structureel informatie gaan uitwisselen. Een motie die donderdag werd aangenomen, van ChristenUnie-Kamerlid Don Ceder, roept het kabinet op om te werken aan een juridische basis daarvoor. Bijna de hele Kamer staat achter de motie.

De privacywetgeving staat het delen van informatie tussen politie, COA en gemeenten nu grotendeels in de weg. Alleen in specifieke gevallen wordt er informatie uitgewisseld, zoals over de bijna 1.300 hardnekkige overlastgevers die op de zogeheten Top X-lijst staan. Op asielzoekers die buiten deze lijst vallen hebben COA en gemeenten veelal geen zicht.

Het probleem speelt vooral bij een groep jonge asielzoekers die zich door het land verplaatst. Zij plegen strafbare feiten buiten de opvanglocatie waar zij staan inge-

schreven. Een voorbeeld is de omgeving van het Centraal Station in Utrecht, waar een groep Syrische asielzoekers volgens burgemeester Sharon Dijksma betrokken is bij onder meer winkeldiefstallen, drugsgebruik en vechtpartijen.

Persoonsgerichte aanpak

De gemeente probeert hen via een persoonsgerichte aanpak in beeld te krijgen, maar omdat de jongere ouders wonen, moet er informatie worden uitgewisseld met andere gemeenten, politie-eenheden en COA-locaties. Dijksma heeft bij het ministerie van Asiel en Migratie aangedrongen op een landelijk systeem waarin deze partijen onderling informatie met

Het probleem speelt bij jonge asielzoekers die door het hele land reizen

elkaar kunnen delen over overlastgevende asielzoekers. Dat is noodzakelijk, zegt de gemeente, voor deze „fluide” groep die zich „snel door het land” beweegt.

Ook het COA is hierbij gebaat, zegt Kamerlid Don Ceder. „Als een asielzoeker ergens wordt aangehouden voor een winkeldiefstal, wordt het COA nu niet standaard ingeseind. Sterker nog: sommigen keren terug op de locatie alsof er niets gebeurd is.”

Als maatregel tegen overlast kan het COA asielzoekers weekgeld onthouden, tijdelijk de toegang ontzeggen tot de locatie, of hen overplaatsen naar een extra strenge locatie waar een regime heerst dat door betrokkenen wordt

vergeleken met een gevangenis.

Het COA bevestigt dat het niet standaard geïnformeerd wordt over asielzoekers die in aanraking komen met de politie. Op de vraag of het COA dit wel zou willen, zegt de woordvoerder dat het gegevens „wenst” te kunnen uitwisselen met politie en gemeenten, voor het „waarborgen” van de veiligheid in de opvanglocaties. „Onduidelijkheid over de verschillende regels rondom privacy bemoeilijkt die uitwisseling.”

De politie zegt dat de mogelijkheid om meer informatie over asielzoekers te delen onderzocht moet worden. Er is sprake van een „spanningsveld”, zegt de politie, tussen het recht op privacy van asielzoekers, en het belang van het COA om de veiligheid in de opvang te borgen.

Onderzoeker Sanne Noyon van het WODC, het kennisinstituut voor het ministerie van Justitie en Veiligheid, dat een jaarlijkse monitor over incidenten en misdrijven door asielzoekers publiceert, betwijfelt of het COA zit te wachten op meer informatie. „Ze weten voor een deel zelf al wie de mensen zijn die ze beter in de gaten moeten houden. Uit ons onderzoek blijkt dat er vaak overlap is tussen asielzoekers die verdacht worden van misdrijven en asielzoekers die voor overlast zorgen op de opvanglocatie zelf.”

Het delen van gegevens over asielzoekers ligt al langer gevoelig. Eerder gingen het COA en de politie hiermee in de fout, bleek uit onderzoek van NRC. Het COA verstrekte jarenlang in strijd met de privacywet persoonsgegevens van zijn bewoners aan de politie, die hiermee criminaliteit onder asielzoekers wilde opsporen.

Bedankt dat jij anderen hoop blijft geven!

We leven in een koude wereld waarin miljoenen mensen niet weten wat morgen gaat brengen. En voor sommigen geldt dat ze niet eens zeker zijn van een maaltijd, een dak boven het hoofd, een vriendelijk woord of een arm om je schouder. Voor deze mensen strijden we als Leger des Heils. Mede namens degenen die, ondanks tegenslagen, weer hoop voor morgen hebben, danken we iedereen die dat met ons mogelijk maakt.

Bente S. Gundersen
Commandant van het Leger des Heils in Nederland

ldh.nl/bedankt

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Zaken & Transacties

Cursus Daytraden
675 ex btw
2e persoon half geld

Een Kus en Kerstknuffel

Originele reacties cursisten

- **Samen vooruit**
Door mijn succes met het handelen, willen steeds meer vrienden ook starten met daytraden. Ik boek een gemiddelde dagwinst van 3.500 euro. Ik ben enorm blij en dankbaar dat ik dankzij jullie deze kans heb gekregen.
- **Plan loont**

Houd je aan je plan. Ik verdien er geld mee, het is niet veel, maar het is wel winst.

Cursusdata Hotel vd Valk Breukelen: maandag 29 dec en vrijdag 9 jan

Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verlies lijden

www.robwessels.nl 010 519 21 15

POETINS TERUGBLIK OP 2025

Compromisloos en zelfverzekerd sluit Poetin het jaar af

Met hulp van loyale uitvoerders en bondgenoten wereldwijd wist Rusland zichzelf de afgelopen drieënhalf jaar overeind te houden, maar het land leeft op een 'geleende toekomst'.

Eva Cukier

AMSTERDAM

Toen Vladimir Poetin afgelopen oktober het podium van het Valdai Forum betrad, Ruslands belangrijkste discussieclub rond geopolitiek en economie, werd hij aangekondigd als een heuse poppenspeler. „Wij zijn slechts gebruikers van deze wereld. Maar u, Vladimir Poetin, bent op zijn minst de monteur, en wellicht zelfs de ingenieur van deze polycentrische wereldorde. Wij kijken reikhalzend uit naar uw instructies”, zei geopolitiek analist Fjodor Loekjanov, die de president introduceerde.

Poetin reageerde met valse bescheidenheid op de loftuitingen. Hij antwoorde dat hij niet de persoon is om instructies te geven, die vaak „wel worden gevraagd, maar niet opgevolgd“. Daarna schetste hij de situatie in de wereld, die wordt bepaald door „radicale“ veranderingen. „In dergelijke periodes in de geschiedenis heeft iedereen de verantwoordelijkheid voor zijn eigen lotsbeschikking, voor die van zijn land en die van de wereld. De inzet is ontzettend hoog“, aldus Poetin.

Hoe hoog de inzet is, weten de Oekraïners als geen ander. Al bijna vier jaar wordt hun leven beheerst door stervende landgoeten, twijfelende bondgenoten en wispelgurige wereldleiders. Ze zetten alles op alles om niet in de Russische afgrond te verdwijnen. Ondertussen luidt president Poetin in Moskou het jaar uit met steeds heftiger dreigementen. Tijdens zijn jaarlijkse persconferentie, afgelopen vrijdag, claimde hij grote winsten in Oekraïne en beschuldigde hij Europa en Kyïv er opnieuw van de oorlog te zijn begonnen en te willen rekken. Tijdens een bijeenkomst op het Defensie ministerie, afgelopen woensdag, noemde hij Europese leiders „jonge varkens” en dreigde dat Rusland „met geweld” meer Oekraïners grondgebied zal innemen als zij het gesprek over vrede blijven trainen.

Het heilige Russische gelijk

Op de drempel van het nieuwe jaar dreigt te gebeuren wat niemand voor mogelijk hield toen roestige Russische tanks in 2022 door de Oekraïense modder ploegden, harde sancties tegen Rusland werden afgekondigd en honderdduizenden Russen land en loopgraven ontvluchtten. Ondanks vele blunders wist Rusland zichzelf de afgelopen drieënhalf jaar met hulp van lokale uitvoerders en bondgenoten wereldwijd overeind te houden. Sancties werden omzeild, de militaire industrie uit het slop getrokken en dissidenten opgesloten om de wereld te overtuigen van het Russische gelijk.

Onverwachte hulp kwam uit de Verenigde Staten, waar president Donald Trump zich als een olifant op steroïden door de stroperige diplomatie werkte. Want hoeveel druk Europese leiders ook op de ketel zetten, Trumps wispelurigheid blijft Poetins grootste troef. Niet voor niets blijft Moskou Europa ervan beschuldigen de Amerikaanse vredespogingen te ondermijnen.

Wat is zo'n akkoord waard, vragen Oekraïners zich af. Er is geen garantie dat Poetin vanuit de bezette Donbas niet verder zal werken aan de vernietiging van Oekraïne en het ondermijnen van Europese veiligheidsstructuren. De Russische Defensieminister Andrej Belošev kwam deze week alvast met een nieuw excuus voor verdere militaire opbouw. Hij beschuldigde Europa ervan de oorlog te willen voortzetten: „De NAVO is begonnen met de voorbereidingen van een confrontatie met Rusland begin 2030”, zei Belošev.

Vrijdag kreeg het Kremlin opnieuw een opsteker, toen bekend werd dat Eu-

nrc
MAANDAG 22 DECEMBER 2025

ropa de bevroren Russische tegoeden niet zal inzetten voor Oekraïne. Kyiv zal in plaats daarvan via de EU-begroting worden gesteund. Ook spande Rusland in eigen land een rechtszaak aan tegen het Belgische Euroclear, dat 193 miljard euro aan activa beheert van de Russische Centrale Bank. Of Rusland deze rechtszaak tegen Euroclear voortzet is onduidelijk, al hintte Poetin daar vrijdag op. De Russische onderhandelaar Kirill Dmitriëv noemde het besluit een „harde klap voor de Europese oorlogshiters”. Hij vloog vrijdag naar Florida voor verdere gesprekken over een akkoord.

Er zijn aanwijzingen dat Russische inlichtingendiensten geprobeerd hebben de Europese besluitvorming te beïnvloeden. Zowel Belgische politici als topmedewerkers van Euroclear ontvingen afgelopen maanden dreigementen. *The Guardian* berichtte daerom op basis van anonieme inlichtingbronnen dat de Russische militaire inlichtingendienst GRO mogelijk betrokken was bij de intimidaties. Ook zou een medewerker van Euroclear warme banden onderhouden met Moskou en gepoogd hebben directeur Valérie Urbain onder druk te zetten. Zij zou al eerder persoonsbeveiliging hebben aangevraagd, maar die niet hebben gekregen. De Belgische premier Bart De Wever sprak begin deze maand van intimidaties. „Moskou heeft ons laten weten dat België en ik persoonlijk de gevolgen van een eventuele inbeslagname voor eeuwig zullen voelen”, zei hij tegen het Belgische *La Libre*.

Ondanks de ongemeen felle strijd om de Russische tegoeden klonken er

binnen de Kremlin-muren ook gematigder stemmen. Begin december citeerde de doorgaans goed geïnformeerde journalist Farida Roestamova in haar Telegram-kanal Faridaily enkele anonieme bronnen, die stelden dat het Kremlin onder voorwaarden „open zou staan voor het idee“ dat een deel van zijn geld in Oekraïne wordt ingezet. Dit zolang ze niet voor militaire doeleinden worden gebruikt, het fonds onder Amerikaans toezicht komt, en een deel ervan wordt besteed aan wederopbouw van door Rusland bezette gebieden. Of deze inzet verder zal worden besproken, is onduidelijk.

Zelfverzekerdheid

Hoe terecht is de Russische zelfverzekerdheid? En hoe staat Poetins Rusland ervoor? Het zijn vragen die ook de burgers van Rusland bezighouden. Daar bleek afgelopen vrijdag tijdens Poetins jaarlijkse live persconferentie 'Directe Lijn', waarin de president traditiegetrouw (voorgeselechteerde) vragen van journalisten en burgers beantwoordt. Poetin gebruikte de zendtijd om uitgebreid stil te staan bij de Russische winst op het slagveld, waar de vijand „zich terugtrekt” over de hele linie. Ook stond hij stil bij de Europese plannen om bevrozen Russische tegoeden in Oekraïne in te zetten, wat hij „openlijke roof” noemde. Ruimte voor negatieve berichten was er niet, zo bleef de Oekraïense aanval op een Russische tanker in het Middellandse Zeegebied onbesproken.

Ondertussen hebben Russen vooral economische zorgen, zo bleek uit vragen. Hoewel Poetin benadrukte dat de

Inflatie rijst
in Rusland de
pan uit,
banen
worden
schaarser en
een recessie
ligt op de
loer

economie blijft groeien dankzij „bewuste handelingen” van de Centrale Bank, zijn de economische zorgen volgens onafhankelijke analisten terecht. De weerbaarheid en flexibiliteit die de Russische economie de afgelopen oorlogsjaren toonde, lijkt ten einde te komen. Want hoewel de militaire industrie floreert, zitten civiele sectoren (mijnbouw, commerciële luchtvaart) in het slop. Inflatie rijgt de pan uit (met steeds hogere rentes tot gevolg), banen worden schaarser en een recessie ligt op de loer. Daarbij heeft de prijs van Russische (ruwe) olie zijn diepste punt bereikt sinds het begin van de oorlog, waarmee Poetins belangrijkste inkomstenbron op een kritiek punt dreigt te komen.

Toch zal Poetin de oorlog niet beëindigen om economische redenen, zo benadrukken analisten al maanden. In

plaats daarvan zullen zijn knapste koppen de economie met stoplappen draaiende houden en de kosten afwentelen op de eigen bevolking. En dus stijgen de rentes, dalen de lonen, zijn gunstige hypotheeksubsidies afgeschaft en wordt de btw begin 2026 opgevoerd van 20 naar 22 procent. De Russische econoom Alexandra Prokopenko sprak onlangs van een „structurele politieke crisis in de economie“. Collega-econoom Alexander Koljand zei dat „Rusland leeft op een gelende toekomst“.

georganiseerd, waarbij verschillende pro-Kremlinpartijen hun agenda's mochten testen. De voortwoekerende oorlog was daar niet bij, wel thema's als 'ontwikkeling', 'stabiliteit', en nationalistische en anti-migratie standpunten. Met oppositieleider Aleksej Navalny vakkundig uit de weg geruimd, wonnen pro-Kremlin kandidaten in vrijwel alle kiesdistricten. Met de laatste, nog (in vrijheid) levende oppositie werd dit jaar ten langen leste afgerekend. Begin december openden Russische aanklagers een derde zaak tegen Lev Sjljosberg van de liberale oppositiepartij Jabloko, de enige partij die de annexatie van de Krim niet erkent en zich fel uitsprekt tegen de oorlog. Sjljosberg werd in verschillende zaken aangeklaagd wegens het 'discrediteren' van de strijdkrachten en kreeg al 420 uur taakstraf.

Om de grauwe toekomstbeelden te verdoezelen, is de kerstfeest in Russische steden dit jaar extra *bling bling*, met fellevende verlichting, grote kerstbuizen en feestelijk ingepakte gebouwen. Die uitbundige kerstverlichting steekt scherp af tegen de situatie in afgelegen dorpen, waarvan sommigen bij gebrek aan lantaarnpalen in duisternis zijn gehuld. Toch is de situatie nergens zo erg als in Noord-Oost-Siberië, vertelde de Russische buitenlandwoordvoerder Maria Zacharova. „Europa heeft zelfs geen middelen om feestelijke verlichting op te hangen. Dit toont de Europese duisternis in alle betrekkingen van het woord“ verzuchtte ze. Een reactie uit Europese steden liet niet lang op zich wachten: de afgelopen dagen liepen sociale media vol met foto's van vrolijk verlichte straten.

Advertentie

Sezen Moeliker

ROTTERDAM

Deen heeft een rolkoffer met persoonlijke spullen, de ander vuilniszakken. Voor de ingang van de Rotterdamse Pauluskerk wacht een tiental mensen – man, vrouw, jong, oud. Het is kwart voor negen in de ochtend. Wanneer een medewerker de deuren even later opent, rennen de bezoekers naar binnen. De meesten hebben die nacht buiten geslapen.

Sommigen snellen de trap op. Alvast een nummertje trekken voor de douche om weer op te warmen. Anderen claimen een tafel waar ze met hun hoofd op kunnen rusten om nog wat te slapen. Vuilniszakken en rolkoffers blijven de rest van de dag in de hal, gestapeld op karren.

De 40-jarige muzikant Alberto uit Cuba sliep vannacht op een bankje in de buurt van de haven. Hij heeft een gunstige plek gevonden, vindt hij, uit de wind. Een slaapzak heeft hij niet meer. Het werd te zwaar om die de hele dag mee te dragen. Ergens in de kerk heeft hij een gitaar gevonden die een beetje vals klinkt. Hij speelt er een zelf bewerkt arrangement van Bach op. Het doet wel pijn om te spelen. Door de kou heeft hij last van ontstekingen in zijn gewrichten.

De Pauluskerk helpt ‘de meest kwetsbaren’ van Rotterdam. Dat zijn onder anderen dak- en thuislozen, verslaafden, mensen met psychiatrische problemen en mensen zonder geldige verblijfspapieren. Vooral daklozen komen naar de kerk om overdag op een warme plek te kunnen verblijven en te eten.

Onwenselijk gedrag

Elke winter tuigt de gemeente Rotterdam extra tijdelijke opvangplekken op als de gevoelstemperatuur buiten 0 graden is. „Al vanaf een buitentemperatuur van 15 graden kunnen onderkoelingsverschijnselen optreden”, schrijft straatarts Marcel Slockers eind november mede namens andere straatartsen hierover aan de Rotterdamse burgemeester en wethouders. „Dus waarom is er pas opvang vanaf een gevoelstemperatuur van 0 graden?”

Rotterdam wordt volgens de arts bovendien onveiliger door het grote aantal mensen dat in de kou buiten slaapt. „Door onderkoeling raken mensen sneller geagiteerd en gaan onwenselijk gedrag vertonen”, schrijft hij. Veel

Opvangruimte in het Diaconaal Centrum Pauluskerk, Rotterdam. Niemand hoort op straat te slapen, vindt de Pauluskerk.

REPORTAGE DAKLOZENOPVANG

Buiten slapen in de kou, zonder slaapzak

Zo’n 250 mensen in Rotterdam slapen ’s nachts op straat. De Pauluskerk biedt overdag eten en warmte. Onder de 15 graden kunnen al onderkoelingsverschijnselen optreden, zeggen straatartsen. „Door onderkoeling gaan mensen onwenselijk gedrag vertonen.”

mensen gebruiken alcohol of andere drugs om warm te blijven. „Dat is juist niet slim”, zegt Slockers in een toelichting aan NRC. „Door alcohol worden de bloedvaten wijder en krijgen mensen een bloos op hun gezicht. De huid lijkt warmer, maar van binnen koel je alleen maar af.”

De gemeente zegt dat de kou geen invloed heeft op het gedrag van dakloze mensen. Ze verwijst naar onderzoek uit Canada, waaruit blijkt dat het risico op onderkoeling toeneemt vanaf een gevoelstemperatuur van 0 graden.

Het aantal mensen dat in Rotterdam buiten slaapt, nam de afgelopen jaren toe. Zo’n tien jaar geleden sloepen er nog ongeveer vijftien mensen buiten. Nu zijn dat er naar schatting van hulpverleners en de gemeente ongeveer 250.

Actie op het Schouwburgplein

Niemand hoort op straat te slapen, vindt de Pauluskerk. Nu komt in Rotterdam niet iedereen in aanmerking voor opvang. Om hiervoor aandacht van de gemeente te vragen, voerde de kerk vorige week actie op het Rotterdamse Schouwburgplein. Mensen die normaal gesproken buiten slapen, overnachten in de nacht van woensdag op donderdag in een door de kerk opgezette tent. Deze week dalen de temperaturen, vooral ’s nachts, tot het vriespunt.

NRC bezocht de Pauluskerk in aanloop naar de actie op het Schouwburgplein en sprak met mensen die geen woning of zelfs geen slaapplek hebben. Om te voorkomen dat zij in de toekomst door dit artikel meer moeite krijgen met het vinden van een baan, worden hun achternamen niet genoemd. Sommige mensen die de krant sprak, wilden om deze reden überhaupt hun (achter)naam niet geven. Wat doet het met een mens om op straat te leven?

Op de begane grond van de kerk zitten sommige mensen in groepjes aan een tafel en blijven de hele dag bij el-

Een slaapzak heeft hij niet meer. Het werd te zwaar om die de hele dag mee te dragen

kaar. Hier en daar staat een schaakspel op tafel, of domino. Anderen zijn alleen en praten met niemand. Sommigen staren de hele dag voor zich uit. Ze hebben geen telefoon. Die is vaak op straat gestolen. Boven zijn de hele dag koffie, thee en broodjes verkrijgbaar. Sommigen doen wel vijf zakjes suiker in hun koffie. Niet voor de zoete smaak, maar om weer energie in het lichaam te krijgen.

Een jonge Poolse vrouw schreeuwt en loopt kwaad de kerk uit met haar rolkoffer. Er is ruzie. Liefdesperikelen, vertelt coördinator Jaimy Eenkhoorn (40). Haar vorige relatie is uitgegaan. Nu heeft ze een ander. Maar haar oude geliefde blijkt intieme foto’s van haar op zijn telefoon te hebben bewaard.

‘Slapen’ doet Murat (51) inmiddels al zo’n vijf maanden in een portiek in de buurt van het centraal station. Maar echt slapen – diep, dat je even helemaal weg bent – kun je het niet noemen. Op straat doe je dat met één oog open. Om te voorkomen dat iemand je spullen steelt. En eigenlijk ook omdat het te koud is. Te koud om echt in slaap te vallen. Hij heeft een dikke slaapzak. Maar zijn voeten blijven koud. Ook al draagt hij twee paar sokken over elkaar.

Drugs heeft Murat ook een tijdje gebruikt om warm te blijven. Zo’n beetje alles wat je kunt bedenken. Heroïne, cocaïne. Nu is hij daarmee gestopt. Want drugs helpen niet om vooruit te komen. Soms rookt hij nog een joint.

Murat heeft eventjes geprobeerd om te bedelen. Maar na een paar minuten is hij ermee gestopt. Het voelde niet goed om geld te vragen terwijl hij ‘werkende’ handen en voeten heeft. Daarom verzamelt hij nu blikjes en flesjes. Hij gaat altijd tussen twee en vijf op dezelfde kruising staan in Rotterdam-West en vraagt autobestuurders of ze iets hebben liggen. Veel automobilisten herkennen hem inmiddels. Die rijden daar elke dag.

Een 23-jarige man uit Birmingham gaat ’s nachts naar de sportschool. Zijn

gym is 24/7 open. Hij gaat erheen, beweegt een beetje, om warm te blijven. Bewegen is op straat sowieso de beste strategie, als je het hem vraagt. Ook als hij ’s nachts niet in de sportschool maar buiten is, blijft hij lopen. Als je erens op de grond gaat liggen, krijg je het alleen maar koud. Hij zegt dat hij in september dakloos raakte nadat zijn paspoort, telefoon en pinpas tijdens een vakantie in Nederland werden gestolen. De Britse ambassade kon hem naar eigen zeggen niet goed helpen.

„We weten nooit 100 procent zeker of onze bezoekers de waarheid vertellen”, zegt coördinator Eenkhoorn. Of het verhaal van de man uit Engeland klopt, weet hij ook niet. „Maar dat maakt niet uit. Het gaat erom dat we hen zien voor de mensen die ze zijn.”

De 56-jarige Jacek uit Polen heeft de afgelopen weken op zijn telefoon een website gebouwd over dakloosheid in Rotterdam. Hij is handig met AI, zegt hij, terwijl hij een stapel geplastificeerde QR-codes met het logo van zijn site op tafel legt. Er zit een elastiekje aan, als een sleutelhanger. Vandaag gemaakt. Op de website deelt hij hoe hij denkt dat Rotterdam schoner en veiliger kan worden. En tips voor andere daklozen. Bijvoorbeeld waar je gratis openbare toiletten kunt gebruiken.

Vijftien jaar geleden kwam Jacek vanuit Polen naar Nederland om te werken. In april dit jaar verloor hij zijn baan, en daarmee ook zijn woonruimte. Veel arbeidsmigranten huren hun accommodatie via hun werk; de werkgever is dan ook de huisbaas. Bij ontslag verliezen ze ook de woonruimte. Het aantal dakloze arbeidsmigranten neemt de laatste jaren fors toe. Inmiddels zijn drie op de vijf mensen die op straat slapen arbeidsmigranten.

Arbeidsmigranten slapen relatief vaak op straat, omdat zij doorgaans niet in aanmerking komen voor de permanente winteropvang. Tijdens de koudste maanden kunnen dakloze mensen daar dag en nacht verblijven, mits zij kunnen aantonen langer dan

vijf jaar in Nederland te hebben gewerkt of een Nederlands paspoort hebben.

Jacek zegt dat zijn situatie ‘goed’ is. Hij heeft een tentje aan de rand van de stad, waar het rustig is. Regen is van alle weersomstandigheden voor hem het vervelendst. Onlangs was het gaan lekken in zijn tent. Alles was nat. Gelukkig heeft hij drie slaapzakken.

Opvang voor iedereen zou volgens de gemeente „een aanzuigende werking hebben op iedereen met een huisvestingsprobleem”. Een woordvoerder van wethouder Ronald Buijt (Zorg, Leefbaar Rotterdam): „Mensen worden geacht zelfredzaam en verantwoordelijk te zijn om in hun levensonderhoud en onderdak te voorzien, eventueel met hulp van anderen.”

Misbruik

De 62-jarige Liesbeth raakte dakloos in de jaren 80 en kwam toen al in de Pauluskerk. Ze was destijds verslaafd aan heroïne en cocaïne. Inmiddels is ze mede dankzij hulp van de Pauluskerk al jaren clean. Ze is zelfs gestopt met roken. En ze heeft een huis. Maar ze komt nog steeds naar de kerk voor de activiteiten. Vanmiddag gaat ze schilderen. Er komen de afgelopen twee maanden meer vrouwen in de kerk, ziet vrijwilliger Carole Peeters (42).

Van vrouwen op straat wordt al gauw misbruik gemaakt, weet Liesbeth. Het is daarom belangrijk om mensen om je heen te verzamelen die je kunt vertrouwen.

De Poolse Gosia (36) zocht andere Polen op straat op, om als vrouw maar niet alleen te hoeven zijn. Een jaar geleden verloor ze haar baan en daarom ook haar woonruimte. Sindsdien sliep ze af en aan op straat. Om warm te blijven had ze een slaapzak. Nu heeft ze een nieuwe vriend bij wie ze ’s nachts kan slapen. Overdag komt ze nog naar de Pauluskerk. Vandaag heeft ze alcohol gedronken, vertelt ze. Haar wanden zijn roze.

„Overwin het kwade door het goede”, te lezen in de Pauluskerk in Rotterdam. FOTO’S JORIS VAN GENNIP/ANP

Advertentie

KERSTACTIE 2025

Met Prinsjesdag 2025 liet het kabinet weinig ambitie zien op het gebied van armoedebestrijding. Dat betekent dat de reflectie van de planbureaus (SCP, CPB en PBL) in 2024 onverkort blijft staan: er is grote zorg over de lange termijn-effecten van het overheidsbeleid voor armoedebestrijding. Daarom blijft een focus op armoede- en eenzaamheidsbestrijding vanuit het NRC Lezersfonds onverminderd relevant. Immers, bestrijden van armoede en eenzaamheid blijft in het belang van ons allemaal en is juist in deze onzekere tijden extra noodzakelijk en urgent. Iemand die geldzorgen heeft of in armoede leeft heeft vaker last van stress, problemen met de gezondheid, eenzaamheid en schaamte. Vele particuliere initiatieven, dicht bij de

mensen die hulp het meest nodig hebben, brengen verlichting. Het NRC Lezersfonds (1928) steunt dit soort initiatieven. Daarom doet het NRC Lezersfonds ook dit jaar opnieuw een beroep op u om te helpen bij het verlichten van armoede in ons land. Vorig jaar ontvingen wij van NRC-lezers maar liefst € 316.000 aan giften. Met dat geld ondersteunen wij bijvoorbeeld projecten die zich bezighouden met het lenigen van de ergste nood bij armoede en het bestrijden van eenzaamheid en isolement. Ook bieden we voedselhulp en hulp aan daklozen en vluchtelingen. Vaak focussen wij ons daarbij op kleinschalige projecten in de wijken en buurten van steden en dorpen. Het geld wordt tweemaal per jaar toegekend door de

commissie van het NRC Lezersfonds en besteed via lokale organisaties. Bestuur en commissie ontvangen geen vergoeding.

Hoe het geld wordt besteed is te vinden op onze website. Wilt u bijdragen? U kunt uw gift overmaken op IBAN NL34INGB0002806200 of NL14RABO0365692034 ten name van Stichting Fonds van NRC Handelsbladlezers of via onze website nrclezersfonds.nl. Ook kunt u de QR-code gebruiken met een barcodescanner.

Op onze website vindt u ook alle informatie over ons fonds, de financiële verantwoording en ons ANBI-nummer.

De commissieleden van NRC Lezersfonds zijn:

Henk Itzig Heine, *voormalig Hoofddirecteur Personeel bij het ministerie van Defensie*
Gertjan Sonneveld, *voormalig hoofd Finance NRC Media BV*
Olivier Spier, *notaris te Amsterdam*
Marijke van Haaren, *oud-wethouder gemeente Berkelland*
Sylvie Lo Fo Wong, *voormalig huisarts te Rotterdam*
Faye Leigh Lui, *docent communicatie Hogeschool In Holland*
Leon Vos, *psychiater bij Reiner van Arkel, Den Bosch*

Samen tegen eenzaamheid. Samen tegen lepra.

Lepra maakte Vina eenzaam en onzeker.
Help voorkomen dat mensen zoals Vina in een isolement raken.
Uw gift geeft zorg, steun en hoop.

Help Vina

Doneer nu

In de Dr. Clemens Meulemanstraat in Heerlen is de geleden schade door mijnbouw in Limburg goed zichtbaar. Huizen zijn ernstig verzakt. Het huis op links leunt tegen het huis van de bure. Binnen is alles waterpas verbouwd. De eigenaar gaat zijn schade melden bij het nieuwe mijnschadeloket. FOTO ROGER DOHMEN / ANP

REPORTAGE MIJNBOWSCHADELOKET

Eindelijk vergoeding schade mijnbouw

Limburgers met mijnbouwschade kunnen zich vanaf deze maandag melden voor een schadevergoeding. Bedrijven en woningcorporaties kunnen nog steeds nergens op rekenen.

Paul van der Steen

VOERENDAAL

Diep onder de woning van Jeroen Alberts in Voerendaal, dat in de jaren zestig werd gebouwd, liggen oude mijngangen. Het huis had mijnbouwschade, vertelt zijn moeder Noëlle. Haar zoon is op zijn werk, zij leidt rond - ze hielp bij de verbouwing. „Je kon hier vanuit de huiskamer door een scheur zo in de huiskamer van de buren kijken. Achter het huis stond een aanbouwtje waarvan de vloer wel twintig centimeter was gezakt.” Tijdens de verbouwing werd schade hersteld en het huis verstevigd, zoals extra balken onder plafonds, voorzetmuren, en nieuw stucwerk. Nu probeert Noëlle Alberts een deel van de kosten vergoed te krijgen via de nieuwe mijnbouwschaderegeling. Het bedrag moet nog worden vastgesteld maar het gaat om vele duizenden euro's. Demissionair minister Sophie Hermans (VVD, Klimaat en Groene Groei) gaf op 4 december het officiële startsein voor een mijnbouwschadeloket in Limburg. Vanaf 22 december kunnen mensen zich voor het eerst di-

Kolenmijn in Limburg (1945). FOTO NATIONAAL ARCHIEF

gitaal melden. Op 2 januari kunnen gedupeerden voor het eerst op een fysieke plek in Heerlen terecht. Onder zo'n 250 vierkante kilometer van Zuid-Limburg is tot op 1.000 meter diepte mijnbouw voor steenkoolwinning gepleegd: goed voor vele duizenden kilometers aan ondergrondse gangen. Door de steenkoolwinning is de bodem in het mijngebied sterk gedaald, soms tot bijna 10 meter. Hierdoor ontstonden bovengronds scheuren en verzakkingen van de bodem en als gevolg daarvan schade aan gebouwen en wegen. Weliswaar werden gangen en de 'pijlers', hoofdwinplaatsen, gedeeltelijk gevuld, maar dat voorkwam de bodemdaling niet. Na de sluiting van de mijnen, tussen midden jaren zestig en midden jaren zeventig van de vorige eeuw zijn de mijnschachten afgesloten. Na het stoppen met pompen in de jaren negentig liepen de gangen en pijlers langzaam vol met mijnwater, waardoor de bodem naar boven bewoog. Slapen met een helm op In de mijntijd was er al schade, maar voor de getroffen werd toen over het algemeen goed gezorgd, vertelt Jaap Spaans, geohydroloog bij advies-, ontwerp- en ingenieursbureau Kragten en expert op het gebied van na-ijlende effecten van de steenkolenwinning. „Mensen konden zich melden bij de verantwoordelijke bedrijven en ontvingen dan een vergoeding. Woningen werden hersteld. Soms was herstel niet mogelijk en moesten woningen worden gesloopt. Na het sluiten van de mijnen en helemaal na het verlopen van de wettelijke verjaringstermijn van dertig jaar, veranderde veel. Op den duur ging eigenlijk niemand er nog echt over. Zelfs de wettelijke taak om toezicht te houden verdween.” Mensen met schade kregen geen hulp. Het probleem kwam in 2011 pas weer op de kaart door een plotselinge verzakking in een parkeergarage onder

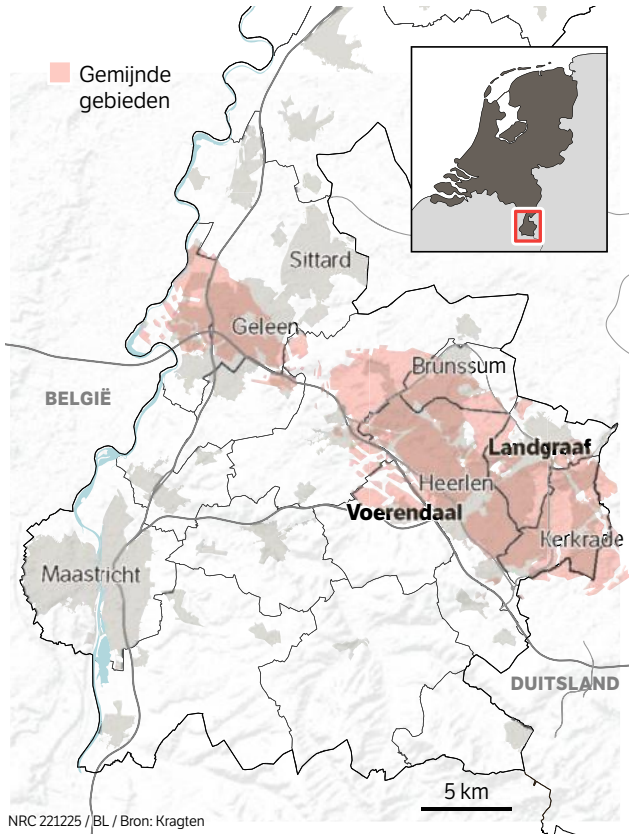
Door de steenkoolwinning is de bodem in het mijngebied soms tot bijna 10 meter gedaald

het Heerlense winkelcentrum 't Loon en de flat daarbovenop. Zaken bleven wekenlang dicht en geëvacueerde bewoners konden gedurende die periode niet terug naar hun huis. Mijngemeenten, provincie en Rijk stopten daarna geld in een Calamiteitenfonds dat in 2015 werd opgericht. Heerlenaar Jan de Wit, daarvoor bijna twee decennia Eerste en Tweede Kamerlid voor de SP, werd voorzitter. „Met 4,5 miljoen euro hebben we 27 gevallen kunnen helpen”, zegt de Wit. „Maar we mochten alleen helpen in geval van levensbedreigende schades. Terwijl het probleem veel breder is. Een vrouw maakte de wrange grap dat ze met een helm op en veiligheidsschoenen aan sliep. Daarom hebben we al snel aangedrongen op een bredere regeling vanuit het Rijk.” VVD'er Henk Kamp, toenmalige minister van Economische Zaken, wilde daar niet aan. Hij hield strak vast aan de verjaringstermijn en had geen trek in gesprekken met Limburg. Die houding moest uiteindelijk door een uitspraak van de Raad van State worden gecorrigeerd.

Bureaucratisch

Maar ook daarna leek het urgentiegevoel vaak ver te zoeken, constateert De Wit. „Aanvankelijk werden wij wel betrokken bij het maken van de noodzakelijke protocollen voor de regeling, maar vanaf 2024 werden we als Calamiteitenfonds op een zijspoor gezet. Er kwamen twee kwartiermakers, een pilot en de nodige uitstellen. Het vreemde is dat er slechts beperkt wat werd gedaan met de ervaringen die we als Calamiteitenfonds hadden opgedaan. Soms was er helemaal geen contact. Waarom niet meer voortgebouwd op onze aanpak? Bij het Calamiteitenfonds waren mensen binnen een jaar geholpen, de bouwwerkzaamheden ingegrepen. Bij de nieuwe regeling duurt dat misschien wel twee keer zo lang.” Noëlle Alberts' zoon Jeroen wachtte met zijn verbouwing niet op de schaderegeling. Bij hem moeten de kosten van de mijnbouwschade daarom achteraf uit de totale verbouwingskosten worden gedestilleerd. Noëlle Alberts: „Er kwamen experts langs en er werden rapporten gemaakt. Uitsluitend is er nog niet. Ik moet me nu weer opnieuw melden.”

Het door mijnbouw getroffen gebied

Alberts vond de aanvraag complex. „Je zou toch sneller en eenvoudiger tot toekenningen moeten kunnen komen”, zegt ze. „Nu duurt dat lang en loopt het onder meer via een gespecialiseerd bureau in Aken. Zelfs als je Duits beheerst, zijn hun rapporten met volop technisch jargon lastig leesbaar.” Voordat de minister op 5 december het startsein gaf voor het schadeloket, ging er al 4,2 miljoen euro aan overhead op. Het criterium van aannemelijkheid werd overgenomen van het Calamiteitenfonds uit 2015. Schade moet zeer waarschijnlijk veroorzaakt zijn door de mijnen. „Heel precieze kaarten uit de tijd van de winning helpen daarbij erg”, vertelt geohydroloog Spaans. Soms gaat het om scheuren. Andere huizen staan gevaarlijk uit het lood. Op andere plekken loopt de vloer zo schuin dat een bal van de ene naar de andere hoek van de kamer rolt.

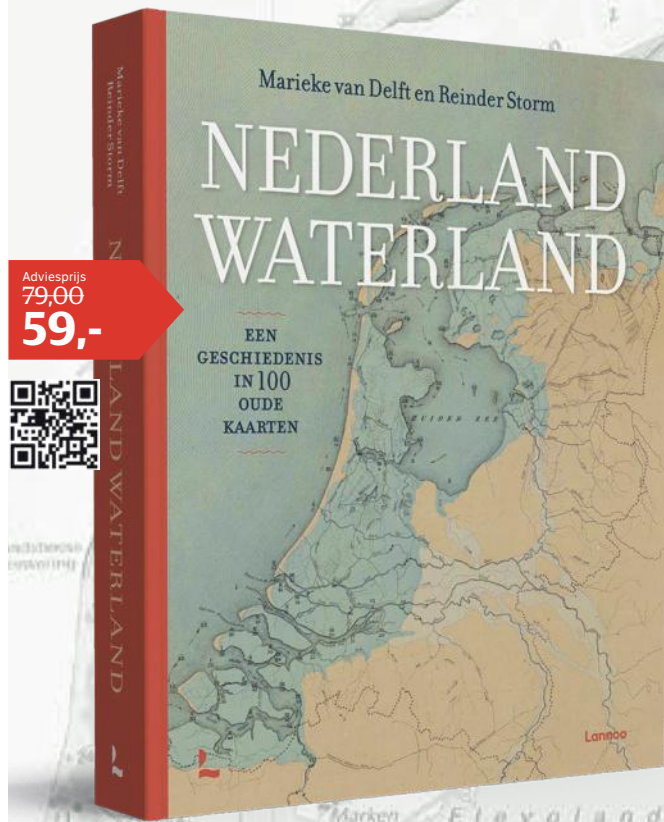
Omvang problemen

Op dit moment ontvangen 83.000 Zuid-Limburgse huishoudens een brief over de schaderegeling. Die helpt ook om een beeld te krijgen van de omvang van de problemen. „Want dat is niet helder”, legt Spaans uit. „We weten wel wat de risicogebieden zijn. Daar moet je niet alleen kijken naar de gevolgen voor bestaande bebouwing. Ook nieuwe plannen moeten zorgvuldig tegen het licht worden gehouden. Op sommige plekken betekent dat misschien niet bouwen. Op andere plaatsen moet je gaan werken metangepaste, flexibele constructies.” Spaans pleit ervoor scherp te blijven monitoren. „Verzamel alle onderzoek en kennis. En hou de ontwikkelingen goed in de gaten. Zeker lijkt in elk geval dat nog decennia sprake kan zijn van na-ijlendeffecten.”

Sinkhole

Er is een totaalbudget van 70 miljoen euro beschikbaar. De vraag is of dat genoeg is. En niet alleen woningen in de regio's rond Geleen en Heerlen dragen littekens van de voormalige steenkoolwinning. Onderaan de voormalige steenberg van de Staatsmijn Wilhelmina in Landgraaf kan directeur Rob Bulles van Relim meepraten over mijnbouwschade. Het bedrijf voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt huist in een pand uit de jaren vijftig van de vorige eeuw. Hier werden vroeger jongens opgeleid als nieuwe, verse krachten voor de steenkolenwinning. Die winning laat nu zijn sporen na in het gebouw: lange scheuren zijn zichtbaar in muren en vloeren, stukken wand laten los. Buiten staan dranghekken rond een met planken afgedekte kuil. „Een sinkhole”, legt Bulles uit. „Hieronder lag de oefenmijn waar tieners destijds werden klaargestoomd voor het echte werk veel dieper in de bodem.” Verderop ligt het plaveisel zo scheef dat Relim er niet meer met vorkheftrucks overheen durft te rijden. De situatie rondom het zinkgat wordt waarschijnlijk binnenkort met hulp van de gemeente aangepakt. Het is simpelweg te gevaarlijk. Maar met de mijnbouwschade in het pand van Relim gebeurt niks. Bulles: „De landelijke regeling is er alleen voor particulieren en niet voor bedrijven. Lastig. Want als we het gebouw gaan verduurzamen, wil je die scheuren meeneemen.” Ook woningcorporaties kunnen geen beroep doen op de nieuwe regeling. „Terwijl ze bij het aanpakken van mijnbouwschade meteen met hoge kosten worden geconfronteerd”, ziet oud-voorzitter van het Calamiteitenfonds De Wit. „Het gaat nooit om één woning, maar meteen om herstel bij een heel huizenblok.”

nrcwebwinkel

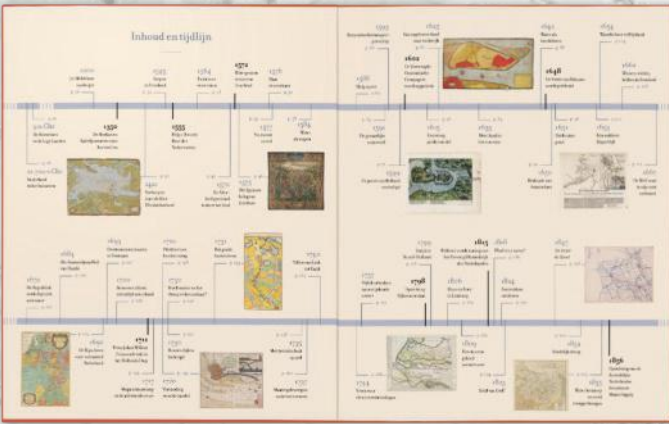

Nederland Waterland

Een geschiedenis in 100 oude kaarten

- › Luxueus kaartenboek over de eeuwenoude band van Nederland met water
- › Bevat 100 bijzondere kaarten van het holoceen tot 2120
- › Van de makers van de bestseller *De geschiedenis van Nederland in 100 oude kaarten*
- › 408 pagina's | gebonden met leeslint | XL-formaat

Dompel jezelf onder in een bundeling van de mooiste oude kaarten over Nederlandse wateren. Rivieren, kanalen en de zee brengen het land en zijn bevolking al eeuwenlang voorspoed en rampen. Die onstuimige geschiedenis valt het beste te traceren via oude kaarten. Van de sedimentafzetting die ons land tot Nederland boeteerde via de Hollandse Waterlinie tot het zwarte turfgoed en de dreigende zeespiegel. Deze kaarten schrijven niet alleen een nieuwe geschiedenis, ze zijn ook een spiegel voor het heden.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/waterland

9,5 miljoen

mensen met voedseltekort

Abdullah JEMEN

14,3 miljoen

mensen op de vlucht

Maud SOEDAN

0,5 miljoen

mensen in armoede

Premie NEDERLAND

13 miljoen

mensen in nood

Kateryna OEKRAÏNE

ACHTER ALLE GETALLEN UIT HET NIEUWS SCHUILEN MENSEN ZOALS JIJ EN IK

Mensen zoals Maud van 10 jaar, opeens moest ze met haar familie vluchten voor het geweld in Soedan. En de Brabantse Premie die door ziekte en een heftige scheiding in de financiële problemen raakte. Nu krijgt ze samen met haar schuldhulpmaatje Sjanet weer grip op haar leven.

Cordaid helpt jaarlijks meer dan 10 miljoen mensen in de meest moeilijke omstandigheden. We werken wereldwijd aan een leefbare toekomst en een menswaardig bestaan voor iedereen.

Zo helpen we vluchtelingen uit Soedan met wat nu het hardst nodig is: voldoende en schoon drinkwater, sanitaire voorzieningen en mentale zorg. In Nederland helpen we mensen in kwetsbare situaties en werken we aan sociale cohesie.

Kijk niet weg, kijk om.
Geef deze Kerst op cordaid.nl
Dan staat niemand er alleen voor.

Scan direct de QR-code
of maak uw bijdrage over op
IBAN NL57INGB0000000934
o.v.v. Kerst
Hartelijk dank!

Cordaid *Op de wereld om elkaar te helpen*

BRANDVEILIGHEID

Brand in een ouderencomplex? Extra spannend, voor de brandweer

Bij een brand in een woonzorgcomplex overleed deze week een bewoonster. Bij de brandweer leven grote zorgen over de veiligheid in dit soort complexen.

Ingmar Vriesema

BUSSUM

Geblakerd is de gevel niet, van woonzorgcomplex Godelinde in Bussum, na de brand van dinsdagavond. Daags erna zie je alleen op de tweede verdieping sporen. Een gesprongen raam van het appartement waar de fatale brand uitbrak is afgedekt met een houten plaat en een zijraam is een gapend gat, op randen van glas na. De bewoonster van het appartement kwam om het leven, haar leeftijd is niet bekend-gemaakt.

De brandweer bluste het vuur voor het zich buiten de woning verspreidde. Rook ontsnapte wel en na inademing moesten twee andere bewoners, een brandweerman en twee medewerkers van Godelinde naar het ziekenhuis. Er overleed nog een bewoner, van verdieping vier, maar niet als gevolg van de brand: hij werd onwel in het restaurant van Godelinde waar geëvacueerde bewoners van de tweede verdieping zich verzamelden. Over de oorzaak van de brand is niets bekend, de politie doet onderzoek.

Gemeenschapszin

„Twee overledenen, vreselijk tragisch”, zegt woordvoerder van brandweer Gooi- en Vechtstreek Lennart Koets, die de hele nacht ter plaatse was. Tegelijkertijd prijst hij de samenwerking met de medewerkers van Godelinde, onder wie twee bedrijfshulpverleners. Brandweerlieden en zorgpersoneel hielpen ouderen de kamers uit. Koets zag bewoners en medewerkers elkaar na de brand opzoeken aan tafeltjes in het restaurant, hij proefde „gemeenschapszin”.

Je kunt het slechter treffen, weten brandweerkorpsen in heel Nederland. Na het wegbezuinigen van de bejaardentehuizen zo’n tien jaar geleden is er een veelheid aan seniorencomplexen ontstaan in het grote gat dat ontstond tussen het aloude eensgezinshuis en het verpleeghuis bedoeld voor de meest kwetsbaren. En het ene ouderencomplex maakt het de brandweer véél makkelijker dan het andere. Godelinde in Bussum telt als gunstig: ze valt onder de hoede van een zorginstelling, Vivium Zorggroep, het Bussumse gebouw is haar bezit, personeel is dag en nacht aanwezig. Zoals de persvoorlichter van Vivium, Nicole Boer, zegt: „Wij kennen de mensen achter de voordeur, wij weten wie slecht ter been is en wie niet.”

Zorgen heeft de brandweer vooral over seniorencomplexen zonder in pandige zorginstelling. Ouderen die hun appartement huren van een woningcorporatie en hun zorg regelen via een externe thuiszorgorganisatie. Vaak is er een gemeenschappelijke koffieruimte in het gebouw, sommige bewoners kennen elkaar, anderen verouderen anoniem achter hun voordeur. Bedrijfshulpverleners zijn er zelden: dat zou alleen zin hebben als die zo goed als altijd aanwezig zijn en dat is niet te betalen voor woningcorporaties.

En dan breekt brand uit. „De kans is groot dat ouderen nog op hun kamers zitten als wij ter plaatse zijn”, zegt Marieke Ribbe- rink, specialist toezicht brandveiligheid bij brandweer Twente. „Er is geen zorgpersoneel, niemand is opgepiept”. Behalve de brandweer. „Dus wij worden behalve met het blussen ook belast met evacuatie.”

Er zijn dus méér „handjes” nodig en dus meer blusvoertuigen om die

brandweerlieden te vervoeren.

Bovendien ken je de mensen achter de voordeur niet, zegt medewerker brandveiligheid Michel Hartensveld van brandweer Zuid-Limburg. „Hoe mobiel zijn de mensen op de vleugel waar brand is uitgebroken? Niemand die het weet. Dus we moeten die appartementen in. Pas dan kom je er achter of je meer mankracht en voertuigen moet inzetten.”

Buiten bewustzijn

En ‘incidenten’ in seniorencomplexen worden sowieso snel ‘groot-schalig’: de brandweer rukt vaak al uit met meer mensen, puur omdat ouderen sneller buiten bewustzijn raken na het inademen van rook en hun huid dunner en dus kwetsbaarder is voor hitte. Bovendien zijn ze vaker slecht ter been. Dus ook in Bussum dinsdagavond schaalde de brandweer op naar categorie ‘grote brand’, goed voor vier bluswagens

en 24 manschappen, bevelvoerders niet meegeteld.

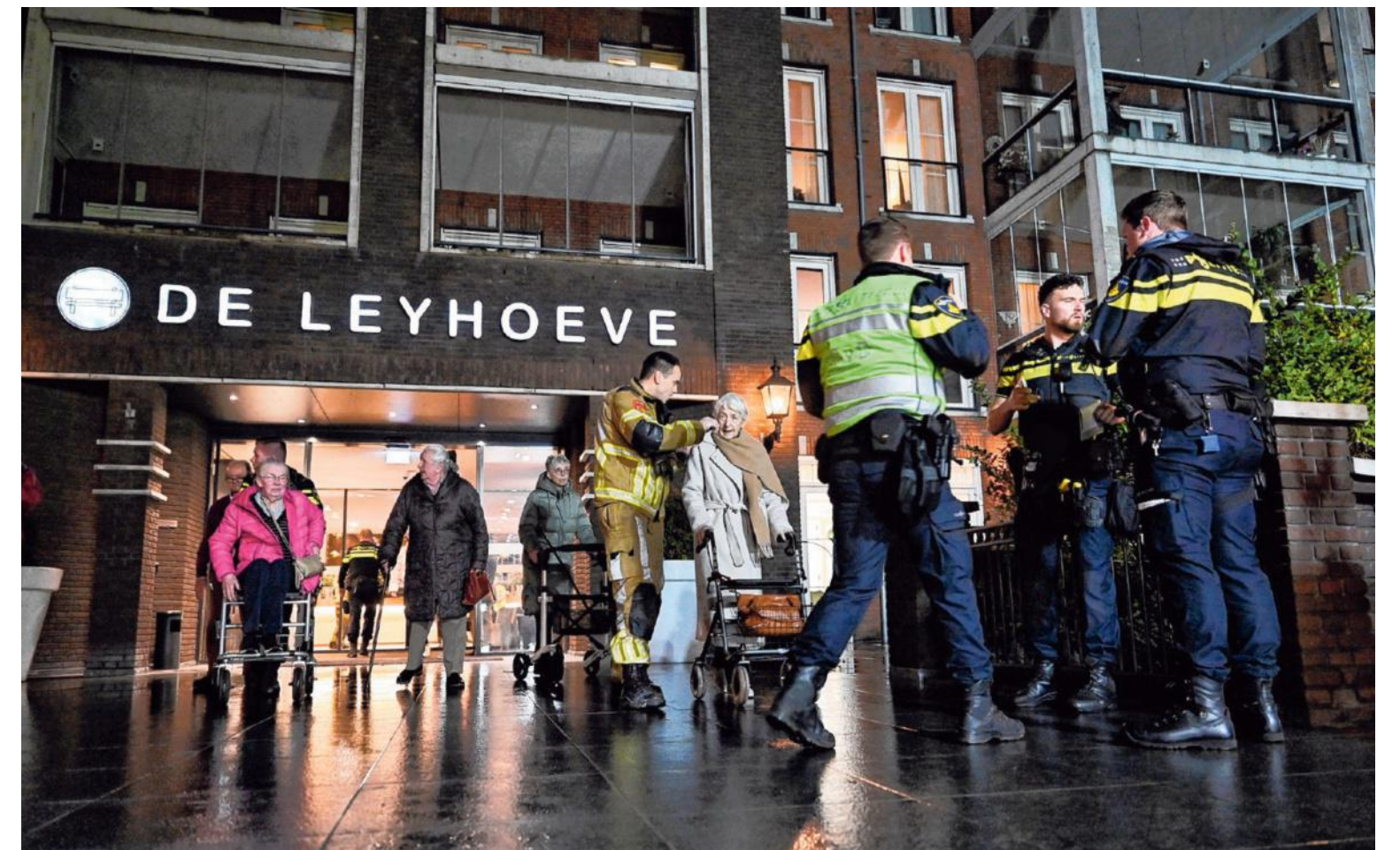
„Woningcorporaties zien het probleem”, zegt Edzard Akkerman, brandveiligheidsspecialist bij corporatie Woonzorg Nederland. Hij geldt in corporatieland als expert: Woonzorg bezit ruim zeshonderd seniorencomplexen en op verzoek van brancheorganisatie Aedes sprak Akkerman vorige maand corporaties over het onderwerp toe. „Corporaties zeggen terecht: ‘wij verhuizen woningen. Wij weten niet wie zorg krijgt. Tot hoever reikt onze verantwoordelijkheid?’”

Duidelijk is dat panden voldoende brandwerend moeten zijn. Zo moet elk appartement dusdanig geconstrueerd zijn dat het vuur pas na minstens zestig minuten overslaat naar de woning van de burens. Wooncorporaties moeten ook zorgen voor rookmelders en begaanbare vluchtroutes, zonder dat zijtes

en tafeltjes in de weg staan, evenmin als scootmobielen.

Akkerman raadt corporaties aan om de bewoners van hun panden goed voor te lichten. „Maak je bewoners duidelijk bij brand meteen 112 te bellen en dat ze zo snel mogelijk het pand verlaten.” Akkerman ziet ook een rol voor zorgorganisaties die langskomen bij deze bewoners. „Zo’n zorginstelling kan zeggen tegen een bewoner: u krijgt zorg van ons, maar laten we in samenwerking met de corporatie ook de brandveiligheid nalopen.” Akkerman wil hierover met zorginstanties in gesprek.

Negen bewoners van de tweede verdieping van Godelinde in Bussum verblijven tijdelijk op een andere locatie van Vivium Zorggroep, 3,5 kilometer verderop. De schade in hun appartementen valt mee, zegt woordvoerder Nicole Boer. „We willen ze zo snel mogelijk weer een plek in Godelinde geven.”

Boven: Evacuatie tijdens een brand in een woonzorgcentrum in Tilburg, vorige maand. Onder: Een grote brand eerder deze maand in bejaardencentrum Godelinde in Bussum, daarbij kwamen twee mensen om. FOTO'S TOBY DE KORT/ANP EN ANP / HOLLANDESE HOOGTE / MIZZLE MEDIA

DOCUMENTAIRE

Balkenende betreurt uitval naar Friso

Oud-premier Jan Peter Balkenende slikt 22 jaar na dato zijn woorden in over prins Friso en Mabel Wisse Smit.

wen". Hierdoor verdween Friso, tweede zoon van koningin Beatrix, uit de lijst van troonopvolgers. Het huwelijk ging wel door. Prins Friso overleed in 2013 aan de gevolgen van een skiongeluk het jaar ervoor.

'De storm van Balkenende'

Oud-premier Balkenende komt terug op zijn uitspraken in de tweedelijks tv-documentaire *De storm van Balkenende* van de NTR die op 21 en 28 december wordt uitgezonden. De felle woorden van Balkenende zijn later vaak als verklaring gezien voor de koude verstandhouding tussen koningin Beatrix en de premier. In de documentaire geeft toenmalig hoogste ambtenaar van Algemene Zaken Wim Kuijken dit in bedekte termen toe. „Die uitspraak wordt op het paleis ook gehoord en dat is niet fijn”, zegt hij. In tegenstelling tot veel van zijn voorgangers werd Balkenende na zijn achtjarig premierschap niet tot minister van Staat benoemd. Dit gebeurde pas in 2022 op voordracht van koning Willem-Alexander.

In het tv-portret van de makers Misha Wessel en Thomas Blom blikk Balkenende uitvoerig terug op zijn turbulente premierschap met drie kabinetscrises. Balkenende ver-

Voormalig premier **Jan Peter Balkenende**. FOTO JASPER JUINEN / ANP

rit Zalm en partijvoorzitter Bas Eenhoorn al veel eerder hiervan wisten. Maar voor Rita Verdonk was dit nieuw. Ook Balkenende toont zich verbaasd als hij hiermee door de interviewers wordt geconfronteerd: „Dat is spelen met dynamiet.”

Belangrijk onderdeel van Balkenendes premierschap was zijn onvoorwaardelijke steun aan de VS voor de inval in Irak in 2003 die de regionadien in vlam zette. Het argument voor de door de Britten gesteunde militaire actie waren de massavernietigingswapens waarvoor de Iraakse leider Saddam Hussein zou beschikken. Later werd duidelijk dat deze wapens er niet waren. Balkenende bleef overtuigd dat het een gerechtvaardigde actie was. Hij verzette zich hardnekkig tegen nader onderzoek. Toen de druk te groot werd, stemde hij uiteindelijk in met een staatscommissie onder leiding van oud-president Wilibrord Davids van de Hoge Raad. Die concludeerde dat een adequaat volkenrechtelijk mandaat had ontbroken. Balkenende blijft erbij dat de VS goed handelden. „Ik voel me ook verantwoordelijk voor het feit dat een dictator die veel op zijn geweten heeft tot stilstand moest worden gebracht.”

en dat de onderhandelingen met PvdA alleen maar schijn waren.

Interessant is ook de nieuwe kijk op de kwestie Ayaan Hirsi Ali die in 2006 leidde tot de val van Balkenende II. Minister Verdonk (Vreemdelingenzaken) had het VVD-Tweede Kameralid haar Nederlanderschap afgenomen omdat zij als politiek vluchteling bij haar asielaanvraag verkeerde informatie had verschaft. Uit de documentaire blijkt dat mensen uit de VVD-top zoals toenmalig fractievoorzitter Ger-

dween uit de politiek in 2010 nadat het CDA bij de verkiezingen twintig zetels had verloren. Ook komen hoofdrolspelers, zoals PvdA-leider Wouter Bos, CDA-fractieleider Maxime Verhagen, D66-leider Thom de Graaf en VVD-minister Rita Verdonk aan het woord. Juist omdat er al zoveel jaren zijn verstreken, durven de geïnterviewden zich openlijker uit te spreken dan destijds. Zo geeft Maxime Verhagen toe dat hij in 2003 nooit wat zag in samenwerking met de PvdA van Bos

Advertentie

WORLD OF NIX

Feestelijk alcoholvrij winterpakket

Geniet van de beste alcoholvrije dranken

- > Prijswinnende alcoholvrije dranken
- > Van rode en witte wijn tot sparkling tea en glühwein
- > Geschonken door gerenommeerde sommeliers

15%
korting

Wijnpakket (6 flessen)
Vanaf 72,95

61,⁹⁵

Of je nu kiest voor een gezondere levensstijl, je fitter wilt voelen, of nog moet rijden: ook zonder alcohol kan je heerlijk genieten. World of NIX, dé alcoholvrije specialist, presenteert een exclusief samengesteld pakket van zes bekroonde dranken. Deze zorgvuldig geselecteerde dranken, greprezen om verrassende smaakcombinaties in toprestaurants, passen perfect bij een stijlvolle borrel, een verfijnd diner of een feestelijk toastmoment.

 Mousserende rosé uit de Bordeaux <0,5% Naam: Saboritz Sparkling Rose Herkomt: Bordeaux, Frankrijk Smaakprofiel: Fris, fruitig en licht Druivensoort: Merlot Van 14,99 12,⁷⁴ 	 Premium Spumante <0,5% Naam: Saboritz Spumante Herkomt: Italië, Veneto Smaakprofiel: Fruitig en lichtdroog Druivensoort: Glera, Airén Van 12,99 11,04
 Frisse Sauvignon Blanc <0,5% Naam: Giesen Sauvignon Blanc Herkomt: Nieuw-Zeeland Smaakprofiel: Fruitig, droog en lichtzuur Druivensoort: Sauvignon Blanc Van 11,99 10,¹⁹ 	 Franse finesse: fruitige Merlot 0,0% Naam: XIVI Sober Merlot Herkomt: Bordeaux, Frankrijk Smaakprofiel: Vol, fruit en zachte tannines Druivensoort: Merlot Van 8,74 7,⁶⁴
 Ambachtelijke sparkling 0,0% Naam: ACALA Sparkling Tea Winter Spiced Herkomt: Litouwen Smaakprofiel: Kruidig, fruitig Van 14,99 12,⁷⁴ 	 Seizoensfavoriet: authentieke glühwein 0,1% Naam: Landpartie Glühwein Herkomt: Rijn, Duitsland Smaakprofiel: Kruidig, fruitig en mild Van 8,99 7,⁶⁴

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/worldofnix

Een man draagt vrijdag een Marokkaanse vlag in een straat van de **oude medina in Rabat**, in aanloop naar de Africa Cup. FOTO SEBASTIEN BOZON/AFP

Naïm Derbali

RABAT/CASABLANCA

Nog vóór de bal rolde, hadden de teams al een eerste keuze gemaakt over hoe zij zich wilden tonen op Afrika's grootste voetbalpodium. De nationale elftallen die de afgelopen weken op Marokkaanse bodem binnendruppelden voor de Africa Cup, betraden de rode loper met een levendige mix van cultuur en stijl. Nigeriaanse spelers verschenen in diepgroene agbada's. Ook Mali's gestreepte boubous van handgeweven katoen en Zimbabwse maatwerk van geometrische patronen uit de Ndebele-esthetiek sprongen in het oog.

De kleurrijke intredes maakten deel uit van het tweejaarlijkse ritueel waarin Afrika zichzelf viert. La Coupe d'Afrique des Nations (CAN) is een van de weinige momenten waarop Afrika zichzelf nog als collectief ervaart. Op pleinen, in huiskamers en cafés – zowel binnen het continent als bij de Afrikaanse diaspora – zullen de komende maand stoelen worden bijgezet. Zondagavond opende gastland Marokko het toernooi in Rabat tegen de Comoren.

Het continent snakt naar gezamenlijke verlichting. Uitzichtloze oorlogen in Soedan en Oost-Congo slepen zich voort, staatsgrepen volgen elkaar op, terwijl wegvallende ontwikkelingsbudgetten en jongerenprotesten de druk vergroten. Het toernooi biedt geen oplossing voor deze problemen, maar houdt ze tijdelijk op afstand.

Intussen moet in Marokko een belofte worden waargemaakt. Voor het gastland is deze Africa Cup een glanzende etalage. Het toernooi

START AFRICA CUP

Het voetbalritueel waarbij Afrika voor even een collectief is

Afrika viert zichzelf tijdens het voetbaltoernooi de Africa Cup of Nations. Gastland Marokko wil een goede beurt maken met het oog op het WK in 2030, dat het mede organiseert, maar de maatschappelijke onvrede is nog niet weg.

past in een langer verhaal van modernisering. Stadions zijn opgeleverd, infrastructuur opgewaardeerd en de logistiek op orde. De Africa Cup is ook de generale repetitie voor het wereldkampioenschap van 2030, dat het land samen met Spanje en Portugal organiseert. De boodschap naar de bui-

tenwereld moet luid en duidelijk klinken: Marokko kan dit.

Voor de Africa Cup werd bijna 2 miljard euro geïnvesteerd in stadions, terwijl de kosten van Marokko's aandeel in het WK worden geraamd op 5,5 miljard euro, met overlap tussen beide investeringsprogramma's. Die investeringen botsen met de dagelijkse werkelijkheid van veel Marokkanen. Vooral in Agadir werd die opvallende financiële slagkracht tegen het licht gehouden.

In oktober barstte in de kuststad
breed maatschappelijk verzet los,

na de dood van acht vrouwen die het kraambed na een keizersnede niet overleefden in het lokale Has-san II-ziekenhuis. De tragische sterfgevallen, die bredere tekortkomingen in de zorg blootlegden, werden aanleiding om de structurele verwaarlozing door de overheid aan de kaak te stellen.

Marokkanen, aangevoerd door jongeren die zich Gen Z-212 noemen, gingen de straat op om aandacht te vragen voor zorg, onderwijs en bestaanszekerheid. De leus die in meerdere steden klonk, was kraakhelder: „Wij willen geen stadions, maar ziekenhuizen.”

Harde repressie

De protesten werden snel ingedamd met grootschalige repressie: duizenden willekeurige arrestaties, mishandelingen in politiehechtenis en zware straffen tegen vooral jonge demonstranten, ook tegen

mensen die niet aan protesten deelnamen. Honderden mensen, onder wie jonge tieners, zitten nog altijd vast, wat een verlamdend effect had op verdere mobilisatie.

De onderliggende boodschap is duidelijk: onvoorspelbaarheid wordt niet geduld. Voor Rabat, deze Afrika Cup een oefening in beheersing. Het beeld dat naar buiten moet komen is dat van een stabiel, modern land dat in staat is een continent te ontvangen. Zo werd l'Océan, een centraal gelegen wijk in Rabat, de voorbije maanden een stille testcase van stedelijke herinrichting: woningen worden opgekocht en gesloopt, bewoners spreken van druk om te vertrekken, terwijl het stadsbestuur erkent dat de ingrepen passen binnen de voorbereidingen op onder meer de Afrika Cup.

Mohamed Sissa (67) haalt zijn schouders op. Hij schuift een stapel

kranten recht van zijn kiosk op de Avenue Hassan II in Gauthier, een wijk in de compacte binnenstad van Casablanca. „La CAN?“. Sissas glimlacht flauwtjes, vanachter zijn Nike-pet. „Wat winnen wij, het volk, eigenlijk bij dit toernooi?“, vraagt hij terwijl hij met zijn wijsvinger kort tegen zijn borst tikt.

Even verderop kijken de opgeheven kinnen van Marokkaanse ster-
spelers Achraf Hakimi en Ibrahim
Diaz je recht aan vanaflichtgevende
reclamepanelen. Het tomaattood-
van de Marokkaanse vlag hangt
laag boven de straten. „We hebben
andere problemen. Kijk naar de
scholen, kijk naar de ziekenhuizen.”
De werkloden, de bedelaars op
straat”, zegt Sissa. „Ja, hij brengt
vreugde. Voor even dan. Maar zo’n
toernooi komt en gaat. Wat doen we
wanneer het feest voorbij is?”

Sociale hefboom

Is de Afrika Cup louter een etalage, of ook een sociale hefboom, zoals Rabat betoogt? Een opiniepeiling van de Marokkaanse zakenkrant *L'Economiste* onder Marokkanen suggereert dat een ruime meerderheid positieve effecten verwacht van het toernooi, vooral op het vlak van toerisme en internationale uitstraling. Tegelijkertijd worden die verwachte voordelen nauwelijks gekoppeld aan structurele werkgelegenheid of koopkracht.

Het toernooi verlost Rabat tijdelijk van de hoofdbrekens over hun legitimiteitsproblemen, de regering rekent op het verdovende effect onder voetbalgekke Marokkanen. Maar zoals publicist Hicham Alaoui het deze week verwoordde in de Marokkaanse krant *Le Matin*: „De Africa Cup brengt samen, maar wist niets uit.”

VERKIEZINGEN

Nieuwe onlusten in Bangladesh

In de Bengaalse hoofdstad Dhaka zijn rellen uitgebroken na de moord op een jonge politicus.

Merel Thie en Lisa Dupuy

AMSTERDAM/NEW DELHI

Na de opstand vorig jaar die dictator Sheikh Hasina op de vlucht joeg en een interim-regering aan de macht bracht, staat Dhaka opnieuw op zijn kop. Donderdag stichtten demonstranten op verschillende plekken brand. Aanleiding voor de onrust was de moord op jongerenleider Sharif Osman Hadi, die een week eerder in zijn hoofd was geschoten. In een vergeefse poging zijn leven te redden was Hadi nog naar Singapore gebracht, maar vrijdag is zijn dode lichaam teruggevlogen naar Dhaka. Demonstranten bezetten vrijdag kruispunten in de hoofdstad en eisten gerechtigheid voor de moord.

Hadi was een week eerder in zijn hoofd geschoten door gemaskerde mannen, bij de aftrap van zijn verkiezingscampagne. Direct gingen er onbevestigde geruchten dat de

moordenaars uit India afkomstig waren, waar de gevluchte dictator verblijft.

Sympathisanten van Hadi stichtten donderdag na de berichten over zijn overlijden onder andere brand op de redacties van *Daily Star* en *Prothom Alo*, ook een journalist van dagblad *New Age* is belaagd. De aangevallen media zijn volgens de demonstranten op de hand van buurland India.

De 32-jarige Sharif Osman Hadi gold als een belofte in de „nieuwe politiek” waar veel Bengalen op hoopten na de omwenteling die het land anderhalf jaar geleden maakte. Hadi, docent aan een kleine universiteit in Dhaka, groeide in de zomer van 2024 uit tot een belangrijke leider binnen de massale protesten tegen Sheikh Hasina. Die kwamen voort uit frustratie over geringe kansen voor studenten op de arbeidsmarkt.

In de instabiele periode na de val van Hasina liet Hadi regelmatig van zich horen. Hij was kritisch over andere studentenorganisaties die voortkwamen uit de zogeheten juli-beweging die volgens hem probeerden zich de politieke erfenis van de protesten toe te eigenen. Hij wilde zich niet aansluiten bij be-

Een groep demonstranten heeft vrijdag brand gesticht in het kantoor van The Daily Mail in Dhaka. FOTO ABDUL GONI/REUTERS

staande politieke partijen en als onafhankelijk kandidaat meedoen aan de verkiezingen. Zijn maatschappelijke organisatie riep op de partij van Hasina uit te sluiten. Hadi was ook fel anti-India, een sentiment dat in de afgelopen maanden aan kracht won in Bangladesh, zeker omdat India lang zou hebben geholpen Hasina in het zadel te houden. In Indiase media zo-

als The Hindustan Times wordt Hadi omschreven als „radicaal” en „een polariserende figuur”.

Op internetfora en sociale mediaprofielen die worden bestierd door de studentenorganisaties wordt Hadi nu een „martelaar van de revolutie” genoemd. Studentenorganisaties hebben opgeroepen tot meer protesten en blokkades in Dhaka en andere steden.

Naar verwachting zal deze onrust toenemen in aanloop naar de verkiezingen van 12 februari. Vanuit India heeft Sheikh Hasina opgeroepen de verkiezingen te boycotten omdat haar partij, de Awami League, vermoedelijk niet mag meedoen. In mei besloot de verkiezingscommissie in Bangladesh de registratie van Awami League voor de verkiezingen op te schorten. Eerder had de interim-regering al alle partijactiviteiten verboden.

In de tussentijd is Hasina in Bangladesh bij verstek tot de doodstraf veroordeeld. Ze wordt verantwoordelijk gehouden voor het bevel met scherp te schieten op de demonstranten in de zomer van vorig jaar. Bij India is tevergeefs om haar uitlevering gevraagd.

De leider van de andere grote partij in Bangladesh, de BNP, veroordeelde vrijdag de aanvallen op media. Hij kondigde aan dat de democratische verkiezingen in februari hoe dan ook „doorgaan en dat een democratische regering in Bangladesh zal worden gevormd”. De interim-regering heeft zaterdag een dag van nationale rouw uitgeroepen.

Met medewerking van Bobby Uilen

Advertentie

nrcwebwinkel

Weekdeals

GELDIG T/M 28 DECEMBER 2025

Bekijk alles

DSTRCT

Maak je outfit compleet

- › Stijlvolle shopper van suède in diverse kleuren
- › Sjaal van zacht en warm teddymateriaal
- › Set van 2 verstelbare riemen zonder gaatjes
- › Bekijk meer accessoires van DSTRCT online

ADVIESPRIJS
~~119,95~~
69,95

ADVIESPRIJS
~~99,95~~
29,95

ADVIESPRIJS
~~99,95~~
49,95

BEKIJK ALLE ACCESSOIRES VAN DSTRCT ONLINE

Tot
70%
korting

SANGHEAN

Muzyksysteem

55%
korting

ADVIESPRIJS
~~549,00~~
249,00

STEREOSSET MET FM EN DAB+ RADIO

- › Afspelen via Bluetooth, USB en CD-speler
- › Krachtige speakers en met een equalizer-functie
- › Houten behuizing in combinatie met modern zwart

TEN CATE

Loungekussen

47%
korting

ADVIESPRIJS
~~149,95~~
79,95

IDEAAL TIJDENS HET LEZEN OF TV-KIJKEN

- › Vulling van vezelbolletjes met latex sticks
- › Bijpassende katoenen sloop in verschillende kleuren
- › Bekijk meer producten van Ten Cate online

NORLUND

Herentrui

38%
korting

ADVIESPRIJS
~~44,95~~
27,95

MET OPSTAANDE KRAAG EN HALVE RITS

- › Gemaakt van hoogwaardig polyester
- › Met opvallend detail op de schouders
- › Bekijk meer kleding van Norlund online

LEE

Herenjeans

50%
korting

ADVIESPRIJS
~~99,95~~
49,95

GEMAAKT VAN KATOEN MET LICHT STRETCH

- › Slim fit model met rechte smalle pijpen
- › Tijdloos en klassiek model in donkere wassing
- › Bekijk meer Lee kleding online

TRAVELIN

Pantoffels

63%
korting

ADVIESPRIJS
~~79,95~~
29,95

VOOR DAMES EN HEREN

- › Gemaakt van zacht wol en polyester
- › Zijn vormvast, heerlijk warm en ademend
- › Met een rubberen zool voor grip op gladde vloeren

NEXXT

Dubbele airfryer

56%
korting

ADVIESPRIJS
~~179,95~~
79,95

MET 2 VAKKEN EN OPVOUWBAAR SCHERM

- › Geschikt voor gelijktijdig of afzonderlijk gebruik
- › Met 12 voorgeprogrammeerde kookmenu's
- › Bekijk meer Nexxt elektronica online

Advertentie

nrcwebwinkel

Adviesprijs
~~329,00~~
229,-

AENO

Infrarood verwarming

Leverbaar in
wit en zwart

- › Geschikt tot 30 m² met een laag energieverbruik
- › Eenvoudige installatie, vereist geen extra gereedschap
- › Zowel bevestiging aan de muur of vrijstaand op de vloer te plaatsen

Neem afscheid van traditionele verwarmingssystemen. Dit infrarood verwarmingspaneel van AENO maakt gebruik van infraroodtechnologie om de lucht en objecten in de ruimte te verwarmen, zonder lucht te verplaatsen en de luchtvochtigheid in de ruimte te verminderen. Net als de aangename warmte van de zon. Een verwarmingspaneel van de nieuwe generatie met energiebesparende en milieuvriendelijke verwarmingstechnologie, ontworpen om je comfort te verbeteren en geld te besparen. Deze AENO infraroodverwarming werd in 2023 bekroond met de prestigieuze Red Dot Award, in de categorieën "Verwarming en Klimaattechnologie" en "Slimme Producten", en combineert innovatie met elegantie.

Inclusief
stand en
muur-
bevestiging

red dot design award
winner 2023

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/verwarming

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/weekdeals

SENEGAL

Senegal doet beroep op Senegalezen buiten het land: geef ons extra geld

Als het aan de Senegalese president Faye ligt, moet de diaspora het land financieel weer overeind trekken. Of die zich herkent in die rol, is onzeker. Bovendien laat de diaspora zich niet vangen in één ervaring. „Wie vertrokken is, weet weer waarom.”

Naïm Derbali

DAKAR

Senegal was voor Fatima Diallo lang een verhaal dat nog niet was verteld. Haar band met het land ontstond niet uit doorgegeven herinneringen of een vanzelfsprekend thuisgevoel. Diallo groeide op in het Texaanse Houston met een Amerikaanse moeder en een Senegalese vader, die vanaf haar geboorte uit beeld was verdwenen. Pas in 2018, na een lange zoektocht, vond ze hem terug. Senegal kreeg langzaam betekenis. Definitief terugkeren was geen strategische keuze, maar kwam vanuit het gevoel dat zich langzaam had opge-

drongen: dat een deel van haar verhaal elders lag: „Pas toen begreep ik wat Senegal voor mij werkelijk betekende.” Diallo was een van de naar schatting 700.000 Senegalezen in het buitenland tot wie Bassirou Diomaye Faye zich in mei richtte in een plechtige brief. Daarmee wilde de Senegalese president de patriottische snaar van de diaspora raken. Al in de tweede paragraaf schoof Faye een verwachting naar voren: de diaspora moet zich actiever verbinden aan de toekomst van het land. Lees: meebetalen.

Het charmeoffensief komt niet uit de lucht vallen. De diaspora - van wie de meesten in Frankrijk, buurland Gambia en Italië - moeten het land financieel

weer overeind trekken. Senegal kampt met een zware schuldenlast, beperkte toegang tot internationale kredietmarkten en een economie die onder druk staat door stijgende kosten en afwachtende investeerders.

Zo belandden de zogeheten Patriot Bonds op tafel, obligaties waarmee Senegalezen in het buitenland geld kunnen lenen aan de staat voor publieke investeringen. Overmakingen uit het buitenland vormen al jaren een stabiele, bijna structurele geldstroom in de Senegalese economie. Volgens de Wereldbank gingen geldtransfers in 2023 richting de 10 procent van het bbp, goed voor zo'n 1.600 miljard CFA frank (omgerekend bijna 2,5 miljard euro).

Diaspora December

De presidentiële handreiking kreeg woensdag een ceremonieel slotakkoord en voor het eerst een vaste plek op de kalender: in december keert de diaspora traditioneel terug. In een zorgvuldig georkestreerde dag van symboliek en nationale verbeelding werd het register volledig opengetrokken: Faye bracht zelfs voetbalicoon Sadio Mané in stelling. „De Senegalese diaspora is geen randverschijnsel”, sprak Faye. „Zij vormt een integraal onderdeel van het leven, de geschiedenis en de toekomst van onze natie.”

Maar de diaspora laat zich niet vangen in één ervaring. In Dakar beweegt de Senegalees-Amerikaanse Diallo zich op de plekken waar dat beeld voortdurend schuift. Als onderdeel van het pas opgerichte netwerk Niofar Circle - ‘wij zijn verbonden’ - verzet zij zich tegen de benadering waarin diaspora wordt herleid tot geldstromen. Het door vrouwen geleide collectief wil die betekenis verschuiven naar gemeenschapsvorming. „Terugkomen blijft altijd dubbel”, vertelt Diallo. „Eerst denk je: we zijn thuis, we kunnen ademen. En bijna meteen daarna voel je: maar eigenlijk horen we hier ook niet helemaal.”

Parallel aan de overheidsinitiatieven organiseert haar collectief een eigen Diaspora December met werksessies en ontmoetingen tussen lokale ondernemers en leden van de diaspora. Met ‘diaspora’ doelt de overheid vooral op Senegalezen in het buitenland die geld overmaken, zegt Diallo. „Wij willen die definitie uitbreiden. Of het nu om de Caribische gemeenschap, mensen uit andere Afrikaanse landen of de omvangrijke Libanese gemeenschap gaat. Voor ons maken zij allemaal deel uit van de diaspora. We zeggen: we zijn hier, we blijven hier, en dit is hoe diaspora er óók uitziet”.

Optreden van de **Senegalese rapper Ndongo D** op de eerste Nationale Diasporadag. Naast de rapper staat Ayo, de mascotte van de Dakar 2026 Youth Olympic Games. FOTO'S SEYLLLOU/ AFP

Bezoekers van de eerste **Nationale Diasporadag** op 17 december in de Senegalese stad Diamniado.

De **Senegalese president Bassirou Diomaye Faye** houdt op 17 december een toespraak tijdens de eerste Nationale Diasporadag.

Advertentie

BijzondereZaken.nl
Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Relatiebemiddeling

Ben je klaar met het alleen zijn?
Ik stel je aan de juiste partner voor!
Bel dan nu : 088-0221900 (alle regio's)
Met persoonlijke bemiddeling de hoogste kans op een vaste relatie.
www.mens-en-relatie.nl

VAN SLOBBE
EXCLUSIEVE
PARTNER SEARCH

VANSLOBBEDATING.NL +31 (0)6 5397 54 26

LATE LIEFDE VOOR 60-70 en 80 jarigen
ALERTE RELATIEBEMIDDELING
0613863420 - www.hellasmaets.nl

Ze bestaat. Echt.
DPSPartnerSearch.nl *distinguished & discreet*

Vind alle aanbieders op één rij!

BijzondereZaken.nl

Waarom zou ik geld geven aan iemand die mij vandaag iets anders vertelt dan gisteren?

Atoumane Fall

De grote sprong

Wanneer hij uit de Yango - de lokale taxiënist - stap, strijkt Atoumane Fall (46) zijn fijnmazig geruite pak glad. Zijn blik valt op de lange rijen die zich hebben gevormd voor de ingang van het evenementencentrum CICAD, ver bui-

ten het centrum van Dakar. Ruim tweeduizend genodigden hebben zich verzameld om president Faye de diaspora te zien toespreken ter gelegenheid van National Diaspora Day. „De vraag is of dat ook werkelijk inhoud krijgt, of dat het vooral politieke taal blijft”.

Fall kent de afstand tussen Dakar en Europa als een dagelijkse rekenom. Voor veel Senegalezen in Europa is het leven duur en de verantwoordelijkheid om familie in Senegal overeind te houden onontkoombaar. Vanuit Turijn stuurt hij maandelijks ongeveer de helft van zijn salaris op naar familie. Sinds hij begin 2000 op een studentenvisum via Duitsland in Italië aan de slag ging als telecombeheerder, is hij nooit permanent teruggekeerd. De afgelopen tijd is hij vaker in Senegal om zijn nieuwe onderneming te lanceren, die Italiaanse cosmetica en basisproducten naar de Senegalese markt brengt.

Maar de grote sprong - een definitieve terugkeer - waagde hij nog niet. Fall staat op een kruispunt dat veel Senegalezen in de diaspora herkennen. Tussen verwachting en wantrouwen. Want wat moest hij nu geloven, wanneer de overheid sprak over verborgen schulden, daarna over plots beschikbare miljarden en dat verhaal later weer bijstelde? Hij schuift zijn zwarte bril iets hoger op zijn neusrug. „Waarom zou ik geld geven aan iemand die mij vandaag iets anders vertelt dan gisteren?”

Al bij zijn aantreden riep president Faye ook Senegalezen in het buitenland op zich te scharen achter het economische herstelplan ‘Senegal 2050’. In diaspora-kringen werd dat al snel gelezen als een uitnodiging om terug te ke-

Investeren vergt vertrouwen. En louter patriotisme is geen investeringsmodel

Fatou Faye
Onderzoeker

aan het land.”, zegt Faye. „Maar in de praktijk zijn ze geen volwaardige partner. Investeren vergt vertrouwen. En louter patriotisme is geen investeringsmodel”.

Wanneer de diaspora investeert, gebeurt dat vooral in vastgoed. Volgens studies van de Wereldbank en de Senegalese centrale bank gaat naar schatting een derde tot bijna de helft van alle diaspora-investeringen naar woningbouw en grond. Atoumane Fall ziet er vooral een teken van beleidsfalen in. Vastgoed vraagt geen institutionele bescherming, geen toegang tot krediet en geen complexe procedures, zegt hij. „Je spaart, je komt terug, je bouwt een huis, je verhuurt het en bent weer weg. Dat heeft geen enkele impact op de Senegalese economie, behalve op je eigen portemonnee.”

In Turijn is Fall een bekend aanspreekpunt binnen de Senegalese diaspora, met een uitgebreid netwerk. Een verzoek om een toespraak te mogen houden tijdens National Diaspora Day werd weggewuifd toen duidelijk werd waarover hij het woord wilde voeren. „Te kritisch”, grijnst hij. Sowieso heeft hij zijn bedenkingen of Senegalezen uit het buitenland daadwerkelijk worden betrokken in het diaspora-beleid. We worden gezien als vangnet, niet als partner, zegt Fall. „Voor een Italiaans plan rond hun Afrika-beleid werd ik wel uitgenodigd om mee te denken. Maar mijn eigen land betreft mij er niet bij. Dat is pijnlijk.”

Zesde regio

De vraag wie in beeld komt en wie niet, is geen nieuwe kwestie. De Afrikaanse diaspora moest eerst worden uitgevon-

den voordat ze kon worden aangesproken. Het kostte de Afrikaanse Unie (AU) meerdere toppen om in 2005 vast te stellen wie er eigenlijk onder dat begrip viel: mensen van Afrikaanse afkomst die buiten het continent leven en die bereid zijn bij te dragen aan de ontwikkeling van het continent.

Inmiddels sleutelt de Afrikaanse Unie niet langer aan de definitie, maar aan haar plaats binnen het continentale project. Sinds 2013 probeert zij die vorm te geven als een ‘zesde regio’ van Afrika en buigt het zich over hoe de versnipperde werkelijkheid van de diaspora betekenisvol kan worden gemaakt.

Volgens Benoît Ngom, directeur aan de African Diplomatic Academy in Dakar, spreken landen vooral over hun eigen mensen in het buitenland als verlenstuk van het nationale project. Dat wringt met het AU-ideaal van de diaspora als zesde regio van Afrika. „Die nationale benadering heeft zijn grenzen. Als iedereen vasthoudt aan zijn eigen nationale interpretatie van diaspora, de Senegalese diaspora hier, de Tunesische daar: hoe gaan we dan in godsnaam Afrika als geheel heropbouwen?” De Amerikaans-Senegalese Diallo frunnikt wat aan haar gouden schelpvormige oorbel. Wat vandaag wordt gepresenteerd als hernieuwde betrokkenheid, haakt aan bij iets dat al generaties meebeweegt. Het idee van terugkeren of opnieuw verbinding zoeken is cultureel diep verankerd in Senegal en elders op het continent, vertelt Diallo. „De verbinding tussen diaspora en thuisland is geen nieuw concept. Het staat nu misschien op de politieke agenda maar het is iets dat diep in onze wortels zit.”

VOOR JOU ALS ABONNEE

EEN SPECIAAL DECEMBERCADEAU: KIES ÉÉN E-BOOK UIT DRIE

December is hét moment om te genieten van een goed boek. Daarom hebben we deze maand **drie e-books voor je geselecteerd** – zodat er voor iedereen iets passends tussen zit. Jij kiest er één, als aanvulling op je NRC-abonnement.

Hoe werkt het?

- In december staan er drie e-books voor je klaar op nrc.nl/ebook. Je hebt de keuze om een e-book te downloaden. Downloaden kan tot en met 31 december.
- In de volgende maand verschijnt er een nieuw e-book. Op dat moment kan je de oude e-books niet meer downloaden.
- Heb je het e-book gedownload? Dan kan je het lezen op een moment dat het jou uitkomt. Op je e-reader, laptop, telefoon of tablet.

Lees alle informatie op nrc.nl/ebook
of scan de QR-code

nrc

DILEMMA'S OP DE WERKVLOER

Deze rubriek belicht wekelijks hoe lastige problemen op de werkvloer aangepakt kunnen worden. Heeft u een dilemma, stuur een e-mail naar werk@nrc.nl.

Hoe help je een collega door een rouwperiode?

Een naaste van een werknemer overlijdt. Deze collega heeft vervolgens moeite om zijn werk weer op te pakken. Maar voor rouwverwerking op de werkvloer bestaat geen vast recept.

Door **Casper van der Veen**

DILEMMA

Iedereen kent het: een werknemer maakt een groot persoonlijk drama mee, bijvoorbeeld het overlijden van een naaste. Hoe ga je om met iemand die nog volop in de rouw is en moeite heeft de draad weer op te pakken? Wat heeft deze collega nodig, en wat kan je bijdragen?

MAATWERK

Natasja Breugelmans-Coenradie (39), extern bedrijfsmaatschappelijk werker en kwaliteitsmanager bij Merlijn Groep, heeft geen standaard 'gebruiksaanwijzing' bij verlies en rouw, laat ze telefonisch weten. „Iedereen gaat anders om met zo'n ingrijpende situatie, en er staat geen bepaald aantal verlofdagen voor. Dit vereist maatwerk van een organisatie.”

Vaak is dat ingewikkeld, maar Breugelmans-Coenradie kan een werkgever wel wat handvatten aanreiken. „Vraag wat je kunt betekenen voor een werknemer, zonder dat voor die persoon in te vullen. Wees voorspelbaar en duidelijk naar de medewerker, maar blijf zelf flexibel als die ineens iets anders wil. En wees empathisch in je communicatie.”

Wanneer een ouder, partner of kind overlijdt, zet dat iemands wereld op zijn kop. „Soms weet de rouwende dan oprecht niet wat je nodig hebt en het is goed om dat dan aan te geven”, zegt Breugelmans-Coenradie. Een werkgever kan je dan een paar opties bieden en de voor- en nadelen ervan bespreken. Maak het ook klein door niet te vragen wat iemand nodig heeft, maar wat iemand vandaag, op dit moment nodig heeft.”

Een werknemer heeft gedurende een rouwperiode meer keuzes dan thuisblijven of weer volledig aan het werk gaan. Andere opties zijn parttime of hybride werken, of bepaalde taken tijdelijk laten overnemen door een collega. „Belangrijk is dat duidelijke afspraken worden gemaakt en dat iemand precies weet waar hij of zij aan toe is”, aldus Breugelmans-Coenradie. „Omdat rouw een grillig verloop heeft, adviseer ik ook om tijdens het re-integreren geregeld evaluatiemomenten in te lassen, om te kijken hoe het nu gaat.”

Voor Bart Schriever (35) was het een emotioneel ingrijpende gebeurtenis toen zijn moeder, met wie hij een heel goede band had, vorig jaar aan kanker overleed. Hij besloot om twee weken na haar dood terug te gaan naar zijn baan bij een zadenbedrijf. „Ik dacht door met andere zaken bezig te zijn niet meer de hele tijd aan haar overlijden te hoeven denken”, vertelt hij. „Ook hoopte ik zo weer wat structuur in mijn leven te krijgen.” Collega's namen aanvankelijk enkele taken van hem over.

Schriever merkte al snel dat hij niet zichzelf was. „Normaal ben ik een vrij nuchter en rationeel persoon, nu reageerde ik juist veel vanuit de emotie”, blikt hij terug. „Als ik kritiek kreeg, reageerde ik geïrriteerd en defensief, omdat ik dan vond dat het wél goed was en ik op dat moment niet beter kon.” Complimenten grepen hem tegelijkertijd ook extra aan. „Ik was gewoon best labiel.”

Dit uitte zich in het contact met collega's. „De ene keer had ik behoefte om erover te praten, de andere keer niet”, aldus Schriever. „Vaak merkte ik dat pas wanneer we het er al over hadden. Ook benauwdde de gesprekken me soms. Dan kreeg ik het gevoel dat ik er vooral over sprak om de ander een goed gevoel te geven. Terwijl de belangstelling ongetwijfeld allemaal uit een goed hart kwam.”

Schriever erkent dat het lastig is wanneer het evenwicht bij jezelf zoek is. „Als iedereen je continu vraagt hoe het gaat, is dat niet leuk, maar als niemand

‘Vraag wat je kunt betekenen voor een werknemer, zonder dat voor die persoon in te vullen’

ILLUSTRATIE ISTOCK, BEWERKING NRC

iets zegt ook niet”, zegt hij. „Zelf had ik het, achteraf gezien, het prettigst gevonden als mensen hadden aangegeven: we zijn er voor je en laat jij maar weten wanneer je erover wil praten. In plaats van steeds vragen hoe het met je gaat. Die vraag gaat je op een gegeven moment de keel uithangen.”

Een complicerende factor is dat rouw geen lineair proces is. „Zo wordt het wel vaak gezien, met de vijf beroemde fasen van Kübler-Ross, maar in de praktijk werkt het niet zo”, legt Breugelmans-Coenradie uit. „Tegenwoordig spreken we van een dual proces, waarbij er een 'eiland van verlies' is en een 'eiland van herstel', waartussen je met een bootje heen en weer pendelt. Het heeft een grillig verloop en er moet aandacht voor beide eilanden zijn.” Ze noemt als voorbeeld mensen die vluchten in hun werk, zonder emoties toe te laten. „Dan ben je alleen met herstel bezig, maar sta je niet stil bij het verlies, bij wat je mist van de overledene. Als je tussen die eilanden kunt pendelen, ben je adequaat bezig.”

Breugelmans-Coenradie ziet dat veel mensen grip op hun rouwproces willen voelen en daarom vasthouden aan het fasemodel. „Omdat dit model niet klopt, ga je jezelf juist slecht begrijpen en denk je dat je raar bent als je na aanvaarding toch weer in ontkenning komt. Door te denken in eilanden, normaliseer je het rouwproces juist, ervaar je meer begrip en verklaar je ook de wisselende belastbaarheid op werk.”

Dat ervoer Schriever ook. „Het is vallen en opstaan en er zitten soms hele zwarte dagen tussen”, zegt hij. „Het verdriet kan je op de raarste momenten overvallen, soms ook zonder duidelijke aanleiding. Dat onvoorspelbare maakt het extra moeilijk.” Na zeven maanden viel hij uit met een burn-out, maar inmiddels is hij na begeleiding door een coach weer volledig aan het werk. „Ik voel dat ik sterker uit de rouw ben gekomen, omdat ik gegroeid ben en geleerd heb beter aan te geven wat ik wel en niet kan en wil.”

CONCLUSIE

Wanneer iemand een groot verlies te verwerken krijgt, is het zaak dat een werkgever ruimte geeft voor rouw en goed oplet hoeveel en welk werk de betrokkene aankan, wanneer hij of zij weer aan de slag gaat. Plan tijdens die re-integratie evaluatiemomenten in en vraag de rouwende persoon wat hij of zij nodig heeft. En besef dat rouw geen lineair proces is, maar een grillig verloop kent.

Deze rubriek belicht wekelijks hoe lastige problemen op de werkvloer aangepakt kunnen worden. Heeft u een dilemma, stuur een e-mail naar werk@nrc.nl

Joost Pijpker

UTRECHT

In de zomer van 2024, na zijn eerste grote prijs als trainer, lukte het Peter Bosz slecht om te genieten. Op het veld had zijn ploeg een „uniek jaar” achter de rug: PSV behaalde 91 punten in de Eredivisie, een clubrecord, en ruimschoots voldoende voor de landstitel. En met zijn echtgenote was hij in hun nieuwe huis getrokken in Apeldoorn, de stad waar de oud-voetballer opgroei

de. Toch kon Bosz (62) die zomermaanden „niet afschakelen”, vertelde hij afgelopen juli op een trainingskamp van zijn club in Duitsland, in gesprek met een groepje journalisten. „Ik sliep ’s nachts slecht, ik was doodmoe.” Voortdurend maakte hij zich zorgen of zijn club er wel in slaagde het succeselftal uit het voorgaande seizoen bijeen te houden. Uiteindelijk hadden ze maar besloten een weekje het land te ontvluchten, even tot rust te komen in de zon.

Wat hij zich in die periode maar al te goed realiseerde: zijn tweede jaar in Eindhoven zou onherroepelijk moeilijker worden dan zijn eerste. „Dat is gewoon een wetmatigheid”, aldus de trainer. Bij binnenkomst trof hij een club die al vijf jaar geen kampioen was geworden, iedereen was bereid hem te volgen op zoek naar succes. Zodra die prijs er eenmaal is, wordt de bewijsdrang vaak net iets minder. En gaan tegenstanders hun tactiek op jou aanpassen; de verrassing is er af.

Dus zelfs toen PSV het kalenderjaar 2025 begon als koploper met zes punten voorsprong op Ajax was Bosz er al niet gerust op. Hij miste de „scherpte” op trainingen, zag al vanaf de eerste speelronde de „verslapping” bij zijn elftal. Het waren voortekenen geweest van een ongekende sportieve dip, meteen na de winterstop. In de eerste zeven competitieduels van dit jaar morste PSV opgeteld 14 punten. Een tweede titel leek uit zicht.

Het maakt dat Bosz dit jaar allerm minst zelfgenoegzaam de winterstop ingaat, zei hij zondagmiddag na een benauwde uitoverwinning op FC Utrecht (1-2). De voorsprong op de achtervolging mag dan een stuk groter zijn (elf punten na een 1-1 gelijkspel van Feyenoord zondag tegen FC Twente), maar „we hebben dit jaar allemaal ook ervaren hoe snel het kan veranderen”.

Frisheid toevoegen

Niettemin kan hij er inmiddels de positieve kant wel van inzien, zei Bosz op het zomerse trainingskamp. De vrije val van begin 2025 dwong hem om te vernieuwen, zowel in zijn benadering van spelers als in de speelwijze. Achteraf had hij misschien te vaak gewaarschuwd hoe taai een seizoen ná die eerste landstitel zou worden, vindt hij. Het was bedoeld om zijn spelers te beschermen tegen de hoge verwachtingen. „Maar je roept het misschien ook over jezelf af. Dat als het even minder gaat, dat jongens dan denken: zie je, het klopt.”

Deze zomer besloot Bosz het daarom anders aan te pakken. Hij zag het inbrengen van „frisheid” in zijn spelersgroep nu als een voordeel. Zes van zijn vaste krachten vonden een andere club. Doelman Walter Benitez, verdediger Olivier Boscagli en aanvoerder Luuk de Jong omdat hun contract afliep en ze niet wilden verlengen. Voor middenvelder Malik Tillman en aanvallers Noa Lang en Johan Bakayoko kwam een royaal bod.

Al in de eerste trainingen na de zomer merkte Bosz het verschil. Na het eerste kampioensjaar duurde het tot

Boven: **PSV-coach Peter Bosz** tijdens de met moeite gewonnen wedstrijd tegen FC Utrecht (1-2) in stadion Galgenwaard. Onder: **Ivan Perisic** viert het winnende doelpunt in de wedstrijd tegen FC Utrecht. FOTO'S MAURICE VAN STEEN/ANP

ANALYSE PSV

Peter Bosz vond dit jaar zijn ploeg opnieuw uit

Het lukte Peter Bosz waar hij bij zijn vorige clubs niet in slaagde: na een periode van verval zijn ploeg weer aan de praat te krijgen. „We hebben ervaren hoe snel het kan veranderen.”

diep in het najaar voor hij tevreden was over het niveau dat hij in oefenvormen zag, zei de PSV-coach eerder al. Maar in de voorbereidingen op het huidige seizoen met tien nieuwe spelers in zijn selectie zag hij meteen „veel scherpte” op het veld. Dat geeft „nul garantie”, stelde hij vast op het zomertrainingskamp, „maar dat is wel zoals ik het wil zien”.

Die grotendeels nieuwe groep spelers vroeg ook om aanpassingen aan de speelwijze, bleek dit najaar. Aanvankelijk probeerde Bosz ze nog in het bestaande raamwerk te passen, zodat hij kon blijven spelen zoals in zijn eerste twee seizoenen. Zo hield hij de verdediging grotendeels ongewijzigd met alleen Yarek Gasiorowski op de plek van Boscagli. Elke aanwinst moest in principe het gat kunnen vullen dat een vertrekk

er achterliet. Maar de eerste maanden van het lopende seizoen maakten duidelijk dat dát te simpel was gedacht. Aanvallend was PSV nog net zo dominant als eerder, maar lager op het veld werd de kwetsbaarheid snel zichtbaar. In de eerste negen wedstrijden van het nieuwe speeljaar incasseerde het elftal van Bosz vijftien tegendoelpunten. In slechts één van die wedstrijden hield PSV de nul.

Bosz zag daarvoor geen specifieke oorzaak, zei hij in aanloop naar de thuiswedstrijd tegen Ajax (2-2) van half september. „Elk doelpunt heeft zijn eigen verhaal.” Toch sloop de aarzeling in de ploeg: verdedigers traden weifelend op alsof er geen afspraken waren gemaakt. Waren soms ongewoon slordig in duels en de passing. Anders dan eerder voerden ze bij balverlies niet meteen de druk op zoals Bosz graag wil, maar liepen ze achteruit richting het eigen doel.

Het dwong hem ertoe om zichzelf ook tactisch opnieuw uit te vinden. In het verleden kreeg de trainer vaak de kritiek dat hij star bleef vasthouden aan zijn principes (aanvallend spel, hoge druk), ook op momenten dat de tegenstander daarvoor de oplossing leek te hebben ontdekt. Bij zijn voorgaande clubs slaagde hij er niet in het verval te stoppen. Een trainer, kortom, die schittert als alles goed loopt, maar er nog nooit in was geslaagd een storm te doen luwen.

‘Winning machine’

Bij PSV heeft Bosz dit jaar bewezen dat hij dat wel kan. Na de slechte reeks begin 2025 wist hij het vertrouwen terug te brengen: negen van de tien laatste competitieduels van vorig seizoen werden alsnog gewonnen, op de laatste speeldag werd PSV opnieuw landskampioen. En ook voor het moeizame begin van zijn derde seizoen had Bosz een oplossing: PSV speelt weliswaar nog altijd met zijn signatuur, maar in de loop van dit najaar heeft hij ook een aantal subtiele veranderingen doorgevoerd.

De zichtbaarste is de positie van Jerdy Schouten, voor Bosz lange tijd de vaste keuze laag op het middenveld. In het voetbal van de PSV-trainer is dat een cruciale positie: hij zoekt er spelers met nauwkeurige passing en goed spelinzicht die de aanval in gang kunnen zetten. Schouten bezit die eigenschappen als geen ander, zei Bosz eerder deze maand. „Hij vindt altijd de vrije man en speelt moeiteloos onder druk uit.”

Maar gaandeweg het najaar merkte de coach dat hij de kwaliteiten van zijn nieuwe aanvoerder Schouten ergens anders op het veld beter kon gebruiken: als vervanging van de vertrokken Boscagli, een centrale verdediger die met zijn lange, zuivere passes de linies van een tegenstander kon doorkruisen. Die niet bang was om het middenveld in te lopen en daar in de opbouw als extra

„Dit wordt een uitstekende Kerst!

Peter Bosz coach PSV

aanspeelpunt te fungeren. Geen van zijn overgebleven verdedigers bezat die eigenschappen, beseft Bosz.

De plek voor de verdediging wordt nu vaak opgevuld door Mauro Junior, al begon hij zondag als linksback, omdat de eerste keuze op die positie, Anass Salah-Eddine, ontbrak door deelname aan de Africa Cup. Mauro „heeft het gif dat een aantal jongens niet heeft”, zei Bosz er in aanloop naar de wedstrijd van zondag over. De Braziliaan heeft goede techniek, overzicht, maar is ook niet te beroerd om gaten dicht te lopen. Dat leidt tot meer verdedigende stabiliteit en stelt Schouten in staat zonder zorgen zijn plek in de verdediging te verlaten.

Andere voorbeelden zijn hoe Bosz zijn doelman dit jaar in de opbouw is gaan gebruiken als een soort derde centrale verdediger, om zo eenvoudiger langs de pressie van de aanvallers van tegenstanders te spelen. Hoe hij Salah-Eddine in balbezit ver uit positie laat lopen, in de as van het veld, om zo nog een extra vrije man te hebben. En hoe hij bij gebrek aan een fitte spits middenvelder Guus Til in de punt van de aanval zette, die vaak ver inzakt en zo ruimte laat voor de loopacties van anderen.

Het gevolg van die aanpassingen is dat ze tegenstanders doorlopend dwingt tot keuzes: moeten ze hun man volgen, ook als die tientallen meters uit positie loopt? Hoe moeilijk tegenstanders grip krijgen als die fluide speelstijl goed wordt uitgevoerd, bleek in oktober en november onder meer in verpletterende overwinningen op AZ (1-5) en Napoli (6-2).

Voor Liverpool-trainer Arne Slot was het eind november aanleiding de vaste volgers van zijn club te waarschuwen. Na een moeizame start had hij PSV zien uitgroeien tot een „winning machine”, zei hij in aanloop naar de Champions League-ontmoeting tussen beide clubs. Die won PSV een dag later verrassend met 1-4. „Ik denk dat dit een van de beste teams is die Peter bij PSV onder zijn leiding heeft gehad.”

Dat niveau haalde het elftal van Bosz zondag tegen FC Utrecht niet, zoals een week eerder ook al moeizaam werd gewonnen in eigen huis tegen Heracles (4-3). Toch gaat Bosz met minder zorgen dan vorig jaar richting de feestdagen, zei hij zondag. Ook omdat hij ziet hoe zijn spelers op training „elke oefening serieus nemen”, terwijl hij vorig jaar meer gemakzucht bespeurde. „Dus ze hebben hier 100 procent van geleerd.”

En „vechtwedstrijden”, zoals in de laatste twee speelrondes, die horen nou eenmaal bij het voetbal, weet Bosz. Het verschil is: anders dan dit voorjaar blijft PSV daarin nu wel overeind. Dus chagrijnig over het moeizame spel? „Nee man, dit soort wedstrijden winnen is het beste gevoel dat je kan hebben. Dit wordt een uitstekende Kerst!”

Adviesprijs
45,-

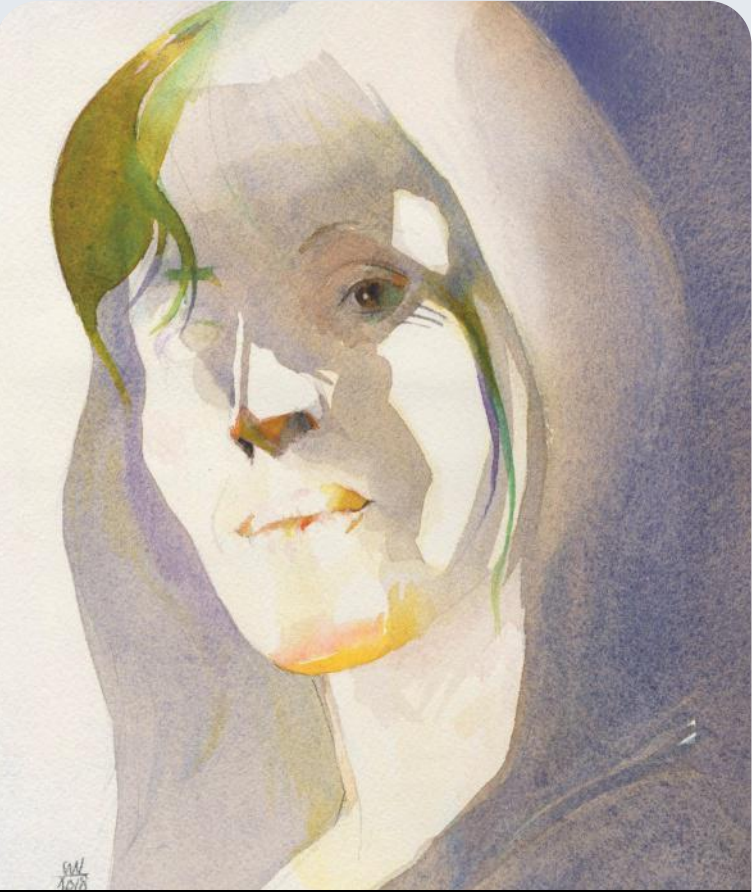
ONLINE CURSUS

Portretten maken met Siegfried Woldhek!

In 10 lessen laat Siegfried je de kneepjes van het vak zien

- › Leer de essentie van portretteren
- › Praktische en inspirerende opdrachten
- › Geen basiskennis vereist

Heb je altijd al willen leren hoe Siegfried die prachtige portretten maakt voor NRC? In deze cursus vertelt hij hoe ie dat doet en laat hij zien wat hij zelf graag jaren geleden had willen weten. Zaken die veel belangrijker zijn dan techniek of kennis van anatomie en de plek van neus en ogen. Volgens Siegfried kun je een goed portret maken met simpele middelen. De cursus is online dus je bepaalt zelf wanneer je begint en je kunt de cursus onbeperkt terugkijken.

Bestel nu › nrcwebwinkel.nl/portretten

Thijs Niemantsverdriet, Sam de Voogt en Yordi Dam
AMSTERDAM

Wie mag er voor Nederland schaatsen voor medailles op de Winterspelen in Milaan? Daarover beschikken niet alleen prestaties op het ijs. Ook een op het oog sullig document dat afgelopen vrijdag door schaatsbond KNSB is gepubliceerd, speelt een cruciale rol.

Een lijstje honderd- en duizendtallen, willekeurig gerangschikt, zonder namen – dat is wat de leek ziet. Maar voor de schaatsers die op Tweede Kerstdag het ijs van Thialf opstappen voor het Olympisch Kwalificatietoernooi (OKT), kan deze ‘selectievolgorde’ bepalend zijn voor hun olympische dromen.

De selectievolgorde, in aanloop naar de Winterspelen in Vancouver van 2010 geïntroduceerd, is de afgelopen vijftien jaar ingeburgerd geraakt in het Nederlandse langebaanschaatsen. Het ingewikkelde gepuzzel dat ermee gepaard gaat, het tumult dat ontstaat als er naderhand toch schaatsers worden aangewezen voor een olympisch startbewijs ten koste van anderen: het is onderdeel geworden van de olympische voorpret.

Aan de hand van data van de afgelopen vier Winterspelen onderzocht *NRC* de voorspellende waarde van de selectievolgorde en de ‘prestatiematrix’ die eraan ten grondslag ligt. En we vroegen aan betrokkenen, onder wie oud-schaatsers en coaches: is dit de beste en eerlijkste selectieprocedure voor de Olympische Winterspelen, die in februari beginnen?

‘De Jannen’

Beslissingen optimaliseren, dát is het vak van Gerard Sierksma, emeritus hoogleraar Operations Research in Groningen. Op basis van statistiek en wiskunde ontwerpt hij modellen die kunnen helpen bij het zo efficiënt mogelijk, zo snel mogelijk of zo leuk mogelijk maken van een besluit. Sierksma is zelf schaatser en volgde de olympische kwalificatietoernooien al langer, toen hij zich in 2009 realiseerde: dit is óók een beslissingsproces. Hij stuurde een mail naar de KNSB en kreeg „bijna per ommekeer” een reactie, vertelt hij. Die luidde: laten we eens praten.

In het Nederlandse schaatsen was de kwalificatie voor de Winterspelen tot dan een combinatie van een OKT en wat in de wandelgangen ‘het kruisjesstelsel’ heette. Schaatsers konden zichzelf een beschermde positie bezorgen door in het voorseizoen goed te presteren: ze kregen dan een kruisje achter hun naam. „Mocht zich op het OKT een calamiteit voordoen”, zegt oud-schaatskampioen Mark Tuitert, „zoals een val of ziekte, dan had je recht op een *skate-off*.”

Die selectieprocedure was niet waterdicht, zo ervoer Tuitert zelf op het OKT voor de Winterspelen van 2006. Als vicewereldkampioen op de 1.500 meter had hij een kruisje achter zijn naam, maar tijdens zijn rit maakte hij een misslag. „Tsja, is dat een calamiteit? Ik had me toen moeten laten vallen. Nu verloor ik veel tijd, maar maakte ik geen aanspraak op een *skate-off*.” Tuitert mocht niet naar de Olympische Spelen in Turijn.

Destijds werd de selectie voor de Spelen steeds meer ervaren als chaotisch en ondoorzichtig. Het laatste woord was aan de commissie topsport van de KNSB – in de schaatswereld ook wel bekend als ‘de Jannen’, omdat alle drie de leden Jan heetten. „Die hadden natuurlijk een onmogelijke opdracht”, zegt de ervaren schaatscoach Jac Orië. Tuitert: „Niemand vertrouwde de commissie.”

Een ander probleem: per land kwamen er steeds minder individuele start-

Olympisch kampioen **Kjeld Nuis** op de Winterspelen 2018 in Pyeongchang. FOTO LEO VOGELZANG, ANP

LANGEBAA NSCHAATSEN

De ‘matrix’ is ingeburgerd maar er blijven zwakke plekken in het model

Iedere vier jaar spelen ze in het schaatsen een sleutelrol in de strijd om startplekken op de Olympische Spelen: de ‘prestatiematrix’ en de ‘selectievolgorde’. Maar hoe goed voorspelt dit model van de schaatsbond de werkelijkheid?

bewijzen beschikbaar op de Winterspelen. In 2010 waren dat er 20 (10 mannen, 10 vrouwen), inmiddels zijn het er 18. Voor ‘s werelds dominante schaatsnatie Nederland betekende dat: meer kanshebbers dan startplekken.

Sierksma ontwikkelde een model dat de winstkansen van de Nederlandse schaatsers op de Spelen berekende. Het was gebaseerd op computersimulaties van wedstrijden waarin de internationale prestaties (wereldbekerwedstrijden, WK afstanden) van de Nederlan-

ders in de laatste twee jaar leidend waren. Sierksma kon met deze prestatiematrix – of kortweg ‘de matrix’ – een selectie met maximale medaillekansen overhandigen aan de KNSB. Selectiewedstrijden waren niet nodig. „Maar ik had toen onvoldoende in de gaten dat de schaatsbond een ander probleem had”, zegt hij. „Er moest ook geld verdienen worden, en daar was een OKT met volle tribunes ideaal voor.”

Zo ontstond de procedure die tot op de dag van vandaag gehanteerd

wordt. De prestatiematrix berekent de ideale selectie. Een commissie van de KNSB maakt daar een selectievolgorde van – met de grootste kansen op olympisch goud bovenaan. En die ‘sevo’ wordt vervolgens ingevuld met de uitslagen van het OKT.

Boosheid

Het was in 2009 even wennen voor de schaatsers. *NRC* beschreef hoe Mark Tuitert op het OKT zijn vrouw op de tribune moest vragen of hij zijn olympische ticket nou binnen had of niet, na zijn vierde plek op de 1.000 meter. Bij de mannelijke sprinters was er boosheid over de lage inschaling van de startbewijzen op de 500 meter in de selectievolgorde. „Fok de matrix”, tekende *Volkskrant* destijds op uit de mond van Tuitert.

De oud-schaatser moet er nu om lachen. „Ik vond het eigenlijk meteen wel fijn, de matrix en de selectievolgorde zorgden voor duidelijkheid. Maar het OKT is een toernooi waarbij je niks kunt winnen, een soort fuik waar je doorheen moet, het maakt niet uit hoe. Dus fok de matrix, je moest gewoon zo hard mogelijk schaatsen.”

Dat is de grote winst van dit systeem, zeggen zowel Sierksma als Remy de Wit, de huidige technisch directeur van de KNSB: rust en duidelijkheid in aanloop naar de Spelen. Een ander voordeel, zegt De Wit, is dat het OKT door de matrix en de selectievolgorde nóg meer een piekmoment is geworden dan voorheen, toen schaatsers met een kruisje nog een ontsnapingsroute hadden.

Het gevolg is dat schaatsers op het OKT kunnen proefdraaien voor de druk van de Spelen: het moet allemaal in die éne rit gebeuren. „Ik bestrijd de gedachte dat we het OKT organiseren om

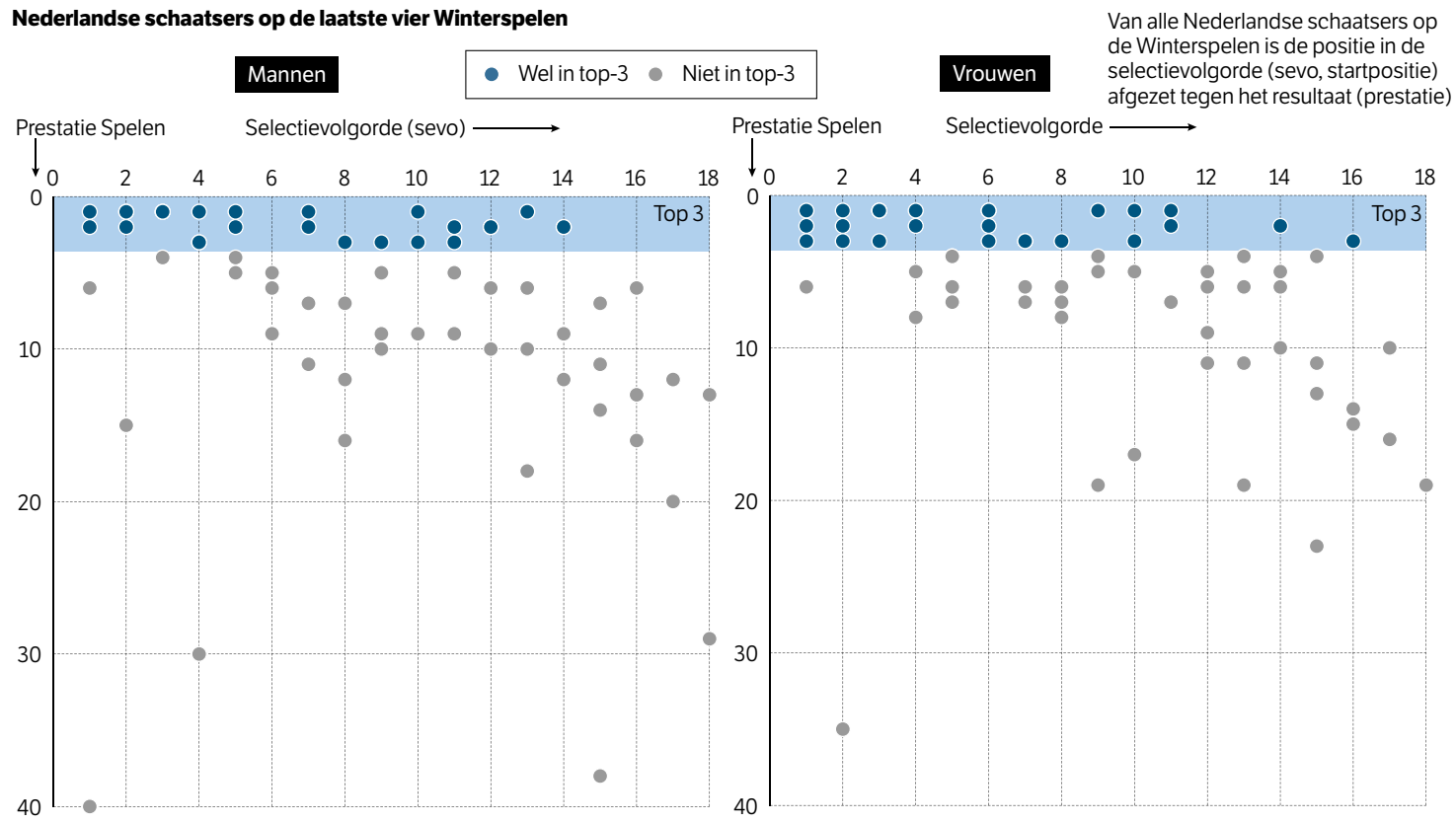
het geld”, zegt De Wit. „Het kost ons meer geld dan het ons oplevert. We doen dit omdat we het sporttechnisch goed vinden.”

Toch kleven er ook nadelen aan de Nederlandse selectieprocedure, zeggen betrokkenen. Zo maakt het systeem een volgorde op basis van persoonlijke prestaties van schaatsers uit het recente verleden, maar kunnen de plekken op die lijst vervolgens door andere schaatsers worden veroverd op het kwalificatietoernooi. Schaatscoach Orië noemt dit „een zwaktekje van het model”. Hoogleraar Sierksma: „Ik kan de KNSB op basis van de prestatiematrix zo een selectie overhandigen met de grootste winstkansen. Maar de bond maakt het zichzelf moeilijk door er met het OKT een zware selectiewedstrijd aan toe te voegen.”

Iedere vier jaar zijn er weer voorbeelden van schaatsers die hoog in de selectievolgorde komen maar laag eindigen op de Spelen – en omgekeerd. De onbekende Bob de Vries won op het OKT voor de Winterspelen van 2018 de 5.000 meter, een afstand die vanwege de jarenlange internationale dominantie van Sven Kramer een hoge medaillekans gaf. Op de Spelen in Pyeongchang werd De Vries vervolgens teleurstellend dertiende, terwijl Kramer zijn derde goud toucheerde. „Ik ging daarheen als belangrijkste medaillekandidaat”, zegt De Vries nu. „Eigenlijk reed ik op het plekje van Kramer. Toch voelde het niet alsof ik zijn plaats had gestolen. Dan hadden ze me er maar af moeten rijden op het OKT.”

Bij sprintster Margot Boer ging het vier jaar eerder precies omgekeerd. Op het OKT voor de Spelen in Sotsji (Rusland) werd ze vierde op de 1.000 meter, en kwam daarmee op een lage plek in de

De selectievolgorde op basis van de prestatiematrix is slechts deels een voorspeller van goede resultaten

Schaatsers met hoge positie in selectievolgorde halen vaker podium, maar er zijn ook uitschieters

Percentage Nederlandse schaatsers dat tijdens laatste vier Olympische Winterspelen* wel/niet op het podium eindigde, ingedeeld naar positie in de selectievolgorde.

Mannen			Vrouwen		
1 t/m 3	67	33	83	17	
4 t/m 6	42	58	50	50	
7 t/m 9	33	67	33	67	
10 t/m 12	50	50	33	67	
13 t/m 15	23	77	8	92	
16 t/m 19	100		20	80	

83% van de vrouwelijke schaatsers met positie 1,2 of 3 in de selectievolgorde haalde het podium

NRC 221225 / YD / Bron: Analyse NRC

Schaatsen

Zo werkt de selectievolgorde

Nederland mag achttien schaatsers naar de Winterspelen in Milaan-Cortina sturen: negen mannen en negen vrouwen. Met de prestatiematrix is berekend op welke afstanden Nederland de meeste kans op medailles maakt.

Op basis daarvan heeft de schaatsbond een selectievolgorde opgesteld. Bovenaan de ‘sevo’ staat de afstand waarop de kans op olympisch succes het grootst wordt geacht: bij de mannen de massastart, bij vrouwen de 500 meter. Afstanden komen meerdere keren terug in de selectievolgorde omdat er per afstand meerdere schaatsers mogen starten.

De negen mannen en de negen vrouwen die het hoogst in de matrix eindigen mogen naar de Winterspelen. Van schaatsers die vaker op de lijst staan, wordt een volgende vermelding ‘doorgestreept’; die positie komt ten gunste van de eerstvolgende schaatser in de selectievolgorde.

selectievolgorde (zestiende). Maar omdat schaatssters boven haar zich voor meerdere afstanden kwalificeerden, mocht ze toch naar Sotsji – en won een bronzen medaille. „Volgens de matrix had dat niet kunnen gebeuren”, zegt Boer. „Het gebeurde toch.”

Accurate voorspeller

Ondanks deze uitschieters blijkt de matrix een behoorlijk accurate voorspeller van olympisch succes – althans: als je naar de bovenste plekken in de selectievolgorde kijkt. Dat blijkt uit het dataonderzoek van *NRC* naar de afgelopen vier Winterspelen. Wie een van de eerste drie plekken in de selectievolgorde bemachtigde, stond in driekwart van de gevallen ook op het olympische podium. De succesratio neemt geleidelijk af naarmate de posities lager worden.

Sportstatisticus Sierksma claimt niet dat zijn prestatiematrix heeft bijgedragen aan Nederlands schaatssucces. „De causaliteit is niet te controleren, want je hebt geen vergelijkingsmateriaal – dezelfde Spelen met dezelfde schaatsers zonder selectievolgorde. Dus ik zou de voorspellende waarde ervan op nul schatten.” Technisch directeur De Wit van de KNSB denkt daar anders over. „Ik durf voor honderd procent te stellen dat Nederland meer succes heeft behaald door de matrix en de selectievolgorde, want sindsdien geven we prioriteit aan de afstanden waarop we de meeste kans maken.”

Voorrang voor de meest kansrijke afstanden – dat is ook meteen de bron van een discussie die elke vier jaar opblaait. Want waarom zou je de meest kansrijke schaatsers niet gewoon van tevoren aanwijzen? Zo’n beschermde plek bepleitte drievoudig olympisch kampioen Kjeld Nuis onlangs tijdens de

wereldbekerwedstrijden in Hamar. „Femke Kok, gewoon naar Milaan sturen zonder kwalificatie. Jennings de Boo, gewoon sturen. Joy Beune, gewoon sturen. Mij, gewoon sturen”, zei hij tegen het *AD*.

Zo’n optie bestaat wel degelijk, maar pas ná het OKT. In het geval van calamiteiten – of ten behoeve van de massastart en de ploegenachtervolgving – heeft de KNSB de mogelijkheid om schaatsers aan te wijzen (maximaal drie vrouwen en drie mannen). „In de basis gebeurt dat zo min mogelijk”, zegt Remy de Wit. „Wie op het OKT de beste is, maakt de meeste kans op olympisch succes, van die gedachte gaan we uit.”

Toch lijkt er geen twijfel mogelijk: toppers als Kok, Beune of De Boo zullen bij rampspoed op het OKT – val, ziekte, blessure – gewoon naar de Spelen mogen. „Dus aan de ene kant heb je een model waarop je schaatsers heel hard afreken”, zegt schaatscoach Orië, „en aan de andere kant gevallen waarvan je zegt: daarvoor geldt het model dan weer niet. Dat is bijzonder.”

Sinds de matrix is ingevoerd, zijn er iedere vier jaar schaatsers geweest die moesten plaatsmaken vanwege een aanwijfsplek. Vier jaar geleden overkwam het Dai Dai N’Tab en Tijmen Snel: allebei volgens de selectievolgorde geplaatst voor de Spelen van Beijing, allebei gepasseerd ten gunste van rijders voor de ploegenachtervolgving. „Zoets gaat deze keer ook weer gebeuren”, zegt Orië. „Er gaan gewoon mensen naast vallen, zoals bij ieder OKT.”

Remy de Wit van de KNSB snapt de discussie. Maar, zegt hij: „De selectiegels zijn opgesteld in overleg met de coaches en schaatsers. Ze kunnen beter hun energie gaan steken in zo goed mogelijk zijn op het OKT.”

Volgens de matrix had dat niet kunnen gebeuren. Het gebeurde toch

Margot Boer sprintster

Overleden

*“Ook vandaag moest ik wandelen
Weg in de diepe nacht
Daar nog in het donker, heb ik mijn ogen gesloten
Kom hier vriendin, hier vind je eindelijk rust”*

naar: J.L. Müller, Die Winterreise

Anna Elisabeth Aler

Bettina

9 juli 1949 Amsterdam 17 december 2025

Wichert ten Have
Floris ten Have
Clara ten Have - Thom Janssen
Arthur, Tijn
Elisabeth ten Have - David van Berne
Sasha

Titi is overgebracht naar Uitvaartcentrum
Westgaarde van PC Uitvaart, Ookmeerweg 275
te Amsterdam, alwaar geen bezoek.

De crematieplechtigheid zal plaatsvinden op
woensdag 24 december om 09.15 uur in de grote
aula van Crematorium De Nieuwe Ooster,
Kruislaan 126 te Amsterdam.
Na de plechtigheid is er gelegenheid tot
condoleren in de ontvangkamer aldaar.

Correspondentieadres:
W. ten Have
emailadres: wichertten@gmail.com

—PC—

Diep bedroefd hebben wij afscheid moeten
nemen van ons lieve zusje en onze tante

Anna Elisabeth Aler

Bettina

Amsterdam Trees Aler en Rijmert Goppel
Den Haag Yorick en Marthe Aler – Schröder

Neven en nichten

Met groot verdriet, maar ook met dankbaarheid
voor alles wat zij voor ons heeft betekend, hebben
wij afscheid moeten nemen van mijn lieve,
zachtaardige vrouw en onze zorgzame moeder.
Na een ziekte die zij meer dan vijf jaar met zachte
kracht heeft gedragen, kwam haar overlijden
voor ons toch nog onverwacht snel.

Wij zullen haar liefde, warmte en kracht voor
altijd met ons meedragen.

Saakje Zuidema

☆ Zwagerveen,
15 juli 1965

† Heerenveen,
18 december 2025

25 jaar

Essenhaag 5
8445 SM Heerenveen

Geert Baarsma
Kris
Niels

Het afscheid zal worden gehouden op woensdag
24 december om 11.00 uur in de Sionskerk,
Marktweg 55 in Oudeschoot. Iedereen is daar
welkom. De begrafenis zal aansluitend in naaste
familiekring plaatsvinden.

Vanaf 10.30 uur is er gelegenheid tot schriftelijk
condoleren.

Financieel bericht

Oproep aan schuldeisers van de nalatenschap van Willebrodus Antonius Strik

De heer/mevrouw Willebrodus Antonius Strik gebo-
ren op 16-06-1959 en overleden op 19-05-2025 te
Colmenar, Spanje, laatstelijk woonachtig te Colme-
nar, heeft een nalatenschap achtergelaten die bene-
ficiar is aanvaard door de erfgenamen.

Overeenkomstig artikel 4:214 van het Burgerlijk Wet-
boek worden alle schuldeisers van de nalatenschap
verzocht hun vorderingen, vergezeld van bewijsstuk-
ken, **uiterlijk vóór zes weken na publicatie** in te
dienen bij:

F.A.W. Strik
Pater de Witstraat 32
1756 AN 't Zand

Na deze termijn wordt de rekening en verantwoor-
ding opgemaakt en de uitdelingslijst vastgesteld,
waarbij met te laat ingediende vorderingen in begin-
sel geen rekening meer wordt gehouden.

't Zand, 19 december 2025
F.Strik

INTERVIEW CHARLES KANE | NATUURKUNDIGE

‘Geweldig om elegante ideeën in werking te zien in de echte wereld’

Het werk van Charles Kane is belangrijk voor quantumcomputers. In Leiden kreeg hij daarom de Lorentzmedaille.

Dorine Schenk

LEIDEN

Het was een feestelijke dag voor de Universiteit Leiden. In het eeuwenoude Academiegebouw waren op 11 december twee jubilea. Twee jonge Leidse fysici ontdekten honderd jaar geleden het verschijnsel ‘spin’ – een cruciaal ingrediënt van de quantummechanica. En exact 150 jaar geleden promoveerde de Nederlandse natuurkundige en Nobelprijswinnaar Hendrik Antoon Lorentz in Leiden. Ter ere daarvan reikte de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) de vierentwintigste Lorentzmedaille uit aan Charles Kane, hoogleraar natuurkunde aan de University of Pennsylvania.

Kane’s werk past bij het quantumjubileum én bij dat van theoreticus Lorentz. De medaille ontving hij voor zijn visionaire theoretische onderzoek naar materiaaleigenschappen op quantumniveau dat het begrip van quantummaterialen ingrijpend veranderd heeft. Kane is een van de grondleggers van zogeheten topologische isolatoren – materialen met de bijzondere eigenschap dat ze van binnen elektrisch isolerend zijn maar aan hun oppervlak wel geleiden. Een mogelijke toepassing is spintronica, een energie-efficiënter alternatief voor elektronica. Het idee voor ‘topologische supergeleiders’ dat eruit volgde, biedt mogelijkheden voor quantumcomputers.

„Wat ik mooi vind aan mijn vakgebied is dat het zeer elegante theoretische concepten omvat – waar ik als wiskundeliefhebber dol op ben – die bovendien bestudeerd kunnen worden met experimenten”, vertelt Kane voorafgaand aan de uitreiking in een kamer in het Academiegebouw. „Ik vind het geweldig om elegante ideeën in werking te zien in de echte wereld.”

U voert die experimenten niet zelf uit?

Lacht. „Nee, ik ben een theoretisch natuurkundige. Ik houd van de wiskunde die echte, natuurkundige fenomenen beschrijft.”

Uw vakgebied is de fysica van gecondenseerde materie. Wat houdt dat in?

„Op een praktisch niveau begrijpen we de bouwstenen van materie – elektronen en atoomkerndeeltjes – en de wetten van elektromagnetisme en quantummechanica die daar een rol spelen. Maar wat die kennis je niet vertelt, is wat er gebeurt als je veel van die bouwstenen bij elkaar hebt. Je hebt een nieuwe manier nodig om na te denken over de fenomenen die dan ontstaan door

Natuurkundige Charles Kane. FOTO MERLIJN DOORMERIK

collectief gedrag. Philip Anderson, een van de grondleggers van het gecondenseerde-materieonderzoek, vatte dit samen als: ‘meer is anders.’”

In 2005 voorspelde u met Eugene Mele het bestaan van topologische isolatoren. Hoe kwam u op dat idee?

„Het was een toevallige ontdekking. In die tijd deden Mele en ik onderzoek naar grafene: een tweedimensionaal laagje koolstof van één atoom dik. Rond 2004 lukte het fysici om losse grafenevellen te maken. Dat interesseerde ons, omdat we al ervaring hadden met onderzoek aan koolstof nanobuis-

jes – een soort rietjes van opgerolde grafenevellen.

„Grafene is bijzonder omdat het precies op de grens zit tussen een elektrische geleider, waarin elektronen vrij kunnen bewegen, en een isolator, waarin elektronen vastzitten. Ik vroeg me af hoe dat kan. Daarom werkte ik aan een theoretische beschrijving. Toen ik daaraan de quantumeigenschap spin van de elektronen toevoegde, bleek dat grafene een isolator zou moeten zijn. In de praktijk is dat niet zo, omdat het spineffect dat daarvoor zorgt in grafene minuscule is en dus geen rol speelt. Toch fascineerde het me. „Vervolgens had ik wat geluk of

serendipiteit. Ik was namelijk toevallig bekend met het zogeheten quantum-hall-effect, dat in de jaren tachtig ontdekt is. Dat beschrijft het quantumgedrag van elektronen in een tweedimensionaal systeem bij een sterk magnetisch veld. Ik ontdekte een verband tussen het quantum-hall-effect en mijn theoretische beschrijving van isolerend grafene.

„Ik vond dat zo interessant dat ik er obsessief mee bezig ging. Dit bracht ons op het idee van topologische isolatoren, waarbij quantumgedrag van elektronen zorgt voor elektrische isolatie binnen in een materiaal en geleiding op het oppervlak.”

Een paar jaar later werden topologische isolatoren experimenteel aangetoond in verschillende materialen. Is dat uitzonderlijk?

„Binnen ons vakgebied is dat zeldzaam. Meestal is er eerst een experimentele ontdekking waarna er een verklarend theoretisch model komt. En theoretisch natuurkundigen hebben twee opties: je kunt interessante natuurkunde onderzoeken, of natuurkunde die relevant is voor experimenten. Die twee overlappen meestal niet. Ik wilde het liefst beide doen en interessante theorieën ontwikkelen die belangrijk zijn voor de echte wereld. Ik heb het geluk gehad dat ik de kans kreeg om dat te doen.”

In 2007 stelde u een manier voor om topologische supergeleiders te maken. Wat zijn dat?

„Een van de grote uitdagingen op dit moment is het bouwen van een quantumcomputer. Waar gewone computers bestaan uit bits, die een of nul zijn, bestaan quantumcomputers uit qubits of qubits die tegelijkertijd één en nul kunnen zijn. Dat maakt bepaalde berekeningen mogelijk die gewone computers niet kunnen. Maar qubits zijn kwetsbaar. Als je ernaar

”

Ik houd van de wiskunde die echte, natuurkundige fenomenen beschrijft

kijkt, maak je ze kapot. Natuurkundige Alexei Kitaev heeft het ingenieuze idee bedacht om qubits te beschermen door ze als het ware in tweeën op te splitsen. Dat is mogelijk met een zogeheten topologische supergeleider waarin je twee uiteinden hebt die samen één qubit vormen. Die uiteinden heten majoranatoestanden of majoranadeeltjes. Mijn bijdrage is dat ik een praktische manier bedacht heb waarmee je een dergelijke topologische supergeleider kunt maken door een gewone supergeleider en een topologische isolator te combineren.”

Wetenschappers en bedrijven, zoals Microsoft, proberen al jaren die majoranadeeltjes te maken met quantumcomputers als doel. Tot nu toe lijkt dat nog niet gelukt. Denkt u dat het mogelijk is?

„Het is misschien al gelukt, maar er is nog geen sluitend, overtuigend bewijs. Toch heb ik er nog steeds vertrouwen in dat het mogelijk is om deze majoranadeeltjes te maken. Of dat ook de beste techniek is voor quantumcomputers, zal moeten blijken. Maar dat is een ingenieursvraagstuk en dat is niet mijn expertise. Ik denk graag op een fundamentele manier na over wat er in theorie mogelijk is. Daar vervolgens iets praktisch bruikbaar van maken, is een andere tak van sport.”

Geluk, emotie, herinnering

Op een eenvoudige, snelle en zekere manier uw familiebericht samenstellen en plaatsen in NRC

nrcadverteren.nl/familieberichten

COLUMN
STEPHAN SANDERS

Een nieuwe dageraad in Suriname

Die verschrikkelijke ‘stip op de horizon’. Managers willen die altijd zien. Heel veel mensen hebben dat stippenvocabulaire overgenomen, ook als ze niet bedrijfsmatig Nederlands hoeven spreken. Ik verblijf nu in een land waar die stip een echt jaartal is: 2028, want dan verwacht Suriname de eerste olie-inkomsten te gelde te maken. Die olie moet komen uit veld Blok 58, zo’n 150 kilometer van de kust, en die hele winningsoperatie heeft de naam *Granmorgu* gekregen, ‘grote morgen’, of poëtischer gezegd: nieuwe dageraad. Ik denk bij zo’n naam meteen aan socialisme van het democratische soort, aan jongerenorganisaties van voor de oorlog. Maar de miljarden die ermee gemoeid zijn, maken toch vooral de kapitalist in de mens wakker. Die ‘stip op de horizon’ is in Suriname eigenlijk meer een ‘bank in de zee’, en het land leeft naar het moment toe als een zwangere vrouw naar de bevalling.

Geld van de overheid, het is een universele droom. Mijn Surinaamse schoonouders zijn tachtig plus, en zij kregen, net als andere leeftijdsgenoten onder de vorige regering van Santokhi, gratis geld via het programma ‘Royalty voor

Iedereen’ (RVI). Bij wijze van voorschot, omdat ze wellicht die nieuwe dageraad niet zullen halen. We zijn nu trouwens in een roman van Willem Elsschot beland met zijn ‘Wereldtidschrift.’

Mijn Surinaamse schoonouders kregen ieder 750 dollar: kijk, dat is boter bij de vis

Ik was het alweer vergeten, maar werd er door Max Pam in de *Volkskrant* aan herinnerd: Rutte belofde in 2012 aan „alle werkenden van Nederland een belastingvoordeel van 1.000 euro. Zo, paf, in het handje”. Maar ‘paf, in het handje’ vind ik belastingvoordeel niet. Te abstract. Mijn schoonouders kregen ieder 750 dollar: kijk, dat is boter bij de vis. De bedoeling was om naast de tachtigplussers ook de andere leeftijdscategorieën te bedienen. Maar mocht Santokhi gedacht hebben: ‘met die belofte win ik de verkiezingen’, dan heeft hij gefaald, want Santokhi’s partij maakt niet langer deel uit van de nieuwgekozen regering, en die heeft het royaltyprogramma subiet stopgezet.

Maar toch: Suriname leeft reikhalzend, met grote verwachtingen, terwijl Nederland en heel Europa sinds de Russische oorlog tegen Oekraïne verkommert onder de dreiging, die ons het ergste in het vooruitzicht stelt. Rutte zei als secretaris-generaal van de NAVO dat we voorbereid moeten zijn op een oorlog van een omvang die onze grootouders en overgrootouders hebben meegemaakt. Tel daarbij op het verkruielen van het Westen als politiek idee, nu de Verenigde Staten onder Trump opereren als een internetrol in de geopolitieke verhoudingen. En dan zijn er nog de antidemocratische krachten binnen Europa, die hard bezig zijn het rechtspolitieke bestel te ontmantelen. We leven alweer een tijdje niet met ‘een stip op de horizon’, maar met een zwart gat aan de einde die de toekomst opslurpt.

En er kan ook zoveel kapot in Nederland, omdat er vanzelfsprekend zoveel is. Nog nooit heb ik er dode honden langs de kant van de weg zien liggen, helemaal opgeblazen door ontbinding, die ieder moment kunnen ontploffen. In Suriname zie ik het al tientallen jaren.

Hoe gemoeidelijk de Surinamers meestal ook met elkaar omgaan, in het verkeer, zeker in Paramaribo, lijkt het of een burgeroorlog is losgebarsten die per auto wordt uitgevochten. Zeker wanneer de stoplichten niet werken of simpelweg verdwenen zijn, is het een *freight* van allen tegen allen.

Maar al die narigheid wordt gerealiseerd voor deze langdurende, seculiere advent: Niet Klaas komt of de Sint, zelfs Jezus Christus doet een stapje terug; de olie komt. In 2028. Heil en zegen.

Stephan Sanders is essayist.

MACHTIGE TIJDEN

Een onderzoek naar de ware betekenis van antipolitieke begrippen

In de Kamer die in 2025 aantrad behoren ook PVV-kopstukken tot de politieke elite. De PVV werd groot door verzet tegen die elite. Een archiefonderzoekje: hoe zakkenvullers, baantjesjagers en plucheplakkers niet altijd bleken te zijn wie zij leken te zijn.

Dit artikel is een weergave van Machtige Tijden, een exclusieve nieuwsbrief van **Tom-Jan Meeus**.

Wie op de site van de Kamer het overzicht met alle Tweede Kamerleden na-loopt -naam, leeftijd, anciënniteit - zal zien dat de vijf langstzittende Kamerleden sinds de laatste verkiezingen van dezelfde partij zijn: de PVV.

Met als peildatum 21 december komt dit eruit: Geert Wilders (62) zit er sinds 1998: hij is 9.917 dagen Kamerlid. Martin Bosma (61), Raymond de Roon (73), Tony van Dijk (62) en Dion Graus (58) zitten er sinds 2006: zij zijn 6.962 dagen Kamerlid. (Esther Ouwehand, PvdD, is ook van 2006 maar zij viel enkele malen langdurig uit.)

Het verschil met de meeste politiek leiders is immens. In 1998, als Wilders debuteert, is Wim Kok (PvdA) premier en Dilan Yesilgöz 21 jaar. In 2006, als de vier andere PVV-routiniers aantreden, is Jan Peter Balkenende (CDA) premier en Rob Jetten 19.

En zo behoren de kopstukken van de grootste oppositiefractie nu tot de groepering waartegen zij zich altijd hebben afgezet: de (politieke) elite. In PVV-taal: de zakkenvullers, de baantjesjagers, de plucheplakkers.

Een gepopulariseerde interpretatie van klassieke kritiek op politieke partijen die begin vorige eeuw wordt geïntroduceerd door politicoloog Moisei Ostrogorski (1902) en socioloog Robert Michels (1911). Zij voorzien het risico dat partijen mechanismen worden om macht en functies onderling te verdelen.

In de Kamer claimt de PVV dat zij dit doorziet. De SP doet er lange tijd aan mee. Wantrouwen tegen kopstukken wordt deel van de politieke cultuur.

2025 is in dit opzicht een doorbraak. De politisering van het openbare leven breidt zich uit naar praatprogramma’s waar onpartijdige kenners worden vervangen door oud-politici. Voormalige prominenten - een Henk Kamp, een Ferd Grapperhaus, een Diederik Samsom - die bijna altijd de voorkeuren van hun partij blijken te delen.

Zelfs de PVV doet mee. Oud-minister Fleur Agema, PVV-vicepremier in het kabinet-Schoof, is ook vaste gast. Dezelfde Agema die als Kamerlid ik heb het archief even doorgeploegd - in 2009

„de vriendjespolitiek en zakkenvullerij (..) van prominente PvdA-leden” in corporaties aanvalt en in 2020 „zakkenvullende bestuurders” in de zorg.

Ouwe lullen

Het illustreert de dubbelzinnige status die de zakkenvuller in 2025 krijgt. Als beginnend Haags verslaggever woon ik in de jaren tachtig in de Schilderswijk, waar mijn huisbaas zeker weet dat de „hoge heren” op het Binnenhof het alleen voor de poen doen. Koot en Bie bezingen in 1989 - ‘Ouwe lullen moeten weg’ - de „grijze lullen die hun zakken vullen”.

Dit idee is nooit verdwenen. Nog vorig week-einde deelde burgemeester Sjors Fröhlich van Vijheerenlanden op sociale media een bericht van een burger die „zakkenvuller” Fröhlich verwijt dat hij „nepvluchtelingen” wil opvangen.

Maar toen ik door het archief heen was dacht ik: fascinerend dat al die antipolitieke begrippen al zo lang meegaan terwijl ze, ook voor de PVV, vaak iets anders betekenen dan mensen misschien denken.

In eerste instantie heeft de PVV-agressie tegen ‘de zakkenvullers’ iets van een onmachtig contact zoeken. Schelden voor aandacht.

Zo vaart Raymond de Roon in 2008 uit tegen VN-diplomaat en oud-minister Eveline Herfkens (Ontwikkelingssamenwerking, PvdA). Met instemming van Buitenlandse Zaken maar in strijd met de VN-regels heeft ze 280.000 euro van de staat ontvangen voor een flat in New York. „Een oud PvdA-minister die haar eigen zakken vult met het bestrijden van armoede.”

Maar later ontdekt Hero Brinkman, dan PVV-penningmeester, dat dezelfde De Roon als zijn voorganger erg hoge bedragen uitgaaf aan een nieuwe medewerkster. Brinkman meldt het Wilders maar die kijkt weg, vertelt Brinkman in 2012 *NRC*, „hoewel iedereen wist dat dit niet in de haak was”.

Ook Martin Bosma weet de ‘zakkenvullers’ bij momenten hard te raken. In 2014 haalt hij uit naar corporaties, onderwijsinstellingen en de publieke omroep: „Er zijn mensen die werkelijk alle normen en waarden achter zich hebben gelaten.”

Later neemt hij de cultuursector onder vuur. In

In eerste instantie heeft de PVV-agressie tegen ‘de zakkenvullers’ iets van een onmachtig contact zoeken.

Geert Wilders (PVV) wordt opnieuw beëdigd als lid van de Tweede Kamer, vorige maand. FOTO BART MAAT

2015 ziet hij „permanente zakkenvullerij” bij het ANC, „de zusterpartij van de PvdA”.

Zelf wordt hij december 2023 Kamervoorzitter en blijft dit tot vorige maand. Per juli 2024 is zijn jaarsalaris 182.000 euro. Als gewoon Kamerlid is dat nu ruim 140.000 euro.

Buiten de eigen fractie zet Wilders de strijd fanatiek voort. Hij ziet zakkenvullers in 2010 onder bankiers, in 2012 bij de PvdA, hij ziet ze jaar na jaar in de EU, hij ontmaskert Mark Rutte in 2020 tijdens corona: „De mensen die in de eerste drie schalen zitten, de verzorgenden en helpenden, verdienen nog geen €20.000 per jaar. U verdient acht tot negen keer zoveel.”

En als hij in de campagne van 2023 ook het Europese wachtgeld van Frans Timmermans (GL-PvdA) laakt, draagt dit bij aan de monsterzege van de PVV: 37 zetels. Die zege zorgt er ook voor dat Wilders’ eigen jaarsalaris in 2024 reglementair oploopt naar 157.000 euro. (Door het verlies bij de verkiezingen in oktober daalt het naar ongeveer 152.000 euro.)

Onverteerbaar

Intussen leert onderzoek in 2018 (*EenVan-daag*), 2024 (*RTL Nieuws*) en 2025 (*NOS*) dat PVV-Kamerleden onder Wilders’ leiding minder presteren dan die van andere fracties. Ze zijn relatief vaak afwezig. In 2023-2025 is er zelfs een PVV’er die er nooit in slaagt het woord in de nationale vergaderzaal te nemen.

„Ik zou dat niet kunnen verteren”, zegt Caroline van der Plas daarover tegen de NOS. „En dat-ie wel elk jaar 144.000 euro opstrijkt.” Dus wie de echte zakkenvullers zijn - zo helder is dat niet altijd.

Helemaal bijzonder is PVV-politica Reinette Klever. Als Tweede Kamerlid (2012-2017) etaleert ze in 2013 diepe weerzin tegen zorgfraude. In 2014 eist ze, voordat de Toeslagenaffaire uitbreekt, dat fraude met toeslagen keihard wordt aangepakt. Het stelsel is „één grote gatenkaas” waarmee „criminele Bulgaren (..) hun zakken vullen en er nog mee wegkomen ook.”

Voor zichzelf is ze schappelijker. Als bestuurder/zakelijk directeur van Ongehoord Nederland (2022-2024) ontvangt ze een jaarsalaris van 140.000 euro, „tienduizenden euro’s” meer dan eerder door de omroep beloofd, onthult *NRC* in 2024.

Dan staat Wilders niet in vuur en vlam. In de Kamer zegt hij dat Klevers omroepsalaris voor Hilversumse begrippen laag was, „hoewel het een groot bedrag is”.

Nadat Klever zomer 2024 aantreedt als PVV-minister voor Hulp en Handel blijkt dat haar dochter bij Ongehoord Nederland in dienst kwam toen Klever er zakelijk directeur was. Klein gekrabbel.

Ook neemt de dochter een deel van Klevers taken bij de omroep over als zij tot het kabinet toetreedt, bevestigt Klever in *Trouw*.

De rechtlijnige Marjolein Faber is eerder vergelijkbaar vriendelijk voor de familie. Zij is in 2011-2024 PVV-senator én Gelders Statenlid, en huurt het bedrijf van haar zoon in om de Gelderse PVV-website te beheren. Wilders maakt haar in 2024 niettemin minister van Asiel en Migratie.

Evengoed heeft de PVV jaren geageerd tegen ‘het baantjesjagen’ van anderen. De Roon smaalt in 2009 dat verdeling van Europese functies een „belangrijk tijdverdrijf is voor de CDA-, VVD- en PvdA-elite”. Financieel woordvoerder Tony van Dijk (PVV) noemt minister van Financiën Jeroen Dijsselbloem (PvdA) in 2014 „de man met vele petten, een echte baantjesjager”.

En totdat Faber en Klever zomer 2025 met hun PVV-collega’s aftreden, hebben ze als minister allebei recht op een jaarsalaris van 206.000 euro.

10.000 dagen

Dan is er nog de grootste uitwas voor de PVV: de plucheplakker. Kamerleden die in 2013 niets doen tegen Toeslagenfraude: „plucheplakkers”, meent Van Dijk. Senatoren die in 2022 Rutte IV niet weg willen stemmen: „pluchelikkers en plucheplakkers”, meent Faber.

Wilders zelf benadrukt bij elke gelegenheid: hij is anders. Nadat hij in 2012 Rutte II laat vallen: „Ik vond mijn woord houden tegenover de PVV-kiezers belangrijker dan het pluche.” Nadat hij deze zomer het kabinet-Schoof vloert: „Ik ben geen plucheplakker. Ik ga niet blijven zitten vanwege de macht.”

Wel blijft hij behoorlijk lang zitten in de Kamer: binnen drie maanden, op 14 maart 2026, tikt de PVV-voorman zijn 10.000ste dag als Kamerlid aan.

Dus wie hier de echte zakkenvullers, baantjesjagers en plucheplakkers zijn: achteraf kun je dat verwijt, na al het kleine gekrabbel in PVV-kring, met vijf PVV-boomers die tot de politieke elite zijn doorgedrongen, ook op de PVV zelf plakken.

En, misschien, op de professionele media. In het archief vond ik een fantastisch fragment uit 2010. Het gebeurt in de Kamer tijdens een hoorzitting over het IPCC, het VN-panel inzake klimaatverandering. De Utrechtse hoogleraar Wim Turkenburg (wetenschap, techniek en maatschappij) toont zich „verbaasd” over de taal van Kamerleden.

Toenmalig Kamerlid Kees Vendrik (Groen-Links), nu voorzitter van het nationaal klimaatplatform, biedt de professor „een helend woord” aan.

„Het overkomt ons allemaal dat we worden uitgescholden voor zakkenvullers en leugenaars”, zegt hij. „Het is over het algemeen niet onaardig bedoeld. Het is vooral bedoeld om in de media te komen en dat schijnt te werken.”

Commentaar

BESTUURSCULTUUR

In deze politiek starre tijden verdienen ambtenaren extra pluim

Lieve de ambtenaar. Na anderhalf jaar rommelig beleid van het kabinet-Schoof staat Nederland nog (redelijk) overeind. In niet onbelangrijke mate is dat te danken aan functionarissen die, soms tegen de klippen op, chocola moeten maken van wat hun minister beoogt. Hoe lastig dit kan zijn, blijkt uit een recente reconstructie in *NRC* over het functioneren van Femke Wiersma (BBB). De demissionaire landbouwminister is, zo valt te lezen, niet zo vatbaar voor argumenten, ziet ambtenaren al snel als tegenstanders van de boeren en zoekt online naar andere feiten over stikstof als de echte haar niet uitkomen. Als een gesprek niet naar wens verloopt, zegt ze dingen als „ik geloof je gewoon niet” of „je weet niet hoe het is om vee te hebben”. Het beeld dat onwillekeurig oprijst, is dat van een minister die haar vingers in haar oren steekt en heel hard „lalalala” roept.

Van ambtenaren wordt verwacht dat ze politiek neutraal zijn en beleid waar ze het persoonlijk niet mee eens zijn, loyaal uitvoeren. Tegelijkertijd zijn ze ook gebonden aan de rechtsstaat. Ze moeten ook letten op zaken als zorgvuldigheid, gelijkheid en rechtsbescherming en als die in het geding zijn moet er ruimte zijn voor tegenspraak. Het is een misverstand dat ze als knipmessen in de houding moeten schieten voor ministers. En hoewel ambtenaren niet te koop moeten lopen met hun persoonlijke mening, is het ook niet de bedoeling dat ze hun geweten uitschakelen.

Dat ambtenaren in de knel raken is van alle tijden maar in het jongste kabinet speelden verschillende kwesties die lijken te duiden op groeiende frustratie. Ook Marjolein Faber (PVV), tot begin juni dit jaar minister van Asiel en Migratie, had er een handje van om tegen alle ambtelijke adviezen in haar wil te willen doordrukken. Toen ze weigerde te tekenen voor lintjes voor een groep vrijwilligers die

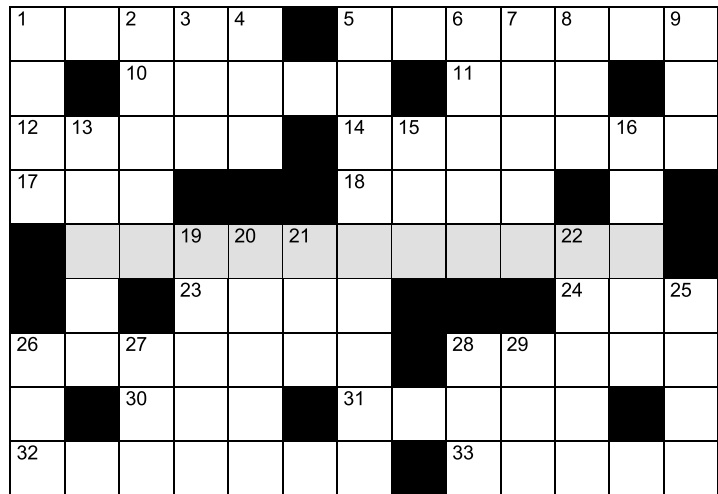
asielzoekers hadden geholpen, plaatsten ambtenaren van haar ministerie in de krant een bedankje voor al het vrijwilligerswerk. Een perfect voorbeeld van ambtenaren die zich bewust zijn van hun positie - de tekst bevat geen directe kritiek op Faber - maar ook laten zien dat ze een hart hebben.

Ambtenaren moeten politiek neutraal zijn, maar het is niet de bedoeling dat ze hun geweten uitschakelen

Waar ligt de grens? Ambtenaren van Buitenlandse Zaken kregen kritiek toen ze een wekelijkse sit-in hielden tegen het Gaza-beleid. „De politieke leiding bepaalt de lijn, niet andersom”, zei Dilan Yesilgöz (VVD) indertijd. Dat kan wel zo zijn, maar wat doe je als die lijn in strijd is met internationaal recht, zoals het ook door Nederland onderschreven Genocideverdrag? Ook in dit dossier werden ambtelijke adviezen te lang, te makkelijk terzijde geschoven, en het interne ongemak hierover is begrijpelijk. Het trauma van de Toeslagenaffaire ligt vers in het geheugen. Toen stelden ambtenaren zich juist op als de veel te gewillige uitvoerders van ronduit kwalijk beleid, met grote gevolgen voor vele tienduizenden levens, van ouders en kinderen.

In de Grondwet staat dat een ambtenaar niet alleen als staatsburger mag demonstreren, maar ook als ambtenaar, zolang dit de goede vervulling van de eigen functie niet hindert. Zo bezien staan ambtenaren die hun stem laten horen volledig in hun recht. Tegelijkertijd zou vergaande politisering van het apparaat ook geen wenselijke ontwikkeling zijn, de neutraliteit van de ambtenarij is een groot goed. De vraag is echter of ambtenaren hier het probleem zijn, of een politieke cultuur waarin steeds vaker de grenzen van de wet worden opgezocht of juist bewust worden overschreden, omdat dit wordt verward met daadkracht en leidinggeven. Juist politici moeten en kunnen voorkomen dat ambtenaren in de knel komen, door zich aan internationale afspraken te houden, geen onwettige wetsvoorstellen in te dienen en beter te luisteren naar hun adviezen.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. ‘Amnesty: __ pleegde misdaden tegen de menselijkheid’
5. Beweert DiCaprio nooit gezien te hebben **10.** The __ State, Hawaii
11. Stadiongeluid **12.** Geven we onze kinderen **14.** Reguleert het verlangen **17.** Ondergeschikt (aan een dom)
18. Géén fata morgana **23.** Bakmiddel **24.** Ben je __?, campagne over ongewenst seksueel gedrag **26.** Waren Puskás en Liszt **28.** Duurt nog wel even **30.** Bloeier **31.** Op vakantie **32.** Buiten-aardse dichter(es) **33.** Ontwerper Antony of darter Gerwyn

Verticaal: 1. Van Manen of Zimmer
2. Kruipt door Afrika **3.** Tapt een barmaid **4.** Hooft bij Breugel of Mieux
5. Op een vel tekenen **6.** Donker brood
7. Weg(!) **8.** ‘__ Light’, John Mayer
9. Opname(stop) **13.** Past voor boek of tour **15.** Past voor zet of zoek **16.** DeWall of ter Veld **19.** Klassieke kleren **20.** Verontrustend geluid **21.** Aftappers
22. Aardappelgerecht **25.** Joop van den **26.** Bil op je brood **27.** Lolbroek
28. Jong dier **29.** Luchtige melodie

Oplossing puzzel 19 december. Horizontaal: 1. AFHAKEN 6. VENLO 10. LOOP 11. AAT 12. OREN 13. STRONT 14. MADE 15. VLOT 17. ODE 20. VW 22. AUDI 23. FLES 26. IEMAND 28. WOUT 29. NEE 30. AGRA 31. KEITH 32. REISSOM **Verticaal:** 1. AL-OM 2. FORA 3. HOEDE 4. APNEU 5. EENVOUD 6. VETTE 7. NAOORLOGS 8. LAND 9. OTTE 13. SOLISTE 16. LCD 18. RANCH 19. AFWAS 20. VINK 21. WEËE 24. EURO 25. STAM 27. MEI **In het midden:** EUROCLEAR

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

PRINTER

De printer is kapot. Onze jonge zoon moet op school een werkstuk inleveren. Ik heb beloofd hem te helpen bij het uittypen van de tekst. Ik haal mijn oude Remington typemachine van de zolder, draai er papier in en begin. Zoon komt erbij staan. Als hij zijn tekst op het papier ziet verschijnen zegt hij niet zonder bewondering: „Dat is een gaaf ding. Die print al terwijl je nog typt.”

Marcel van der Horst

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden.
Insturen via ik@nrc.nl

COLUMN
MARCEL

Pizza-oven

Ik zie mijn broer en zus misschien net iets vaker dan één keer per jaar, we treffen elkaar deze week in een wegrestaurant in Brabant. Ik geloof dat we alle drie erg tevreden waren over dit onverwachte compromis over de locatie. De weerberichten zijn alvast ouderwets: er zal die dag een koude lucht uit Rusland over het land blazen, een beetje zoals vroeger toen we in de winter de deur niet uit konden zonder muts. Mijn moeder maakte van het ouderlijk huis een terrarium, elk jaar een paar graden warmer, als ze de voordeur opende kwam er stoom naar buiten.

Toen had behalve mijn ouders niemand zin, nu heeft niemand tegenzin. Dit is er dan over van alle gedeelde herinneringen: een paar uur op een plek waar we allemaal nog nooit geweest zijn, hoewel ik denk dat ik in hetzelfde restaurant ooit als verslaggever een uit de hand gelopen vergadering van varkenshouders heb meegemaakt.

Ik heb een relatiegeschenk gekregen waar ik niets mee kan: een steenoven voor pizza's die tot vierhonderd graden kan verwarmen. Ik informeerde bij mijn broer of hij er iets aan heeft, maar die ziet zo slecht dat het hem niet ideaal leek. Bovendien: hij eet wel pizza's, maar die komen warm in een doos. Mijn zus wilde het ding ook niet, maar haar jongste dochter misschien wel.

Leefde mijn moeder nog maar, ze was blij met elk elektrisch apparaat. Ze had een elektrische deken en op haar nachtkastje stond een

waterkoker voor de kruik. Ze zei: „Als de stroom uitvalt krijgen ze me pas echt op de knieën.”

Haar kon je zo'n cadeau geven zonder voorzichtig van tevoren te informeren. Ze had de verpakking geopend en geroepen dat ze altijd al een pizza-oven had willen hebben en had het ding ongetwijfeld gebruikt voor iets waar het niet voor bedoeld is: het bakken van eieren, het maken van tosti's of het verbranden van oud papier. Ik zal aan haar denken als ik straks dat wegrestaurant binnenloop met die enorme doos.

Leefde mijn moeder nog maar.
Ze had geroepen dat ze altijd al een pizza-oven wilde

Verder zal het gaan zoals het altijd gaat: met het uitspreken dat we elkaar vaker moeten zien, daarna bellen we nog een paar keer dat het erg koud was, maar dat het weer is meegevallen en mijn dochters leven zich aan het idee dat ze toch familie hebben. Ergens ver weg van de dagelijkse sleur stikt het van de Van Roosmalens.

Marcel van Roosmalen schrijft elke maandag en donderdag een column.

FOKKE & SUKKE
VERHEUGEN ZICH NU AL

JAKE PAUL HEEFT MAGNUS CARLSEN
UITGEDAAGD VOOR EEN POTJE SCHAKEN

RGVT

nrc > puzzels

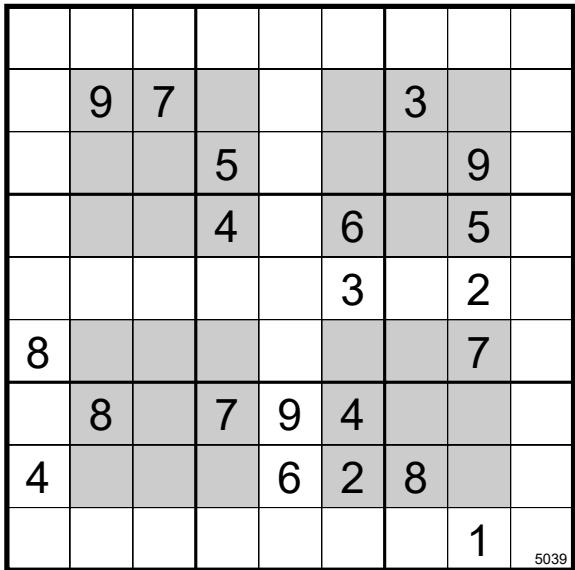

NIEUW

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken.
© Peter RitmeesterPZZL.com
Rechts: de oplossing van vrijdag.

6	8	9	2	4	1	3	5	7
4	5	1	8	3	7	6	9	2
7	2	3	9	6	5	8	4	1
9	7	4	6	5	2	1	3	8
5	1	6	3	8	4	2	7	9
2	3	8	1	7	9	5	6	4
8	6	2	7	9	3	4	1	5
3	9	5	4	1	8	7	2	6
1	4	7	5	2	6	9	8	3

Ga op in een andere wereld

DE LEUKSTE THEATERTIPS
VOOR DE JEUGD MET KERST
PAGINA C4-5

FOTO KURT VAN DER ELST

Cultuur

MUZIEK & THEATER

Francine van der Wiel
ALMERE

Als een soort omen raakt Google Maps in verwarring tijdens de rit naar de studio van Plan d- in Almere Haven, waar het jeugddansgezelschap van choreograaf Andreas Denk (61) sinds 2022 is gevestigd. Eenmaal in de koude studio in een groezelig bedrijfspand moet met zorg worden gemanoeuvreed langs trampolines, houten verhogingen, enorme bouwzakken vol piepschuimen sneeuwvlokken en over de buizen van een meters-hoog, kubusvormig stalen frame; het decor voor de nieuwe voorstelling *Yeti*.

Tot achter en hoog in de bijna zes meter hoge ruimte van het pand staat en hangt een ontstellende hoeveelheid spullen opgestast: een cementmolen, kinderfietsjes, een tuinkabouter, ski-schoenen, een vliegengordijn, een afgedankte VanMoof-fiets, benen van een etalagepop, een pianola. Dit naast een grote hoeveelheid gebruikelijker objecten als elektra-, regen- en steigerbuizen, latten, planken, houten platen en kisten gereedschap, vaak afkomstig uit eerdere voorstellingen.

Bouwen, knutselen, repareren: als kind al vermaakte Denk zichzelf zo. Zijn fantasie werd geprikkeld door de gereedschappen, kapotte televisies, wasmachines en andere apparaten in de werkplaats van zijn vader. Ook als theatermaker houdt hij ervan te recycleren, aanvankelijk om geld te besparen, steeds meer uit milieubewustzijn. Bovendien vindt hij nieuwe spullen „minder ziel” hebben. Zelf bouwen aan het decor geeft hem ook telkens nieuwe ideeën.

Voor het tijd is voor een doorloop van de voorstelling, neemt het gezelschap wat lastige punten door. Choreograaf-performer Denk blijkt schuil te gaan onder een grauwwitte berg in reepjes gesneden big shoppers: zijn yetikos-tuum. Bij elke beweging maken de plastic slierten geluid. Het wachten is op Klaus Jürgens, die de eindregie doet.

Dynamische ruimtes

Jürgens is een oude bekende; hij richtte met Denk, Andrea Boll en Mischa van Dullemen het Hans Hof Ensemble op, dat vanaf 1996 succesvol was met theatrale dansvoorstellingen. Na het uiteenvallen van de groep in 2008 richtte Denk zich op een jong publiek. Bij onder andere Meekers in Rotterdam en het Gentse kinderkunstencentrum Kopergietery had hij toen al jeugddansvoorstellingen gemaakt.

Voor het Hans Hof Ensemble ontwierp en bouwde hij de decors vaak zelf. Inventieve, dynamische ruimtes met verrassende mogelijkheden. In de Malle Piet-jewerkplaats die hij toen had, creëerde Denk voor *Vrouwen in bad* een fraaie, ronde badkuip – die helaas niet door de deur paste.

Vandaag is Jürgens laat. „Klaus is altijd laat”, klinkt het droogjes uit de mond van Gwen Bieze, een

Scène uit de voorstelling *Yeti* van choreograaf **Andreas Denk**. FOTO'S MARION VISSER

REPORTAGE **KINDERDANSTHEATER**

Een zwetende yeti als aandoenlijke klimaatvluchteling

In een overvolle studioruimte in Almere werkt choreograaf Andreas Denk aan *Yeti*, een vierplus-familievoorstelling over een klimaatvluchteling wiens ijskoude wereld is gesmolten. „Maar we spelen niet *het Jeugdjournaal* na.”

Scène uit de voorstelling *Yeti*.

danseres met het syndroom van Down. Voor hij op zijn 23ste naar de dansacademie ging, werkte Denk al vijf jaar met mensen met een beperking. Naarmate hij meer dansactiviteiten met hen deed, groeide zijn behoefte om zelf op het toneel te staan, voorstellingen te maken. „Het integratief werken is als een boemerang teruggekomen”, grijnst hij. „Het is fijn dat met mijn werk te verbinden.”

Als Jürgens eenmaal binnen is, neemt iedereen zijn plaats in. Ook het proefpubliek: een meisje van vier met moeder en nog wat volwassenen. Zodra yeti Denk zijn opwachting maakt in de mensenwereld – noodgedwongen, zijn ijskoude wereld is gesmolten – wordt hij als buitenstaander ongenadig gepest door de andere dansers (Blaze Jasinski en Noëmi Wagner). Gwen sluit wel vriendschap met het vreemde wezen, wiens loeiende gekerm aandoenlijk is, maar ook een beetje eng. De vierjarige toeschouwer kruipt dieper in de armen van haar moeder weg. Later ontkent ze stoer bang te zijn geweest.

Uitvallende systemen

Of ze de diepere laag van het verhaal heeft meegekregen is de vraag. In de voorstellingen van Plan d- zijn bijna altijd wel maatschappelijke thema's aanwezig, de ene keer expliciet dan de andere. In samenwerking met muziek-

theatergezelschap Het Houten Huis en Club Guy & Roni maakte Denk bijvoorbeeld de bekreunde voorstelling *Als het anders loopt*, over tergende bureaucratie in het zorgsysteem. Zelfs in de vrolijke, slapstickachtige *Buurman*-serie van Plan d- zitten boodschappen verstopt, en *Bout!* (6+), genommeerd voor de VSCD Jonge Zwaan 2025, is super actueel. Het inventieve gesjouw met buizen, aanleggen van leidingen en sleutelen aan kapotte wasmachines verwijst speels naar de dreiging van uitvallende systemen en zet vaklui die met hun handen werken in het zonnetje.

Yeti gaat over de opwarming van de aarde – uit yeti's pak stijgt dampend zweet op – over vriendschap en acceptatie van 'de ander', „Yeti is een klimaatvluchteling”, zegt de choreograaf, „Maar heel jonge kinderen zien dat nog niet, zij hebben hun eigen leefwereld. Ze weten wél wat het betekent anders te zijn, om het warm of koud te hebben. We willen ze uitdagen met een spannend verhaal, maar gaan niet het Jeugdjournaal naspelen.”

[+] **Meer kindertheater** pagina 4-5

Yeti (4+) door Plan d-. Voorpremière Almere 21/12, première Amsterdam 27/23, tournee t/m 23/2/26. **Bout!** (6+) is in 2026 nog in diverse steden te zien. Info: plan-d.nl

KERSTPOP

Dit zijn de beste en de irritantste kerstliedjes van 2025

Welke kerstklassiekers worden weer opnieuw geserveerd op een autotune-bedje van jingle bells? Hoe is het inhaken op die winterse nacht in Amsterdam? Kortom, wat is nieuw en écht leuk?

Amanda Kuypers
AMSTERDAM

Hangen de augurken al in de boom? Als het aan Oos Kesbeke ligt wel, de Amsterdamse augurkenkoning groeide dit jaar uit tot media-persoonlijkheid. Zijn bijpassende kerstnummer 'Kerst in Amsterdam', ingezongen met zijn team, geldt erbij als 'grapje', maar het is een nauwelijks te negeren 'Tulpen uit Amsterdam'-achtige inhaaker van formaat. Met rijmelarij als instant pudding („Winterse nacht, licht op de gracht, kerst in Amsterdamaaa”) en tenenkrommende feestbeeld - „Met een pot augurken in de hand zingen we zij aan zij.”

Het is in de volkspop volop verheugen op 'de mooiste tijd van het jaar'. Populaire artiesten als Mart Hoogkamer en Yves Berendse hebben 'eindelijk' hun eigen kerstrack. Gladde deuntjes, meezingrijm en de simpele boodschap: samen zijn is beter. Een slag in het voordeel van Berendse om de ludieke taalvondst „Zou niet willen dat ik kerst mis (omdat het zonder jou geen kerst is)”

Aanstekelijke hitpoging

Voor de een is het een comeback, voor de ander een lachertje en slechts een paar weten er echt originele draai aan te geven: de kerstsong. Opgewekt aanstekelijk een hitpoging voor een korte piek, aan het einde van het jaar. Vaak al opgenomen in de zomer, in speciaal gedecoreerde studio's, kerststruinen en een vlaag nepsneeuw om in de stemming te komen.

Kersthits geserveerd op een autotune-bedje van jingle bells – laat dat maar aan zangeres Cher over. Met de looks van een onsterfelijke ijskoningin brengt ze steun en liefde in barre tijden. De sexy-suikerige Kerst van popdiva Kylie Minogue: heus leuk. En de Nederpop grossiert dit jaar in duetten van verbinding tot frummelige retro: Douwe Bob zingt met Miss Montreal, Ellen ten Damme met Blanko, en Katja Schuurman die met Babette van Veen uit is op een kerstige verlenging van hun comeback.

In de traditionele hoek (hee, daar is 'Santa Claus is Coming to Town' weer) komen platen van countrygrootheden

LeAnn Rimes en Trisha Yearwood. De laatste geeft in duet met echtgenoot Garth Brooks nog een vervolg geeft aan de corny kerstromantiek op *Christmas Together* (2016). Oké vooruit, de gemoderniseerde, ernstig door elektronica opgetilde 'Carol of the Bells' van LeAnn Rimes is best te pruimen.

Maar als we het legio AI-gegenereerde gladgestreken en op bekende artiesten geïnspireerde kerstnummers even flink links laten liggen... ja, zo kan zelfs Alexander Klöpping („Kerst is thuis bij jou”) een instant kersthit optuigen... Wat is dan nieuw en echt leuk, of kan zelfs ontroeren? De kunst is, wie maakt nu echt eens iets anders?

De Canadese pianist Chilly Gonzales vormt met Pulp's Jarvis Cocker een onverwachte kerstcombinatie in mooie soberheid: 'Xmas Kiss'. Ook het fijne opzwepende rockkerstlied van Roos Rebergen (Roosbeef) en Lars Kroon piept er bovenuit. Het is even scherp als teder en licht absurd, en vaagt alles wat soft is aan Kerst weg. „Je doet altijd zo moeilijk over de Kerst/De Zoon van God is voor jou en mij opgestaan/ Trek iets leuks aan in hemelsnaam Sluit je ogen, knijp je neus dicht.” Tevens steviger, maar geforceerde pogingen komen van Fall Out Boy en Good Charlotte. Ook mooi: de nostalgische kerstindiefolk van de Noorse King Hüsker (‘December 95’).

Troostliedje

Maar het kan veel zwoeler in koele nachten. Zie de sokken, de lederen fauteuil en de mahoniehouten schoorsteenmantel op de albumhoes van de Amerikaanse soulzanger Eric Benét eens. Niet alleen is *The Co-Star* (2025) zijn eerste plaat in bijna tien jaar vol duetten, maar dus ook, in traditionele Nat King Cole-stijl – rust, elegantie, warmte – een kerstalbum. Simpel, *It's Christmas*. „Merry christmas babe!”, zingt hij. En hoor zijn versie van 'My Favorite Things' eens in klassiek smooth r&b.

Interessant trouwens hoe 'My Favorite Things' onlosmakelijk verbonden aan Kerst is geraakt. Ooit gezongen als een troostliedje tijdens een onweersbui in musical *The Sound of Music* (1959) leeft 'My Favorite Things' sindsdien in vele werelden: musical/film, jazz én Kerst. De winterse beelden van 'snowflakes on my nose' of 'warm

Mariah Carey blijft met ruim 2,37 miljard streams de ultieme kerstkoningin. FOTO JAMES DEVANEY

Augurkenkoning **Oos Kesbeke** (links) bracht het nummer 'Kerst in Amsterdam' uit, ingezongen met zijn team. FOTO DINGENA MOL/ANP

Populaire artiesten als **Mart Hoogkamer** hebben 'eindelijk' hun eigen kerstrack. FOTO MARCO DE SWART/ANP

woolen mittens’ die Oscar Hammerstein II schreef, de warme melodieën in de simpele wals van Richard Rodgers in klassieke musical-harmonie, vaak ondersteund door zachte strijkers, en de radio die het steeds in december draaide, hebben dit liedje een nostalgische kerstkraker gemaakt. Juist warmte en geborgenheid door de simpele opsommingen van kleine, positieve details (*‘raindrops on roses’*).

Beroemd werd het liedje door de filmversie uit 1965 met Julie Andrews. Maar door saxofonist John Coltrane (1961) werd het een veel uitgevoerd jazzstandard. De versies van jazz Ella Fitzgerald, Sarah Vaughan, Nat King Cole en Tony Bennett: klassiek, ongetelijk.

Burlesque kerstdiva

En nu zien we het liedje weer een opleving hebben. Soulzanger Eric Benét met zijn zwoele versie dus. De gelauwerde countryzangeres Trisha Yearwood stort zich op een mierzoete Disney-variant met magie-versterkende strijkers. Net als deze in het oog springende vertolkster overigens: de in eind jaren negentig doorgebroken popicoon

Christina Aguilera zingt zich dit jaar totaalt terug in de spotlight.

Zij verkoos haar uitvoering van 'My Favorite Things' als visitekaartje voor haar kerstconcertfilm *Christmas in Paris*. Tegen de achtergrond van de verlichte Eiffeltoren is ze, omgeven door met cadeautjes zwaaiende dansers, ballerina's en een orkest in smoking, een burlesque kerstdiva met een nog altijd razend vaardige stem, wier leeftijd niet te raden valt.

Het is een zorgvuldig geplazuurd recept dat superdiva Mariah Carey al jaren hanteert: een herintroductie aan jong publiek via pompeuze Vegaskerstshows. Glitters, orkesten en belletjes doen hun werk in een routineus spektakel dat meer op decoratie steunt dan op vernieuwing. Die eens zo ongelofelijke ooit door 5 octaven glijdende stem zet de zangeres (inmiddels midden vijftig) nog maar spaarzaam in. Maar publiek slikt het allemaal als zoete koek. En dat allemaal door dat liedje *All I Want for Christmas Is You* (1994) dat nu alweer weken op nummer 1 staat in de Verenigde Staten. Met meer dan 2,37 miljard streams blijft Mariah Carey de ultieme kerstkoningin.

Veel liedjes zijn al opgenomen in de zomer, in kerststruinen en met wat nepsneeuw

Wintersprookje, een vrolijke familiemusical met knipogen naar Shakespeare.
FOTO BART GRIETENS

Machtige mannen die sorry zeggen

Twee koningen hebben er een potje van gemaakt, in *Wintersprookje* van MaxTak. De een (Rogier in 't Hout) heeft zijn dochter op de vlucht gejaagd, omdat hij er wel erg op gebrand was haar aan een man te helpen. De ander (Ayrtton Kirchner) loopt al zestien jaar met een steekkarretje naar zijn dochter te zoeken. Op dat karretje staat zijn vrouw Hermione (Joy Wielkens), die versteend is van verdriet, omdat de koning hun dochter vlak na de geboorte verbannen had, verblind als hij was door het onterechte vermoeden dat zijn vrouw hem bedroog. In 2012 bouwde jeugdtheatergezelschap MaxTak Shakespeares *The Winter's Tale* uit 1610 om tot een vrolijke familiemusical. Wegens succes wordt dit *Wintersprookje* deze winter, dertien jaar na dato, in iets gewijzigde vorm hernemen.

Een van de dingen die regisseur Marije Gubbels aanpaste, is het geslacht van een van de koningskinderen, waardoor in de voorstelling nu een les-

bische liefdesrelatie centraal staat. Heel prettig is het, dat dit door geen van de personages wordt geproblematiseerd. Afgezien van die keuze kun je je afvragen wat dit sprookje een heden-daags publiek nu echt te zeggen heeft. Maar dat dit licht verteerbare avontuur inhoudelijk enigszins tekortschiet, wordt ruimschoots gecompenseerd door een leuke, energieke cast, grappige knipogen naar Shakespeares origineel, en fijne liedjes (compositie Jan Groenteman). En hé, twee machtige mannen die toegeven dat ze fout zaten, daar kunnen we onze kinderen toch eigenlijk niet vaak mee confronteren. (SK)

Wintersprookje
(6+) door MaxTak. Regie: Marije Gubbels. Gezien: 14 december in de Schouwburg Amstelveen. Te zien t/m 22 februari. Info: maxtak.nl ●●●○●

Op lichte wijze omgaan met verdriet

De drie vrienden Ee, Tee en See zoeken een vermiste poes. In de zoektocht stuiten ze op nieuwe gevoelens van verdriet en leren ze hiermee om te gaan door erover te praten, te zingen en samen te zijn. De poes van Ee is zomaar verdwenen. De vrienden speuren door het bos en hangen posters op in een miniatuurdorp met poppenhuizen, gelegen op een kleurrijk gebergte. Ze maken zelfs een speciaal *Poezenjournaal* op tv, waarin ze iedereen oproepen om te zoeken.

Misschien is Poes wel op een geheimie missie, suggereert See, die net in het dorp is komen wonen en nieuwe vrienden wil maken. Maar langzaam dringt het tot hen door dat Poes waarschijnlijk niet meer terugkomt. Ze stuiten daarbij op gevoelens die ze nog niet goed kennen: verdriet, angst en gemis. Hoe ga je om met de dood? Wat betekent het om iemand te missen en afscheid te nemen?

In **Dag Poes** verzachten de vrolijke personages de thematiek over de dood en afscheid nemen.
FOTO LAURIE RIHA

Toondove volkszanger tergt kinderen

In een glanzend, synthetisch pak en met een coupe vol krullen neemt Elias De Bruyne plaats op het podium. In zijn show neemt deze volkszanger kinderen mee op een avontuurlijke odyssee, een zeereis, zo had hij zichzelf gepresenteerd bij de medewerkers van het theater (Zenzi Alwart en Marie Groothof). Maar al na anderhalf liedje is duidelijk dat de twee een vergissing begingen toen ze dit blijde ei programmeerden. De Bruyne maakt geen connectie met de kinderen, het is niet bijster goed wat hij doet en... verrek, zingt hij nou weer hetzelfde liedje?

Theater Artemis heeft een bescheiden traditie in het opzettelijk tergen van kinderen (en hun ouders). Met *Het beste van mij* voegt acteur en maker Elias De Bruyne zich naar die trend. Want hoe enthousiast het jonge publiek de door hem vertolkte zanger bij aanvang ook nog toejuichte, na twee nummers steekt al voorzichtig protest op. Tijd voor de theatermedewerkers

om in te grijpen. Het leidt tot een groteske poging deze toondove artiest van het podium te verdrijven, waar windmachines, bekens en een heuse sneeuwstorm bij komen kijken. Als het uiteindelijk gelukt is, en het podiumpje, nu zonder zanger, op de donkere, gure Middellandse Zee dobbert (maken we onverwachts tóch nog die zee-reis!), begin je De Bruyne zowaar een beetje te missen.

Soms is er maar een miniem verschil tussen iets ergerlijks en iets leuks, iets saais en iets avontuurlijks, laat deze voorstelling je ervaren. Het verschil zit hem in de mate waarin je een connectie met elkaar maakt. (SK)

Het beste van mij
(4+) door Theater Artemis. Concept en regie: Elias De Bruyne. Gezien: 13 december in de Verkadefabriek, Den Bosch. Te zien t/m 8 maart. Info: artemis.nl ●●●●○

De verdwaalde Atman doet er in een gelaagde reis de hele voorstelling over om thuis te komen.
FOTO BART GRIETENS

Met poes de angst te lijf gaan

Voor een eerste kennismaking met de trombone en met operazang (en een klein beetje ukelele) kunnen peuters en kleuters bij de Veerensmederij in Amersfoort terecht. In de smalle trailer van een vrachtwagen speelt daar de korte voorstelling *Mispoes* (duur: ongeveer een half uurtje), over een muzikale poes die alles wat ze nog niet kent maar spannend vindt - iets waar kinderen in deze leeftijds categorie zich maar al te goed mee kunnen identificeren.

Neem die trombone, de gekke klanken die hij uitstoot. Hoe hij langzaam uitschuift, tot hij je bijna aanraakt. En heb je weleens een operazangeres op nog geen twee meter afstand op volle kracht horen zingen?

Het verhaal is eenvoudig: de poes (sopraan Vanessa Guinadi, die ook in haar bewegingstaal erg kactachtig uit de hoek komt) ontmoet een hond (trombonist Juan Gancer Navarro), eerst nog angstig en onwennig. Gaandeweg begint ze hem te verstaan en ebt de spanning weg. Dan verschijnt er een muis. Poes hangt alweer in de gordijnen:

wéér een angst die overwonnen moet worden.

Hoewel het een mooi uitgangspunt is, hoe het leven eruit bestaat je telkens weer te moeten verhouden tot het onbekende, en hoeveel moed dat vergt, heeft het libretto van Joke Hoolboom toch wat weinig vlees op de botten. De manier waarop de poes uiteindelijk haar muizenangst weet te overwinnen, is wat flauw.

Maar net zoals deze poes zich steeds vertrouwder voelde bij die hond, zo hebben de kinderen in dat halve uurtje ongemerkt hun harnas laten zakken voor de trombone en die imponerende zangstem. Neuriënd verlaten ze de trailer. Weer een overwinning rijker. (SK)

Mispoes
(4+) door Holland Opera. Compositie: Jasmine Karimova. Libretto: Joke Hoolboom. Regie: Rianne Meboer. Gezien: 20 december in Veerensmederij, Amersfoort. Te zien t/m 4 januari. Info: hollandopera.nl ●●●○●

Volkszanger Elias de Bruyne tergt opzettelijk kinderen (en hun ouders).
FOTO KURT VAN DER ELST

Piratenmeezinger over verdwaalde jongen

Atman ging brood kopen en nu is hij de weg kwijt. De jongen doet er de hele voorstelling over om thuis te komen. Het verhaal van de jeugdopera *Atman!* is snel verteld, maar de rijke, associatieve taal van librettist Bart Moeyaert (gezongen én gesproken) en de inventieve muziek van componist Leonard Evers maken *Atman!* tot een impressionistische, gelaagde reis. De coproductie van drie grote operahuizen is twee weken te zien in Amsterdam en daarna in Heerlen, Eindhoven, Enschede, Venray en Maastricht.

Atman ('Noem mij maar kortweg At') vraagt de weg, belandt in het water, stuit op een onbetrouwbare piepkleine gids en wordt door piratenkapitein Plien in haar zeventien maten meegenomen naar zee ('Jij houwe je bek/ Jij doen wat ik zeg/ Hop hop naar de kade en vare'). Thuis zit vader Jan op hem te wachten, zijn moeder woont niet meer bij hen. Zoals vaker bij Moeyaert broeit er onuitgesproken gemis achter de regels. Dat spreekt ook uit de rauw-dromerige tekeningen die

Mark Janssen maakte bij de fraaie boekuitgave van het libretto.

Op en om het enorme multifunctionele decorstuk bewegen slechts twee uitvoerders. Mezzo Liza Vjera Lozica is innemend als de kwetsbare, maar doortastende Atman (én zijn demonen). Kaat Vanhaverbeke laat haar accordeon stormen en loeien, zwieren en zuchten. Beperkte middelen, maar dankzij de grote expressieve bandbreedte blijft de muziek boeien. Sowieso heeft *Atman!* een goed ritme, met op het juiste moment een visuele vondst, spektakel (rook!) of een écht liedje, zoals de piratenmeezinger 'We hebben honger, Plien / Wat dacht je van dit kind?' (JS)

Atman!
(8+) door DNO, Opera Zuid & Nederlandse Reisopera. Compositie: Leonard Evers. Libretto: Bart Moeyaert. Regie: Annemiek van Elst. Gehoord: 17/12 Nationale Opera & Ballet; herh. aldaar t/m 4/1, daarna tournee t/m 29/3. Info: operaballet.nl ●●●●○

Bij de klanken van **een trombone**, begeleid door een **imponerende zangstem**, laten peuters en kleuters langzaam hun harnas zakken.
FOTO FOTOSTUDIO SAS

INTERVIEW CAMIEL JANSEN

'Je moet je eigen shit een beetje slecht vinden, denk ik'

NIEUWE COMPONIST DER NEDERLANDEN

De hyper-geëngageerde componist Camiel Jansen (34) wil zich in zijn rol als ambassadeur voor nieuwe klassieke muziek richten op de onderlinge verschillen tussen Nederlanders, die veel mensen wel voelen, maar die zo groot helemaal niet zijn. „We willen allemaal hetzelfde.”

Rahul Gandolahage

AMSTERDAM

Hij woont hier nu een maand, zegt Camiel Jansen (34) trots over het kleine studio-apartement in Amsterdam. Alles heeft hij zelf verbouwd en geïnstalleerd, en alles moet ook even aangewezen worden: keuken, muren, kasten, lampen, styling. In zes weken. Hij loopt van hot naar her in de dertig vierkante meter, koffiemolen in de hand. Ja, hij wordt gek van de werkzaamheden in de straat, wil ik ook een groentesapje?, hier heb ik de elektriciteit zelf gefreesd, daar moeten nog tegels, ga maar zitten hoor, sorry ik heb niks te eten.

Plof. Eindelijk gaat de energiekste, of zeg maar rustig drukste componist van Nederland zitten. Een beetje onderuitgezakt, schouders afhangend. Hij oogt moe. Jansen is drukbezet, productief en bezeten. Er liggen drie grote opdrachtcomposities, hij werkt op het Conservatorium van Amsterdam, hij presenteert concerten en hij wordt steeds vaker door NPO Klassiek gevraagd als presentator.

En nu krijgt Camiel Jansen er nog een baan bij: hij is onze nieuwe Componist der Nederlanden. „Een gigantische eer. Ik heb er echt zin in.”

Als kind componeerde Jansen al veel. Maar hij was twintig toen hij voor het eerst serieuze noten voor andere mensen op papier zette. „Muziek moet goed klinken”, dat heeft hij de afgelopen veertien jaar geleerd. „Ik wil dat mijn tante die weinig van muziek weet naar een concert komt en denkt ‘wauw, mooi!’. Ongeacht of de boodschap overkomt.”

Zitten, opstaan, zitten, opstaan. Ben je ook zo druk als je componeert?
„Ja, dan zit ik als een soort schuimbekkende bezetene tegen mezelf te praten.”

Hij is nu bezig aan een pianokwintet van zes minuten voor violist Em-

ma Roijackers en haar Hear and Now festival. „Zes minuten klinkt kort, maar het is juist best lastig om een verhaal te vertellen in zes minuten.” En dan moet hij in dezelfde week in februari ook nog een opera inleveren. Allebei moeten goed zijn. „Een zeven bestaat niet. Het is of een negen, of een vier.”

Hoezo dat?
„Omdat componeren een creatief proces is. Iets is geïnspireerd of niet: een negen of een vier. Ik denk dat ik over maar drie of vier stukken van mezelf echt tevreden ben, en ook dan maar steeds een paar minuten.”

Ben je dan niet te streng voor jezelf? Mozart en Beethoven schreven toch ook zevens?

„Dat is waar. Het is natuurlijk super subjectief. Ik kan aan mijn muziek horen of ik geïnspireerd was of niet. Maar je hebt een punt, Haydn schreef 104 symfonieën en die klinken allemaal hetzelfde. Ik kan dat niet, schrijven ‘per meter’, om het zo maar te zeggen. Ik heb ook niet één stijl. Dat is een zwakke plek. Ik hou van componisten die één sound hebben. Steve Reich, John Luther Adams. Mozart ook. Ik denk niet dat ik dat durf, kan, en wil.”

Waarom wil je het niet?
„Ik wil dat dingen *fresh* klinken. Maar goed, daarmee leg je ook een hoop druk op jezelf. Plus, het publiek zit er helemaal niet op te wachten. Dat houdt wel van een bepaalde voorspelbare handtekening. Hmm, waarom accepteer ik geen zeventjes? Wat een confronterende vraag.”

Jansen denkt even na. „Je moet je eigen *shit* ook wel een beetje slecht vinden, denk ik. Anders word je zelfgenoegzaam. Je moet je eigen taal blijven aanscherpen.”

Zit je dan helemaal nooit achter je piano te denken: ‘oeh, wat ik nu geschreven heb klinkt wel vet’?

„Jawel. Dat zijn vaak momenten van een paar uur, een soort flow waarin je

een idee waarin je heilig gelooft uitwerkt. Dat is een roze wolk, heerlijk, een fantastisch gevoel. Iedere componist heeft dat. Maar dat gevoel verzuurt vrij snel. De kans dat je dat twee dagen later weer op kan roepen is klein.”

„Als ik een stuk schrijf ben ik constant onzeker: ‘gaan de musici het wel leuk genoeg vinden om te spelen? Ze denken vast *wat is dit voor clown?*’. Laatst kwam Arjan Linker [trombonist en componist] hier langs. Wat een genie. Ik liet de eerste schetsen zien van het pianokwintet en speelde wat voor. Hij luisterde en zei: ‘Hmm. Het is niet zo duidelijk wat je wilt. Volgens mij ben je er onzeker over of het wel interessant genoeg is.’ En toen schoot zijn vinger naar maat 13: ‘Ik kan zien dat je *hier* begonnen bent, maar dat je deze drieklank te simpel vindt, en dan ga je *daar* en *daar* zitten kloten in de instrumentatie en uiteindelijk wordt je idee troebel’. Man, dat was zo confronterend. Ik heb het hele idee weggegooid, en sinds dat gesprek probeer ik de kritische musici-waan los te laten.”

Toch hebben veel van jouw stukken wel degelijk een gemene deler: activisme. Dat is toch ook een handtekening?

„Dat is waar! Dat is niet op notenniveau, maar projectmatig heb ik zeker een handtekening. Namelijk dat ik muziek met twee benen in de klei wil zetten. Als maker heb je een maatschappelijke verantwoordelijkheid: je krijgt dat podium, dan moet je er ook wat mee doen. Ik zeg het vaak: een componist is een spons en een spiegel. Je neemt de omgeving in je op, en die geef je terug.”

Dus ook een pianokwintet van zes minuten moet een maatschappelijk thema hebben?

„Ik denk dat ik het nog wel een maatschappelijk reflectief dingetje ga meegeven in de titel, ja. Maar de grotere projecten lenen zich er beter voor. Die opera die ik componeer voor het Kamermuziekfestival Schiermonnikoog gaat over de huizenmarkt. Over een rij-

Als ik een stuk schrijf ben ik constant onzeker

ke yuppenvrouw die uit een burn-out komt en een ton kan overbieden op een huis op Schier, terwijl de zoon van een eilander naar de wal moet verhuizen.”

Je bent opgeleid als jazzbassist, maar schrijft nu vooral voor klassieke musici. Dat zal best een omschakeling zijn geweest?

„Een jazzmuzikant kun je een compositie geven op een bierviltje. Het was even wennen dat klassieke musici een G spelen als er een G staat, terwijl ik denk ‘je snapt toch ook wel dat dat ook een D mag zijn?’ Of dan wilden ze precies weten hoe iets moest klinken, en dan zei ik ‘ja, je weet wel, zo’n boog zo ongeveer.’ Nee, zo werkt het niet in de klassieke muziek. Het duurde even voor ik hun respect voor de componist leerde waarden. Nu ben ik heel precies.”

Hoe word je eigenlijk Componist der Nederlanden?
„Dat ging heel gek. Die ochtend in augustus vroeg mijn toenmalige vriendin: ‘Welke awards zou je nog weleens willen winnen?’ Componist der Nederlanden, dat lijkt me nog wel *fucking*

Wie is Camiel Jansen

Camiel Jansen (1991) studeerde jazzcontrabas aan Codarts, het Rytmisk Musikkonservatorium in Copenhagen en het Conservatorium van Amsterdam. *MARS* in 2021, over een reis naar Mars, was een van zijn eerste grote werken. Daarna kwam o.a. *Het Toeslagenschandaal* en een muziektheatervoorstelling over de omstreken filosoof en fascist Gerard Bolland. Jansens grootste werk tot nu toe is *De Fundamenten*, een oratorium gebaseerd op essays van Ramsey Nasr, gecomponeerd voor de ZaterdagMatinee.

ver, zei ik. Alleen dacht ik dat dat te laat was. Mijn grote project *De Fundamenten* [zie kader] was de ideale aanleiding geweest. Die middag werd ik gebeld.” „Dan moet je ideeën pitchen. Ze willen je niet alleen leren kennen als componist, maar ook van je weten hoe je actief het ambassadeurschap gaat dragen.”

En toen zei jij?
„Ik schaar mijn muziek de komende twee jaar onder de noemer ‘klank voor de kloof’. Ik wil projecten gaan organiseren die de tegenstellingen in Nederland laten zien zoals ze echt zijn. Ikzelf heb het gevoel dat mensen steeds verder van elkaar vervreemden. Maar tegelijkertijd weet ik dat dat niet zo is. Onderzoeken van het Sociaal en Cultureel Planbureau en CPB zeggen dat we veel dichter bij elkaar staan dan we denken. We willen allemaal hetzelfde: welvaart, goed onderwijs, gelijke kansen. De politiek speelt op de verschillen in, ik wil de overeenkomsten laten zien.”

Mag nieuwe muziek ook gewoon muziek zijn omwille van de muziek, of móét er een maatschappelijk thema aan hangen?

„Muziek is het beginpunt. Ik bedenken niet een onderwerp ‘omdat dat nu belangrijk is’ en zet daar muziek onder. Ik zie iets in de maatschappij en hoor daar een klank bij. Of ik hoor een klank, die me doet denken aan een maatschappelijk thema. In het ideale geval versterken muziek en thema elkaar.” „Ik geloof zeker ook in muziek om muziek. Alleen ben ik gelooft ik nog niet op een punt in mijn ontwikkeling dat ik daarop vertrouw. Voor nu laat ik me nog graag inspireren door mijn omgeving, de krant, politici die me boos maken.”

Verwerk je ook weleens iets heel persoonlijk in je muziek? Liefdesverdriet bijvoorbeeld?

„Ik zit niet te schrijven als een getergde kunstenaar, maar ik ben een erg emotioneel mens, natuurlijk kom ik zelf terug in de muziek. Ik hoor bij elk stuk precies hoe ik me destijds voelde. Maar gewoon even een vioolsonate schrijven over een eigen *break up*, nee dat heb ik nog nooit gedaan. Misschien moet ik dat eens proberen. Maar het is zo cliché.

De wereld is gebouwd op clichés.
„Dat is waar. Dáár zouden ze eens een liedje over moeten schrijven.”

In de tussentijd is Jansen zeker vijf keer opgestaan voor een ijsbeer rondje. Water halen, muziek opzetten (jazz), pakketje aannemen (in paraboolboog op bed geworpen), zelfgebouwde piano laten zien. „Ik heb wel echt behoefte aan mentale rust, man...”

Raad je het aan, componist zijn?
Jansen staat een tijdje uit het raam. „Ik raad iedereen aan om met muziek bezig te zijn. Het is helend, gezond voor je emotionele proces en voor je verbinding met mensen om je heen. Echt, al doe je een karaokeavond. Ieder mens moet dat doen. Maar raad ik iedereen aan om jezelf vier maanden op te sluiten om noten op papier te zetten? Nee. Daarvoor moet je steeds door een confronterend gesprek met jezelf heen, dat moet je wel willen. Al is het uiteindelijk wel gezond. Je leert enorm veel over jezelf.”

COLOFON

Mediahuis NRC BV
Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie
Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar **redactie@nrc.nl** of ga naar **nrc.nl/contact**.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven
Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar **opinie@nrc.nl**. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties
T: **020 - 755 3049**,
E: **sales@nrc.nl**,
W: **adverteren.nrc.nl**

Familieberichten
T: **020 - 755 3052**
E: **familieberichten@nrc.nl**

NRC Webwinkel
E: **klantenservice@nrcwebwinkel.nl**

Bezorging en abonnementen
Wij streven ernaar NRC te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur. W: **nrc.nl/service**,
T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang persoonsgegevens
Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook **nrc.nl/privacyverklaring**). Afmelden kan via **privacy@nrc.nl**.

Auteursrecht
© NRC, 2025. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: **nrc.nl**

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●○ zeer goed
●●●○○ goed
●●○○○ matig
●○○○○ zwak

nrcwebwinkel

Ontdek de mooiste aanbiedingen

GRAYPANTS

Wick tafellamp

CADEAU-TIP

Adviesprijs
v.a. 139,-

99,-

- > Draagbare en draadloze sfeermaker
- > Verkrijgbaar in 2 formaten, dimbaar in 4 standen
- > Geniet van 150 uur verlichting op een opgeladen accu

FREDERIK ROIJÉ

Vogelhuis

Adviesprijs
169,-

149,-

- > Architectonisch design voor vogel- en designliefhebbers
- > Biedt onderdak aan verschillende vogelsoorten
- > Een blikvanger in elke tuin

HAY

Trapje

Adviesprijs
359,-

279,-

- > Helpende hand in huis
- > Multifunctioneel en design in één
- > Van opstapkruk tot bijzettafel

Puzzelbord met opbergstelsysteem

Adviesprijs
159,95

69,-

CADEAU-TIP

- > Geschikt voor puzzels tot 1000 stukjes
- > 4 schuifladen met vilt | afmeting 77 x 57 centimeter
- > Met kantelfunctie voor optimaal puzzelplezier

Bekijk alle aanbiedingen online > nrcwebwinkel.nl/cadeaus

